

SEKRETARIÁT RADY VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

ve spolupráci se

SEKRETARIÁTEM PORADNÍHO VÝBORU PRO RÁMCOVOU ÚMLUVU O OCHRANĚ
NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN RADY EVROPY

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

ze

**semináře o implementaci zásad stanovených
Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin v ČR**
(Koloděje, 2. prosince 2003)

Praha 2004

Sborník příspěvků ze semináře o implementaci zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin v České republice, Koloděje 2. prosince 2003.

Úřad vlády České republiky
Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny

OBSAH	3
EDIČNÍ POZNÁMKA.....	5
ÚVODEM	6
FRANTIŠEK KOZEL.....	6
ZÁSTUPCI PORADNÍHO VÝBORU PRO RÁMCOVOU ÚMLUVU O OCHRANĚ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN RADY EVROPY.....	8
ALAN PHILLIPS.....	8
GÁSPÁR BIRÓ.....	11
ZÁSTUPCI VEŘEJNÉ SPRÁVY ČR – ORGÁNŮ PRO ZÁLEŽITOSTI NÁROD- NOSTNÍCH MENŠIN.....	14
ANDREJ SULITKA.....	14
PETER LIPTÁK.....	18
BRONISLAW WALICKI.....	19
HANA ORGONÍKOVÁ.....	22
JANA HÁLOVÁ.....	24
VÁCLAV APPL.....	25
MARIE RAUCHOVÁ.....	27
MARIE MARKOVÁ.....	33
ZÁSTUPCI POČETNĚ MALÝCH NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V ČR.....	36
MARIO DŽUNEV.....	36
HERWIG SITEK.....	37
AGÁTA PILÁTOVÁ.....	38
ALEXEJ N. KELIN.....	41
VANGELIS LIOLIOS.....	43
BOHDAN RAJČINEC.....	47
PROBLEMATIKA POSTAVENÍ ROMŮ V ČR.....	49
JAN JAŘAB.....	49
RADIM BUREŠ.....	52
STANISLAV DANIEL.....	55
VÍT SCHORM.....	57
ZUZANA GÁBOROVÁ.....	58
KAREL HOLOMEK.....	60
NÁRODNOSTNÍ MENŠINY A MÉDIA.....	62
ALENA MÜLLEROVÁ.....	62
JARMILA BALÁŽOVÁ.....	64
RUZBEH OWEYSSI.....	66
ANNA POLÁKOVÁ.....	69
DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY ZE SEMINÁŘE.....	71
KIRIL DIMITROV.....	71
JAKUB POLÁK.....	71

Sborník o implementaci zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin v České republice je vydáván jako výstup ze semináře, který se konal v Kolodějích 2. prosince 2003.⁰⁾ Jeho cílem bylo v širším plénu zástupců prodiskutovat výsledky realizace zásad stanovených Rámcovou úmluvou v České republice. Jednání se zúčastnili představitelé národnostních menšin trvale žijících na území České republiky, zástupci veřejné správy, státní správy i samosprávy, představitelé nestátních neziskových organizací působících ve prospěch národnostních menšin a v neposlední řadě zástupci veřejnoprávních médií.

Seminář se uskutečnil na základě iniciativy Poradního výboru pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin Rady Evropy, který také finančně podpořil konání akce. Jednání se zúčastnili rovněž zástupci Poradního výboru, konkrétně Gáspár Bíró, 2. místopředseda Poradního výboru, Alan Phillips, expert Poradního výboru, jeho bývalý 1. místopředseda, a pracovnice sekretariátu Poradního výboru Artemiza Chisca a Eva Konečná.

Sborník přináší příspěvky uspořádané do tematických celků v souladu s programem semináře. Po úvodních proslovech zástupců Poradního výboru vystoupili zástupci státní správy a zástupci národnostních menšin. Samostatný tematický blok byl věnován romské problematice a nakonec se hovořilo o vztahu veřejnoprávních médií k národnostním menšinám. Do sborníku je zařazen též příspěvek na semináři nepřítomného zástupce chorvatské menšiny, pana Herwiga Sitka, a další dva příspěvky, které autoři zaslali v písemné podobě jako podklad do diskuse.

Považujeme za přínosné zprostředkovat touto cestou obsah kolodějského semináře širší veřejnosti. Doufáme, že sborník přispěje k rozšíření mozaiky multikulturního dialogu a přiblíží poznatky o naplňování zásad stanovených Rámcovou úmluvou v České republice.

Uveřejněné texty neprošly jazykovou úpravou.

Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny

V Praze, únor 2004

⁰⁾ Viz Protokol z návštěvy zástupců Poradního výboru Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin RE a semináře k implementaci zásad stanovených touto Úmluvou v České republice (výsledky za první monitorovací cyklus 1998-2003), uveřejněný na webové stránce Rady vlády pro národnostní menšiny, serveru Úřadu vlády České republiky, na adrese: <http://www.vlada.cz/1250/vrk/vrk.htm>.

K podmínkám plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně práv národnostních menšin v ČR

František Kozel

náměstek místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje

Rád bych na tomto místě uvítal zahraniční hosty, konkrétně za Poradní výbor pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin Rady Evropy pana Gáspára Bíró, 2. místopředsedu Poradního výboru, pana Alana Phillipse, bývalého 1. místopředsedu Poradního výboru, v současnosti experta tohoto výboru, a pracovnice sekretariátu Poradního výboru paní Artemizu Chisco a slečnu Evu Konečnou.

Za českou stranu pak vítám paní Hanu Orgoníkovou, poslankyni Parlamentu ČR, místopředsedkyni Výboru petičního, členku jejího Podvýboru pro národnostní menšiny, paní Zuzanu Gáborovou, zástupkyni Kanceláře veřejného ochránce práv, a další zástupce orgánů veřejné správy. Dále zde vítám členy Rady vlády pro národnostní menšiny, Rady vlády pro záležitosti romské komunity a jejich pracovních orgánů, zástupce médií a představitele dalších institucí.

Případla mi bohužel též povinnost omluvit na dnešním jednání pana Petra Mareše, místopředsedu vlády pro výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje a předsedu Rady vlády pro národnostní menšiny, který se jednání, z důvodu probíhající schůze Parlamentu ČR, nemůže zúčastnit.

Cílem semináře o implementaci zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin v ČR je shrnout výsledky v oblasti národnostně menšinové politiky za období od roku 1999, tj. za druhý monitorovací cyklus. Jde o rekapitulaci opatření na úseku ochrany práv národnostních menšin a vytváření podmínek pro jejich naplňování ve smyslu Úmluvy, konkrétně o uchování a podporu rozvoje menšinových kultur i národnostně menšinové identity, o vzdělávání, přijímání a rozšiřování informací v menšinových jazycích, o opatření proti diskriminaci atd.

Rád bych úvodem poukázal na důležitý pokrok v otázce ochrany národnostních menšin. V roce 2001 přijal Parlament České republiky zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, který stanoví, že vláda zřizuje jako svůj poradní a iniciativní orgán pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků *Radu vlády pro národnostní menšiny*, v jejímž čele stojí člen vlády. Statut této Rady, schválený usnesením vlády, dále upřesňuje, že předsedu Rady, zpravidla místopředsedu vlády, jmenuje a odvolává vláda na návrh předsedy vlády. Jednou z funkcí místopředsedy vlády pro výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje je tedy mj. funkce předsedy Rady vlády pro národnostní menšiny a s tím související odpovědnost za národnostně menšinovou politiku vlády České republiky. Proto konání tohoto semináře vítáme a považujeme za důležité vést diskusi nejen o plnění zásad stanovených Úmluvou, ale i o dalších aktuálních otázkách národnostně menšinové politiky České republiky. Ceníme si také toho, že se seminář koná na základě podnětu Poradního výboru, který také tuto akci finančně podporuje.

Česká republika podepsala Úmluvu bezprostředně po jejím otevření k podpisu 1. února 1995. Vláda se při vyslovení souhlasu s podpisem a ratifikací dne 12. dubna 1995 opírala o podrobný rozbor právních předpisů, vypovídající o podmínkách možnosti naplňování zásad stanovených tímto mezinárodně právním dokumentem. Jménem České republiky byla Úmluva podepsána ve Štrasburku dne 28. dubna 1995. Během ratifikačního procesu Úmluvy sehrál významnou úlohu také mezinárodní seminář v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky dne 17. dubna 1997 na téma *Právní nástroje k ochraně národnostních menšin*. Postavení národnostních menšin v České republice a jejich ochrana, uspořádaný z podnětu tehdejšího ad hoc Výboru pro imple-

mentační mechanismus Rámcové úmluvy (CAHMEC). Společné jednání zástupců Poslanecké sněmovny, Úřadu vlády ČR, ministerstev a zástupců národnostních menšin tehdy pozitivně přispělo k završení ratifikačního procesu. Česká republika uložila ratifikační listinu u generálního tajemníka Rady Evropy dne 18. prosince 1997 a podle článku 28 odstavce 2 Úmluvy je tak vázána tímto dokumentem od 1. dubna 1998. Ve smyslu článku 25 odstavce 1 Úmluvy předložila pak Česká republika v roční lhůtě od vstupu v platnost generálnímu tajemníkovi Rady Evropy úplné informace o legislativních a dalších opatřeních, která jako smluvní strana přijala k naplnění stanovených zásad.

Z podkladových materiálů, které účastníci semináře dostali spolu s pozvánkou vyplývá, že bychom se zde měli soustředit především na poznatky týkající se:

- stanoviska Poradního výboru Úmluvy s ohledem na Českou republiku, reakcí České republiky na toto stanovisko obsažené v doplňujících informacích České republiky o plnění zásad stanovených Úmluvou, dále stanovení postupu přípravy druhé periodické zprávy, kterou je Česká republika povinna předložit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy do 1. dubna 2004, ale také provedení zhodnocení aktuálního vývoje národnostně menšinové politiky České republiky;
- nové reflexe Stanoviska Poradního výboru Úmluvy, jeho podnětů ke zlepšení postavení romské menšiny, jakož i podnětů ve vztahu k početně malým národnostním menšinám;
- činnosti orgánů veřejné správy při zajišťování podmínek pro naplňování práv příslušníků národnostních menšin;
- role médií ve vztahu k národnostním menšinám a zastoupení zástupců národnostních menšin v médiích.

Prostor pro společné jednání zástupců Poradního výboru Úmluvu, zástupců orgánů veřejné správy i zástupců příslušníků národnostních menšin je příležitostí pro zhodnocení legislativních i nelegislativních opatření České republiky ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin. Jako východisko máme k dispozici dvě rozsáhlé zprávy o situaci národnostních menšin - za rok 2001 a 2002, které projednala vláda a v této souvislosti také schválila řadu opatření k zajištění podmínek pro naplňování práv národnostních menšin. Tyto materiály jsou dostupné jak v tištěné podobě, tak v elektronické (na webové stránce Rady, serveru Úřadu vlády ČR v české i anglické verzi <http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm>). Tyto zprávy obsahují nejenom hodnocení legislativních i nelegislativních opatření státu ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin, ale rovněž sebereflexi zástupců národnostních menšin, monitorující hodnocení postavení národnostních menšin samotných. Obraz o národnostně menšinové politice České republiky přináší i aktuální vydání základních dokumentů, publikace *Národnostně menšinová politika České republiky - National Minority Policy of the Czech Republic*. Publikaci v české i anglické verzi připravil k vydání sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny. Její distribuce se uskutečnila v listopadu 2003 a dostupná je též účastníkům tohoto semináře.

Dnešní jednání by mělo mít na jedné straně bilanční charakter, na straně druhé by mělo směřovat k osvětlení aktuálního vývoje v oblasti národnostně menšinové politiky, postavení národnostních menšin ve společnosti, tj. národnostních menšin žijících tradičně v českých zemích, jež představují organickou součást společnosti České republiky. Z těchto východisek budeme také vycházet při přípravě druhé periodické zprávy o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou. Konkrétně se to týká opatření učiněných v procesu transformace veřejné správy, které se přímo i nepřímo týkají ochrany práv národnostních menšin na místní i regionální úrovni, uplatňování mechanismu proti diskriminaci jakkoliv vymezovaným menšinovým součastem společnosti.

The Framework Convention for the Protection of National Minorities and its Monitoring Procedure, the Second Monitoring Cycle

Alan Phillips

Human Rights Advisor, Former First Vice-President of the Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities

The Framework Convention for the Protection of national minorities entered into force on 1st February 1998 and is one of the most comprehensive treaties designed to protect the rights of persons belonging to national minorities. Parties to this Convention undertake to promote the full and effective equality of persons belonging to minorities in all areas of economic, social, political and cultural life together with the conditions that will allow them to express, preserve and develop their culture and identity.

The word “Framework” highlights the scope for States to translate this Convention’s provisions to their specific country situation through national legislation and appropriate governmental policies. This in no way detracts from its legally binding character to which 35 States have committed themselves, but recognizes that different circumstances prevail in every country.

What commitments do State Parties undertake when they ratify the Framework Convention?

The provisions of the Framework Convention cover a wide range of issues, including *inter alia*

- Choice of identity
- Non-discrimination;
- Promotion of effective equality;
- Promotion of conditions favouring the preservation and development of culture, religion, language and traditions;
- Freedom of assembly, association, expression, thought, conscience and religion;
- Access to and use of media;
- Linguistic freedoms:
 - use of the minority language in private and in public as well as its use before administrative authorities;
 - use of one’s own name in the minority language;
 - Display of information of a private nature in the minority language;
 - Topographical names in the minority language;
- Education:
 - Learning and instruction in the minority language;
 - Freedom to set up educational institutions;
- Transfrontier contacts;
- International and transfrontier co-operation;
- Participation in economic, cultural and social life;
- Participation in public life;
- Prohibition of forced assimilation;

It is not my intention to explore the detailed language of the Framework Convention or to study its jurisprudence, but to discuss the crucial issue of how we can work together to promote its ef-

fective implementation. The detailed language and meaning we can explore later; however I should make some important clarifications now:

- The Framework Convention is targeted at emphasizing State Responsibilities rather than being a broad expressions of rights.
- The emphasis on mostly programme type provisions setting out objectives for the State.
- The language used is concerned with the protection of persons belonging to national minorities. There is no recognition of collective rights.
- It is agreed that persons belonging to national minorities may exercise their rights individually and in community with others.

What is a national minority?

The Framework Convention does not contain a definition of the concept of ‘national minority’ as there is no general definition agreed upon by all Council of Europe member States. Each Party to the Framework Convention is therefore left room to assess which groups are to be covered by the Convention within their territory. This selection must, however, be made in good faith and in accordance with general principles of international law and the fundamental principles set out in Article 3 of the Framework Convention.

The Council of Europe monitors the implementation of the Framework Convention through an Advisory Committee, which issues Opinions after examining the issues.

It consistently emphasizes that the implementation of the Framework Convention should not be a source of arbitrary or unjustified distinctions.

(For the Advisory Committee, the Framework Convention is not an “all-or-nothing” instrument. This Advisory Committee has therefore adopted an article-by-article approach to the question of the groups covered by the Framework Convention, recognizing that some articles in the Convention have a larger scope to include a wide range of groups than do others.

For example, Article 6 on tolerance and inter-cultural dialogue lends itself to including within its scope a broader range of groups than Article 10(2), which concerns use of language in relations with public authorities.

Certain persons may therefore benefit from some articles, but not necessarily all.)

Who decides whether someone belongs to a national minority?

It is argued that individuals are free to decide whether or not they wish to be treated as belonging to a national minority.

We are all different, however we cannot arbitrarily choose to belong to any national minority. An individual’s choice must be based on objective criteria connected with that person’s identity, such as language, religion and culture. However the existence of a minority is a matter of fact not a matter of legislation by a State.

This is made explicitly clear by the UN Human Rights Committee.

How is State compliance with the Convention monitored?

The Council of Europe, through its governing body, The Committee of Ministers, and the Advisory Committee, made up of independent experts, are both involved in the monitoring of the Framework Convention. In practice it is the Advisory Committee that does the work, within broad policy support of the Committee of Ministers.

Based on a reporting system, the monitoring procedure requires each State to submit a first report within one year of the entry into force of the Convention and additional reports are required every five years subsequently, or upon a specific request of the Committee of Ministers. Where it requires specific additional information, the Advisory Committee also sends States written questionnaires.

In the second round of reporting:

It is essential that the report provides relevant statistical data. Furthermore, in order to facilitate the evaluation task of the Advisory Committee, states should supply copies or extracts of all relevant legal instruments mentioned in the state report or adopted after the preparation of the State report in the first monitoring cycle. States should also provide copies or extracts of all relevant regulations and jurisprudence mentioned in the state report as well as copies of any relevant multilateral and bilateral international agreements. Wherever possible these copies/extracts should be supplied in the original language and also in one of the official languages of the Council of Europe.

Practical arrangements made at national level for following up the results of the first monitoring cycle on the implementation of the Framework Convention

- a. indicate the follow-up activities organized at national, regional and local level, the persons and authorities implicated, the conclusions adopted and their dissemination to interested parties (including publication, where appropriate);
- b. indicate what steps have been taken to publicise the results of the first monitoring cycle, as well as the impact of these steps: publication, dissemination, translation of the relevant documents (opinion, State comments, resolution) into the official language(s) and the minority languages where appropriate (including measures to promote awareness of the Framework Convention);
- c. indicate the steps taken and the outcome of these steps, in order to improve participation by members of civil society in the process of implementing the Framework Convention at the national level (including the means used to increase the level of information, consultation and participation of members of civil society in the different stages of the Framework Convention monitoring procedure);
- d. indicate what steps have been taken to continue the dialogue in progress with the Advisory Committee, including those taken to keep it regularly informed of any action taken in response to the results of the first monitoring cycle (see section 3 of the country relevant Resolution adopted by the Committee of Ministers). Please also indicate the outcome of these steps.

Measures taken to improve implementation of the Framework Convention in response to the Resolution adopted by the Committee of Ministers in respect of your country

- a. provide a general presentation of the measures taken to implement the Committee of Ministers' conclusions (see section 1 of the country relevant Resolution adopted by the Committee of Ministers), including any other measures considered relevant in this respect;
- b. indicate, article by article, the measures taken in response to the Committee of Ministers' recommendation (see section 2 of the country relevant Resolution of the Committee of Ministers) to take appropriate account of the various comments contained in the Advisory Committee's opinion. Here, please provide information on any new developments in your country that seem relevant to each particular article of the Framework Convention, including remedies and solutions to any difficulties or problems that may have been encountered.

Specific questions to each State Party to the Framework Convention

Details will also be requested in the specific questions submitted separately by the Advisory Committee as part of the continuing dialogue with the Advisory Committee.

The drafting of State reports often involves a process of consultation with Ombudsmen, minority and non-governmental organizations, who are also encouraged to submit alternative reports or information on the position of minorities.

The Advisory Committee, who makes use of a wide variety of written sources of information from State and non-State actors, examines these reports.. The Advisory Committee has also developed the practice of carrying out country visits where it meets with government officials, parliamentarians, representatives of minorities, Ombudsmen, NGO's, Specialised Bodies and other relevant interlocutors.

This is our ideal.... for European law to be a helpful and practical tool to key local actors in their work to combat discrimination and promote minority rights. If an instrument like the Framework Convention is known, owned and valued locally by governments and minorities alike, its true value can be realised. Inter ethnic relations are complex issues and in some cases intolerance and nationalism has been the causes of violence and even violent conflicts. Consequently the Council of Europe places considerable emphasis on supporting governments and minorities to work together to promote the Framework Convention, the principles it stands for and the range of legislation and policies that are necessary for its effective implementation.

Returning to the monitoring mechanisms, following its examination of a State's report and much other evidence, the Advisory Committee adopts an Opinion that is transmitted to the State concerned. The State has an opportunity to comment on this Opinion and once again may benefit from further consultations with, minority and non-governmental organizations.

Eventually the Council of Europe, Committee of Ministers, adopts a resolution containing conclusions and recommendations to the State on the implementation of the Framework Convention. This resolution is then made public together with the Comments and the Opinion. All of these can be found on the Council of Europe Web site.

Governments are invited to keep the Advisory Committee regularly informed of the measures they have taken in response to the monitoring process and there have been some considerable successes.

Furthermore the Council of Europe wishes to encourage state to take additional measures and establish internal mechanisms to monitor regularly and, from time to time, evaluate the success of policies, programmes and legislation to protect national minorities., Many countries now have strategies for minorities, in particular for Roma, should be reviewed with the full and effective participation of minorities in this process.

It is often difficult to assign cause and effect but it appears that the Framework Convention has authoritatively identified many serious issues facing minorities, it has led to new Legislation in many states, it has led to new policies by governments and crucially it has been a catalyst for constructive dialogue between minorities and the Government, offering objective norms and a neutral environment for tackling often highly politicised issues.

The Importance of the continuous Dialogue with Advisory Committee of the Framework Convention for the Protection of National Minorities

Gáspár Bíró

Second Vice-President of Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities

A good practice has developed during the part years with regard to the resolutions adopted by the Council of Europe's Committee of Ministers (CM) on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (hereinafter "Framework Convention") by member states. An increasing number of Governments have organised follow-up seminars aimed

at discussing the experience accumulated in the first monitoring cycle of the Framework Convention, the state of its implementation and future tasks. These events are to be perceived also as a translation into practice of the (common) part of the CM's resolutions, "inviting" the concerned state parties to:

- a) continue dialogue with the Advisory Committee of the Framework Convention (ACFC),
- b) to keep the Advisory Committee regularly informed of the measures it has taken in response to the conclusions and recommendations" set in the previous sections of the resolutions.

Participants at such seminars include government officials, representatives of minorities and the civil society, experts of the Advisory Committee, and members of the Council of Europe's Secretariat of the ACFC. Today's seminar has a similar attendance.

On previous occasions open and frank discussions have taken place between participants - and I am sure that in this circle the same will happen today; in some situations specific recommendations have been formulated for the second monitoring cycle. One of the main conclusions reached so far was the fact that the implementation of the Framework Convention is a continuous, day-by-day activity. Further, as other sectors of social life, the protection of minorities is a dynamic field, and at the same time cannot be separated within the sphere of various degrees of state involvement in political participation, education, the media, or anti-discrimination measures. It concerns society as a whole; indeed a successful integration of minorities, while preserving and developing their specific identity is possible only through a holistic approach, including methodology. In the light of the documents of the first monitoring cycle, and the visit of the delegation of the ACFC in October 2000, it is evident that the Czech Republic is no exception to this.

Let me turn to Resolution ResCMN(2002)2 on the implementation of the Framework Convention the Czech Republic and the Opinion of the ACFC of 6 April 2001. It is very important to note that these documents should be read together. The Resolution is explicit on this: "Recommends that the Czech Republic take appropriate account of the conclusions set out in section 1 above, together with the various comments in the Advisory Committee's opinion."

As far as the Opinion of the ACFC is concerned, we should be aware that it reflects the situation as it was before October 2000, despite the fact that it was adopted on 6 April 2001. The Opinion was based on the first report submitted by the Government of the Czech Republic (dated 1 April 1999), the correspondence between the ACFC and the competent Czech authorities, plus the findings of the ACFC delegation visit to Prague in October 2000. The Government received the Opinion in due time and it had replied, according to the rules, within four time month period. Those comments have been circulated to the Permanent Representations of the Council of Europe Member States on October 2001. The Resolution of the Committee of Ministers - taking into account the Opinion, the written reply of the Czech Government, and comments by delegations in the session - was adopted on 6 February 2002. Now, we are in December 2003 and we are looking forward to hearing about developments in the past year and a half.

The state report of April 1999 was very professionally written, detailed and informative. The ACFC have noticed the balanced approach and a healthy level of self-criticism regarding the period and the events covered. I have no doubt after listening Mr Jarab's introductory statement a few minutes before that a similar, well-balanced and realistic approach will characterise the period ahead.

Let me recall briefly the main conclusions of the ACFC Opinion of 6 April 2001. The Opinion emphasised that "the Czech Republic has made commendable efforts to support national minorities and their respective cultures", and welcomed the Government's "determination to complete the legislative framework for the protection of national minorities with a specific law, currently under preparation." Since then, Act No. 273 Coll. on the rights of members of national minorities and amendments of some acts has been adopted on 10 July 2001 and entered into force on the 1st of January 2002. This is a significant achievement.

While welcoming “the progress in community relations achieved in recent years”, the Opinion also formulated some criticism, noting that “despite increased Governmental action, problems persist with regard to the implementation of the provisions of the Framework Convention on inter-cultural dialogue and tolerance, as well as on the protection against threats, discriminatory acts, violence and hostility, and observes that these problems concerns the Roma community in particular. The Advisory Committee is particularly concerned about the discrimination faced by the Roma in various fields, and the manner in which this minority is treated by the police. More generally, the Advisory Committee is concerned about the insufficient level of communication with the Roma community within the Czech society.”

The Resolution of the Committee of Ministers on the implementation of the Framework Convention by the Czech Republic (ResCNM (2002)2), concluded also that “Despite increased governmental action, there is still scope for improvement, including by law-enforcement officials, with regard to inter-cultural dialogue and tolerance and the protection against ethnically motivated threats, violence and hostility, especially as concerns Roma. Despite the determination of the Czech authorities to improve significantly the situation of Roma through a long-term policy, real problems remain, notably as regards the discrimination encountered by persons belonging to this minority in various fields.”

The ACFC also said that “appropriate measures should be adopted in order to improve the situation of numerically small minorities in areas such as the education system, access to the media and the use of minority languages in relations with authorities.” Having examined all the documents made available after the Opinion was issued, the CM concluded in February 2002 that “supplementary appropriate measures are required” in these fields, acknowledging indirectly that such measures have been undertaken in the course of 2001.

From the documents distributed in the preparation of this seminar it is clear that progress has taken place in the mentioned areas, and certainly participants today will assess the efficiency and the practical results of the measures recently adopted.

It is very important to stress again that both the Resolution and the Opinion are part of an ongoing “trilateral” co-operation between the Government and the Council of Europe, the Government and representatives of national minorities. Therefore, progress in areas of concern should be seen in perspective: it is just normal that the most important issues come first to be addressed; second, political solutions to problems of this nature (that is involving national minorities) are likely to raise further political problems. This is also a normal phenomena, and political leaders, activists, national and local political figures have to face this reality. The magnitude and the social impact depend very much on their willingness to co-operate. The difference in our days is that we have at our disposal various mechanisms on the national and international level to enhance such a co-operation, or, if it is the case, to cope with undesirable consequences that may occur.

This is why today’s exchange of views is extremely important. Once we are able to talk on a moderate tone and use rational language to tackle sensitive problems there is a hope that the outcome will satisfy both the majority and minorities.

Let me summarise: the Czech authorities are fully aware that there remain shortcomings, which must be dealt with. This is clearly stated in the implementation report. The Government is also fully aware that participation of minorities in the decision-making process is crucial. An institutional framework has been set up, and it must be made effective in a long term.

The international community gives its full support to these efforts, and all parties concerned in the Czech Republic should be aware of it. One of the means to realise this, it is the wide dissemination of the relevant documents, including their translation into minority languages where appropriate. Another mean is, as the CM recommended, to “continue the dialogue in progress with the ACFC”, and “to keep the ACFC regularly informed” of the measures taken to improve the implementation of the Framework Convention.

Ke stanovisku Poradního výboru k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin k první periodické zprávě ohledně České republiky

Andrej Sulitka

ředitel sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny

Úvodem přísluší uvést nejdříve krátkou faktografickou poznámku, abychom si přiblížili časovou souslednost jednotlivých kroků věcného plnění závazků, vyplývajících z Rámcové úmluvy, jakož i jednotlivých implementačních opatření.

Úmluva vstoupila pro Českou republiku v platnost dnem 1. dubna 1998, současně byl publikován její český překlad ve Sbírce zákonů České republiky pod č. 96/1998 Sb. Ve smyslu článku 25 odstavce 1 Úmluvy pak Česká republika v roční lhůtě od vstupu Úmluvy v platnost pro Českou republiku předložila generálnímu tajemníkovi Rady Evropy vyčerpávající zprávu o legislativních a dalších opatřeních, která Česká republika přijala k naplnění zásad stanovených Úmluvou. Informaci vládě České republiky o agendě Úmluvy současně předložil místopředseda vlády a předseda Legislativní rady vlády. Na přípravě Zprávy o plnění zásad stanovených Úmluvou se aktivně podíleli zástupci národnostních menšin v Radě vlády pro národnostní menšiny (dále jen "Rada"), o konečném znění Zprávy jednala opakovaně Rada.

Ve dnech 16. - 18. října 2000 navštívila Českou republiku delegace Poradního výboru k Úmluvě, aby získala od zástupců vlády i nevládních národnostně menšinových organizací a dalších nezávislých zdrojů informace o podmínkách naplňování zásad stanovených Úmluvou a o konkrétním plnění Úmluvy.

Poradní výbor k Úmluvě přijal své stanovisko vůči České republice dne 6. dubna 2001; stanovisko obsahuje rovněž doporučení Výboru ministrů k vybraným článkům. V této souvislosti byla Česká republika též požádána o doplnění informací, zejména se zaměřením na postavení romské menšiny, tedy v době, kdy eskalovala kauza v Matiční ul. v Ústí nad Labem. Na základě podnětů a připomínek členů Rady byly zpracovány doplňující informace - Komentář České republiky na základě pravidla č. 27 rezoluce Výboru ministrů (97)10 ke stanovisku Poradního výboru k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin ohledně plnění závazků této Úmluvy -ACFC/OP/I (2001)4. Česká republika předložila tento materiál dne 27. srpna 2001 sekretariátu Výboru ministrů Rady Evropy a řediteli direktorátu pro lidská práva Rady Evropy.

Vycházejí ze stanoviska Poradního výboru k Úmluvě ohledně České republiky považují za vhodné v první části příspěvku stručně zrekapitulovat doporučení, v druhé pak poukázat na pozitivní opatření, ale také přetrvávající problémy, které souvisí s legislativním prostředím ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin, konkrétně:

- K čl. 3 Úmluvy - doporučeno zvážit zahrnutí příslušníků dalších menšin do působnosti Úmluvy.

Doporučení bylo v praxi aplikováno. Po přijetí zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů (dále jen „menšinový zákon“), a schválení nového Statutu Rady (usnesení vlády ze dne 10. října 2001 č. 1034) se počet zastoupených menšin v Radě, poradním orgánu vlády pro záležitosti menšin, rozšířil z tehdejších šesti na jedenáct menšin.

V Radě jsou nyní zástupci těchto menšin:

bulharské	německé	rusínské	slovenské
chorvatské	polské	ruské	ukrajinské.
maďarské	romské	řecké	

Rada má v současné době celkem 29 členů a významné je, že nadpoloviční většinu těchto členů tvoří zástupci národnostních menšin. Za orgány veřejné správy je v Radě 11 členů, za menšiny 18 členů (s ohledem na situaci jednotlivých menšin je počet zástupců za příslušnou menšinu v Radě 1 až 3 osoby).

- K čl. 4 Úmluvy - doporučeno na jedné straně věnovat zvýšenou pozornost zajištění rovnosti, zejména ve vztahu k příslušníkům romské menšiny ve všech oblastech veřejného života, na druhé straně osvětlit nejasnosti ohledně spolehlivosti výsledků sčítání lidu v roce 2001.

V období po zpracování doplňujících informací přinesl vývoj v legislativě řadu pozitivních změn v oborových zákonech. Mj. menšinový zákon obsahuje první částečnou implementaci směrnice Rady č. 2000/43/ES k provádění zásady rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ, a to změnou zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů; v § 49 odst. 1, písm. e) tohoto zákona se stanoví přísnější postih za omezování nebo znemožňování výkonu práv příslušníků národnostních menšin nebo újmy z důvodu příslušnosti k národnostní menšině. Je ale významné, že v současnosti je ve finální fázi přípravy návrh nového zákona o zajištění rovného zacházení před diskriminací, o čemž zde bude podrobněji hovořit zmocněnec vlády pro lidská práva. Termín předložení návrhu tohoto zákona vládě je stanoven do 28. února 2004.

Otázkou výsledků sčítání lidu v roce 2001 s ohledem na uvedení jiné než české národnosti se podrobně zabývala *Zpráva o situaci národnostních menšin za rok 2001*. Vycházela mj. z analytického rozboru výsledků sčítání, který provedla sociologická agentura Gabal, Analysis&Consulting⁰⁾ Tato analýza osvětluje souvislosti poklesu počtu uvedení jiné než české národnosti, zvláště ve vztahu k romské menšině.⁰⁾ Ze srovnávací analýzy - údaje o deklarování jedné či současně více národností, jednoho či více "mateřských jazyků" - vyplynulo, že dle kvalifikovaného odhadu výsledků statisticky reprezentativního sociologického výzkumu, sčítání lidu v roce 2001 zachytilo cca 72 000 osob příslušníků romské komunity. Jiné kvalifikované odhady přitom hovoří o daleko vyšším počtu (cca 200 000 i více Romů). Je třeba ale zdůraznit, že byť výsledky sčítání lidu představují oficiální údaje o demografické skladbě společnosti, nelze je absolutizovat a vyvozovat z toho závěry s dopadem na výkon národnostně menšinové politiky státu. Jde o jeden z orientačních ukazatelů demografických poměrů, deklarovaných postojů v rozhodnou dobu sčítání.

- K čl. 5 Úmluvy - doporučeno zintenzívnit podporu uchování a podporu rozvoje národnostně menšinových kultur, opatření zaměřených na integraci příslušníků romské menšiny.

V návaznosti na menšinový zákon schválila vláda nařízení č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity. Tento právní předpis stanoví systematické opatření v oblasti dotační politiky státu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na

⁰⁾ Gabal, Analysis&Consulting. 2002. *Závěrečná zpráva. Kvalifikovaný odhad počtu příslušníků národnostních menšin, se specifickým zřetelem k početnosti romské menšiny*. Praha.

⁰⁾ Zpráva vypovídá mj. o tom, že hypoteticky jde o širší komplex jevů působících na pokles deklarování národnosti: a) směřování pojmu národnost a státní občanství, b) homogenizace společnosti České republiky po rozdělení československé federace, c) reakce na nepovinné vyplňování kolonky „národnost“, d) projev neochoty, resp. obavy přihlásit se k jiné než české národnosti, e) ale také proces integrace či postupující asimilace příslušníků národnostních menšin apod.; v případě romské menšiny jde hypoteticky o proces, který je na jedné straně průvodním jevem sociálně ekonomické a kulturní integrace Romů do české společnosti, na druhé straně průvodním jevem procesu postupujícího příklonu Romů k českému jazykovému i národnostnímu prostředí. Z tohoto důvodu se podstatná část Romů patrně přihlásila k české národnosti a deklarovala rovněž český jazyk jako jazyk mateřský.

podporu integrace příslušníků romské komunity. Kromě toho jsou rozvíjeny dotační programy ve vztahu k aktivitám národnostních menšin rovněž na úrovni krajské i obecní samosprávy.

Z hlediska opatření státu bych zde rád též zmínil legislativní návrh, týkající se konstituování Romského muzea v Brně jako státní příspěvkové organizace, zřizované Ministerstvem kultury. Návrh zákona byl již předložen k projednání vládě a lze očekávat, že legislativní proces v Parlamentu ČR se uskuteční ve zkrácené lhůtě.

- K čl. 6 Úmluvy - zintenzívnit úsilí, aby ve vztazích mezi komunitami bylo dosaženo větší tolerance, opatření proti projevům netolerance a nepřátelství vůči národnostním menšinám, zvláště romské.

Od roku 2001 je podporováno úsilí boje proti projevům netolerance a rasismu prostřednictvím dotačních programů resortů kultury, školství, mládeže a tělovýchovy. Dále v rámci programu prevence kriminality Ministerstva vnitra a zvláště pak každoročně organizovaných kampaní proti rasismu v gesci odboru pro lidská práva Úřadu vlády.

- K čl. 9 Úmluvy - doporučeno přijmout opatření k zajištění podpory vydávání tisku, veřejnoprávního rozhlasového a televizního vysílání

Dle výše uvedeného nařízení vlády je zajištěna podpora vydávání národnostně menšinového periodického i neperiodického tisku. Za účasti příslušníků národnostních menšin se uskutečňuje národnostně menšinové rozhlasové vysílání veřejnoprávního Českého rozhlasu. Z důvodu přetrvávajících problémů ve veřejnoprávní České televizi bylo zahájeno až v letošním roce pravidelné národnostně menšinové televizní vysílání, prozatím ve vztahu k polské menšině. O dramaturgii a konkrétním vysílacím schématu bude podrobně hovořeno odpoledne v samostatném tematickém bloku dnešního semináře.

- K čl. 10 Úmluvy - doporučeno přijmout opatření ke zlepšení situace při používání menšinových jazyků v úředním styku.

Situace při používání menšinových jazyků v úředním styku se zlepšila pouze částečně. Týká se užívání jména a příjmení. Obecně uplatnění práva užívání menšinového jazyka v úředním styku je rozdílné v soudním řízení a ve správním řízení, konkrétně:

a) právo užívání menšinového jazyka před orgány činnými v trestním řízení je provedené novelou trestního řádu (zákon č. 265/2001 Sb., s platností od 1. ledna 2002, stanoví přesněji podmínky užívání mateřského jazyka v trestním řízení;

b) přetrvávají však problémy v užívání menšinového jazyka ve správním řízení, což souvisí s tím, že nová legislativní úprava - zákon o správním řízení (správní řád), který měl mj. přesněji upravit i možnost užívání menšinových jazyků ve správním řízení, nebyl Poslaneckou sněmovnou v roce 2002 schválen. Je třeba ale zdůraznit, že důvodem neschválení předloženého návrhu zákona nebyla otázka užívání menšinových jazyků. Návrh tohoto zákona je nově v legislativním procesu a lze očekávat, že zásadnější změny ve smyslu zlepšení situace při používání menšinových jazyků v úředním styku v oblasti správního řízení budou dosaženy v pokračování ratifikačního procesu Evropské charty regionálních či menšinových jazyků.

- K čl. 12 a 14 Úmluvy - doporučeno zintenzívnit úsilí v oblasti národnostně menšinového vzdělávání, zvláště ve vztahu romským dětem.

V oblasti národnostně menšinového školství přetrvávají problémy v návaznosti na doposud nepřijatou novou právní úpravu - školský zákon. Podrobněji o tom bude hovořit zástupce resortu školství.

- K čl. 15 - doporučeno uplatnit opatření k vytvoření podmínek zajišťujících vyšší účast příslušníků národnostních menšin v demokraticky volených orgánech na celostátní i místní úrovni.

Na místní úrovni jsou významné zákony o obecním zřízení, krajském zřízení a o hlavním městě Praze, které ve smyslu změn provedených menšinovým zákonem upravují zřízení výborů zastupitelstev, samostatných orgánů pro národnostní menšiny. Ve vztahu k zajištění práv národnostních menšin přinesl významnou změnu též tzv. transformační zákon veřejné správy (zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů), jimž byla provedena změna menšinového zákona, která stanoví působnosti samosprávy při plnění úkolů se zaměřením na integraci příslušníků romské komunity do společnosti.

Doposud Výbory pro národnostní menšiny zřídila: krajská zastupitelstva - Jihomoravský, Liberecký, Moravskoslezský a Ústecký kraj; statutární města - Brno, Karviná, Liberec a Most; komise Rady - Hl. město Praha; zastupitelstva obcí - celkem 29, převážná většina v oblasti Těšínského Slezska.

V těchto orgánech tvoří příslušníci národnostních menšin nejméně polovinu všech členů výboru.

Na úrovni orgánů státní správy plní ústřední roli Rada vlády pro národnostní menšiny, poradní a iniciativní orgán vlády pro záležitosti národnostních menšin. Nadpoloviční většinu členů Rady tvoří zástupci národnostních menšin.⁰⁾ Podobně jako v Radě jsou rovněž zástupci všech národnostních menšin členy poradního sboru Ministerstva kultury pro národnostní kulturu, jakož i v poradním sboru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro národnostně menšinové školství. Z tohoto titulu se také účastní práce ve výběrových dotačních komisích, které hodnotí projekty na aktivity národnostních menšin a navrhují na jejich uskutečnění poskytnutí dotací ze státního rozpočtu.

Zástupci národnostních menšin kriticky hodnotí efektivnost svého zastoupení v uvedených orgánech státní správy i samosprávy, tj. že jde o účast pouze v poradních orgánech. Negativně též vnímají, že volební zákony nestanoví žádné preference pro národnostně menšinové subjekty. Existuje pouze Podvýbor pro národnostní menšiny Výboru petičního Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. V případě poslanců či senátorů Parlamentu ČR - byť se mohou hlásit k jiné než české národnosti - není to „mandát menšinový“, ale za příslušné politické strany. Z politických subjektů, založených na národnostním principu, zaujímá pouze na úrovni komunální politiky omezenou politickou pozici politické hnutí Coexistence, které v komunálních volbách v regionu Těšínského Slezska opakovaně získalo desítku mandátů.

Za víceméně deklaratorní považují zástupci polské i německé menšiny dikci menšinového zákona ve věci možnosti používání vícejazyčných názvů a označení obcí, jejich částí, ulic apod. (§ 8). Poukazují na nevhodnost kumulativnosti podmínky pro uplatnění tohoto práva, tj. podle posledního sčítání lidu minimálně 10% zastoupení v demografické skladbě obce a předložení žádosti doložené minimálně 40% osob podle výsledků sčítání lidu.

Je zřejmé, že v období, které je předmětem druhého monitorovacího cyklu Úmluvy, učinila Česká republika ve vztahu k národnostním menšinám na jedné straně významný pokrok v oblasti legislativy, na druhé straně ale přetrvávají otevřené problémy v oblasti výkonu národnostně menšinové politiky. Proto Rada, jako poradní a iniciativní orgán vlády pro záležitosti národnostních menšin, bude v rámci své působnosti věnovat zvláštní pozornost komunikační strategii s orgány veřejné správy, kterých se týkají aspekty národnostně menšinové politiky.

⁰⁾ Aktuální složení Rady – viz webová stránka Rady, serveru Úřadu vlády (<http://www.vlada.cz/1250/vrk/vrk.htm>).

Stanovisko národnostných menšín k implementácii Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín v ČR

Peter Lipták

člen Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupce slovenské menšiny

V oblasti ochrany práv národnostných menšín bolo v Českej republike od jej vzniku v roku 1993 urobené mnoho dobrého. Mnoho pozitívneho bolo vykonané zvlášť v období po ratifikácii Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín. Myslím si však, že úlohou nás, predstaviteľov národnostných menšín nie je štátne orgány a vládu chváliť. Naša úloha vždy bude tak trochu opozičná. Vzhľadom k tomu, že máme málo času, obmedzím sa len na štyri stručné poznámky. Prvé dve sa týkajú legislatívy, tretia málo využívaných možností uplatňovania práv národnostných menšín a posledná problému reálnych informácií o počte príslušníkov národnostných menšín v ČR.

Významným nástrojom realizácie Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín v podmienkach ČR je zákonná úprava ochrany práv národnostných menšín. Základnou normou je zákon č. 273/2001 Sb., o právach národnostných menšín a zmene niektorých zákonov. Druhou zákonnou normou, ktorá sa zásadným spôsobom dotýka práv národnostných menšín, je tzv. školský zákon. Nový školský zákon, ktorý vláda pripravuje už dva roky, by mal podľa predpokladov jeho tvorcov začať platiť od 1. 9. 2004. Zákon o právach národnostných menšín upravuje postavenie a práva menšín iba minimálne. Odkazuje totiž na 29 iných zákonov. Pozitívne je aspoň to, že definuje národnostnú menšinu a definuje úlohy a postavenie Rady vlády pre národnostné menšiny. Reálny vplyv tejto Rady na činnosť vlády je však minimálny, váha jej záverov a doporučení je malá. Viaceré závery a doporučenia Rady vláda do úvahy nevzala. Prejavuje sa to napríklad v nesúlade rastúceho počtu menšín a stagnujúcej výšky dotácií na rozvoj ich kultúry a vydávania vlastných informačných periodík.

Zákon nestanovuje účinný a dostatočne demokratický postup pre vytváranie účasti národnostných menšín na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú, v súlade s článkom 15 Rámcového dohovoru. Svedčí o tom to, že dva roky po prijatí zákona o právach národnostných menšín vzniklo v mestách a obciach iba 29 výborov pre národnostné menšiny, 4 výbory vznikli v krajoch a v mestách vznikli 3 komisie. Celkom je teda na úrovni samospráv iba 36 orgánov, ktoré by sa mali zaoberať problematikou národnostných menšín. Kompetencie týchto výborov a komisií sú väčšinou nejasné. Ich povinnosti stanovuje podľa zákona príslušné zastupiteľstvo, zdá sa však, že tieto nevedia, aké povinnosti by mali výborom či komisiám stanoviť.

Platný školský zákon aj ten novo navrhovaný, ktorý by mal začať platiť od 1. 9. 2004 rieši problematiku národnostného školstva "klasickým spôsobom", tj. možnosťou zriaďovať školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. To je model, ktorý však už nevyhovuje, rozhodne nevyhovuje slovenskej menšine. Napríklad Nemecko a Rakúsko sa uberajú cestou bilingválnych alebo viacjazyčných základných (menšinových) škôl. Tento príklad by sme mali nasledovať.

Záver a doporučenie

Zákon o právach národnostných menšín a jeho doterajšiu aplikáciu je potrebné analyzovať a uvažovať o jeho novelizácii. Pripravovaný školský zákon je potrebné znova pripomenkovať v Rade vlády pre národnostné menšiny a pokúsiť sa do neho vložiť alternatívne možnosti pre vznik štátnych národnostných škôl.

Zákony Českej republiky poskytujú národnostným menšinám a ich predstaviteľom aj iné možnosti pre uplatnenie svojho práva participácie na riešení spoločenských záležitostí. Málo využívanou možnosťou je to, že každý občan má právo zúčastniť sa rokovania zastupiteľstva kraja a obce a tam podávať námety a pripomienky, na ktoré musí dostať v zákonnej lehote odpoveď. Predstavitelia národnostných menšín (ako experti na danú problematiku) majú zákonom danú mož-

nost' zúčastnit' sa rokovania parlamentného výboru (samozrejme po dohode s jeho predsedom a po pozvaní na jeho rokovanie) a tu tiež uplatňovať svoje námety a pripomienky. Tieto možnosti využívame iba minimálne.

Posledné sčítanie obyvateľstva v roku 2001 bolo z pohľadu nás, príslušníkov národnostných menšín výrazne negatívne ovplyvnené médiami, ktoré pod heslom ochrany osobných údajov respondentov sčítania nabádali, aby nepovinné rubriky o národnej príslušnosti alebo príklonu k určitému vierovyznaniu nevyplňovali. Toto sčítanie neprinieslo relevantné výsledky a jeho skreslené údaje vlastne vo svojom dôsledku menšiny diskriminujú, pretože napríklad vznik výborov pre národnostné menšiny na úrovni samosprávnych orgánov je limitovaný práve percentuálnym pomerom menšiny vo vzťahu k majoritnému národu. Aj v tomto prípade je potreba zväziť prípadnú novelu zákona o obciach a krajoch a ustanovovanie výborov (komisií) pre národnostné menšiny neviazať na počet príslušníkov menšín v danej obci či kraji. Inak zostane ich činnosť iba formálnou a viac menej úplne okrajovou.

Stanovisko Kongresu Poláků v ČR k otázce realizace některých článků II. oddílu Rámcové úmluvy RE

Bronisław Walicki
zástupce polské menšiny

V létě roku 1920 bylo Těšínské knížectví rozhodnutím světových mocností rozděleno. Tak se naši prarodiče, aniž si to přáli, ze dne na den stali občany ČSR. Polskojazyčná menšina na českém Těšínsku, z polského pohledu nazvaném později Zaolží, tvořila téměř 70% autochtonního obyvatelstva. Asimilací, nucenou i dobrovolnou, se meziválečné multietnické Československo snažilo stvořit československý národ. Asimilace pokračuje i dnes, ale je však již více či méně dobrovolná.

Jsme rádi, že se ČR snaží uvádět *Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin* do života. Co postrádáme, je ratifikace *Evropské charty regionálních či menšinových jazyků* (dále jen „Charta“). V listopadu 2000 ČR Chartu podepsala, leč ratifikační proces dosud neproběhl. Dovolím si malou osobní poznámku: Na podzim roku 2001 mne v kuloárech konference v Holandsku ujistil zástupce českého Ministerstva zahraničních věcí, pan Lukáš Machoň, že Charta bude asi během tří měsíců připravena k ratifikaci. Ale od té doby uplynuly už plné dva roky!!!

Připomínky k realizaci Rámcové úmluvy naší republikou

• K čl. 3

Cizinci s trvalým pobytem v ČR (mnozí od narození), se dosud nemohou podílet na některých aktivitách v rámci své obce, např. na petičních akcích za dvojjazyčné nápisy. Navrhujeme zväziť možnosť zahrnutí týchto osob do pojmu „národnostní menšina“.

• K čl. 6 - k otázce tolerance a vzájemného respektu většiny vůči menšině

Ze strany vládních či samosprávních orgánů se této otázce nedostává patřičné pozornosti zejména na Těšínsku:

Občan, hlavně ten, kdo získával své vzdělání v české škole, není seznámen s dějinami a historickými souvislostmi regionu. Česká většina ví pramálo o tématu příčin vzniku polskojazyčné menšiny na území ČR. Mnozí se domnívají, že patříme k migraci z doby války, kdy hranice na řece Olši/Olze neexistovala nebo že jsme se přistěhovali za prací nebo proto, že se nám v Polsku nelíbilo. Tyto názory slýcháme jako reakce na petiční akci za dvojjazyčné nápisy v Českém Těšíně. Čtenáři regionálních novin (např. Karvinska, Horizontu, Moravskoslezského deníku, ale také

celostátního časopisu Týden) nám radí, abychom se „vrátili zpět“, odkud jsme přišli, když se nám nelíbí to, co tady máme. Dokonce místoředitelka jedné české základní školy nedokázala pochopit, že máme právo na svůj jazyk také na cedulích označujících názvy ulic a ve veřejných budovách. „Proč, když přece všichni umíte česky“, argumentovala. Obdobné komentáře jsme četli na internetu po zahájení vysílání pětiminutového zpravodajství v polštině o polské menšině v České televizi 4. září 2003. Negativní komentáře se také opakovaly v říjnu po odvysílání programu „Těšínsko – divné století“.

Většinové školství a české sdělovací prostředky přispívají k rozvoji multikulturní výchovy v našem regionu v naprosto nedostatečné míře. Práce výborů pro národnostní menšiny v obcích se dosud naplno nerozjela - zdá se, že starostové některých obcí nejsou zainteresováni na spolupráci s tímto poradním orgánem. Vysokou úroveň xenofobie by mohly snížit početnější programy a články o kultuře, historii a o dnešním stavu národních či jazykových menšin v zemích EU.

• **K čl. 10 - k otázce užívání menšinového jazyka na veřejnosti**

Většina občanů je přesvědčena, že kdo žije v ČR má na úřadě či v obchodě mluvit česky. Široká česká veřejnost neví, že žádný právní předpis ČR nedefinuje úřední jazyk a o našem právu užívat menšinový jazyk v úředním styku nikdy neslyšela. Dokonce ani mládež si neodnáší tuto znalost z českých škol.

Používání polštiny v úředním styku se většinou omezuje na jednostrannou akci: žadatel mluví polsky - úředník, ač mnohdy menšinový jazyk dobře ovládá, mu odpovídá v jazyce českém, a to někdy tak důrazně až žadatele přinutí přejít na většinový jazyk. Na to si stěžují zejména starší žadatelky, polské i české národnosti.

Občas se občan v obchodě, na poště či na nádraží setká s dotazem: „proč na mne mluvíte polsky, když tady žijete a česky umíte?“ Situace se různí obec od obce a často je závislá na přístupu starosty. Jeví se potřeba vylepšení doškolování učitelů a důkladnější školení úřednictva.

• **K čl. 11 - příjmení a jméno v menšinovém jazyce**

Na základě nového matričního zákona má členka národnostní menšiny možnost používat své příjmení bez přechylování. Ne v každém případě může však být její žádosti vyhověno. Pokud je vdaná, tak v nově pořízeném rodném listu je její původní, tedy rodné příjmení, končí-li na souhlásku (příklad: Cymorek), i nadále uváděno s přechylováním. Také svobodné ženě se rodné příjmení její matky uvede s koncovkou „-ová“. Matriční úřady to zdůvodňují tím, že se jedná o příjmení, které zainteresovaná žena již neužívá (které je „mrtvé“). Rodné příjmení zapsané v české podobě naznačuje jakoby předkové žadatelky (tedy matka či babička) nebyly polské národnosti. Nelogická je ale skutečnost, že rodné příjmení, které končí na samohlásku (příklad: Cienciała) může být zapsáno bez přechylování. Tuto praxi považujeme za nesprávnou.

Když v knize narozených bylo křestní jméno příslušníka národní menšiny zapsáno podle českého pravopisu, pak mu nový matriční zákon nedává možnost používat své jméno v podobě podle pravopisu menšinového jazyka. Ministerstvo vnitra informovalo sice matriční úřady o možnosti postupu podle ustanovení Rámcové úmluvy, avšak rozhodnutí zda žadatelé vyhovět ponechalo na obci. Tak např. v Karvině je požadován poplatek 1.000,- Kč, stejně jako při „změně“ jména. Kongres Poláků ČR vznesl protest proti takovému řešení.

Doufáme, že definitivně pominula doba násilného počesťování křestních jmen cizinců (příklad: paní Paulina Cymorek měla donedávna v povolení k pobytu pro cizince zapsáno Pavla Cymorková). Trapnou záležitostí je přechylování příjmení cizinek s trvalým pobytem v ČR. Jejich jméno a příjmení v českých dokladech by se nemělo lišit od originálu v jejich cestovním pasu.

V otázce zjišťování existence dostatečného požadavku na dvojjazyčná označení na Těšínsku, území, na kterém až do dvacátých let 20. století polskojazyčná populace tvořila naprostou většinu obyvatelstva, mohla ČR zvolit řešení s přihlédnutím k historické tradici tohoto území. Dvojjazyčné nápisy tady byly jak za první republiky, tak i za totalitního režimu. Nutnost provádě-

ní petice důraznějším způsobem narušuje soužití Poláků a Čechů. Část obyvatelstva polské národnosti, ač ústně deklaruje své nadšení pro dvojjazyčné nápisy, tak ale v obavě před jakýmsi „nežádoucími následky“ odmítá petici podepsat. Jako člen petičního výboru v Českém Těšíně jsem vyslechl třeba takovéto názory: „Když se dozví soused Čech, že jsem to podepsal tak přeruší s naší rodinou veškeré styky“ nebo: „Můj syn je bez zaměstnání a když to s matkou podepíšeme, tak nesežene práci vůbec“. Jistý druh nevraživosti začíná vládnout i v národnostně smíšených rodinách.

Peníze na dvojjazyčné nápisy by měly být vyčleněny ze státní pokladny. Zákonné řešení vynaložení nákladů z obecní pokladny v době, kdy zejména malým obcím se nedostává peněz na opravu cest a pod., taktéž narušuje soužití většiny s menšinou.

- **K čl. 12 - znalost kultury, historie a jazyka**

Pokud jde o polskou menšinu, tak nepozorujeme pokrok v odstraňování nedostatku pozornosti věnované kultuře, historii a jazyku národnostních menšin ve školách, a to i přes vládní sebekritické hodnocení situace.

Přes své kritické poznámky věřím, že naše republika v brzkou dobu dokáže naplnit všechny články Rámcové úmluvy, k čemu jistě přispěje i dnešní seminář.

Osobní závěrečná poznámka

Čtenáři českého regionálního tisku poukazovali na fakt, že naše místní polština má značný počet českých slov. Ptám se, zda tomu může být jinak, když mladý člověk po polské základní škole už nemá možnost vyučit se svému oboru v rodném jazyce? A po polské maturitě se v zaměstnání s literární polštinou už nesetká?! Nelze se divit, že naše polština postupně chátrá. Vždyť absolventi polských tříd např. obchodní akademie už nemají možnost uplatnit znalost svého mateřského jazyka. Totalitní režim naučil obyvatelstvo našeho Zaozří, že polsky se mluví doma, ale už třeba na poště či na nádraží se kupuje známka či jízdenka v jazyce českém. Nezřídkou i zákazník i prodáváč jsou absolventy polské školy a dorozumívají se česky. V české škole se děti ani o sobě nedozví, proč mají mnozí polská příjmení, která často nedokáží ani správně přečíst. Absolventi českých středních škol se nedozvídají, že k povinnostem úředníka patří také obsloužit občana v jazyce menšiny. Ještě donedávna děti mluvící v české škole o přestávce polským nářečím („po naszymu“) byly trestány.

Ptám se: Copak nepatří k povinnostem našeho státu seznamovat občany s úmluvami Rady Evropy ratifikovanými českým parlamentem, které dnes stojí nad zákony České republiky? Cožpak ministerstvo školství nemá možnost organizovat školení učitelů a stát nemá žádnou možnost působit na média? Cožpak my občané jiné než české národnosti či jiného jazyka se po celý náš život musíme dorozumívat ve svém kraji cizím jazykem? My jsme na Těšínsku přece doma a to odjakživa. To naopak, právě obyvatelstvo, které se sem z vlastní vůle přistěhovalo, by se mělo seznámit s jazykem našeho regionu, když my poznáváme jejich zvyky, jejich dějiny a jejich jazyk.

Výše nastíněná problematika obsažená v Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin by měla být hlavní náplní výborů pro národnostní menšiny jednotlivých obcí našeho regionu. Povinnost k záchraně našeho regionálního jazyka spočívá zřejmě na polské národnostní menšině, i když by k ní neměla být lhostejná celá populace a zejména všichni, kdož tento jazyk používají, nezávisle na své národnosti. Neboť podle Charty by se našemu regionálnímu jazyku mělo vyučovat i na školách českých. Je tu jedna podmínka - musí s tím obyvatelstvo souhlasit.

Na závěr mi dovolu citovat v překladu výňatek z dopisu spolupracovníka agentury EUROLANG Petera Josiky (tel.: 0041 788 074 333, e-mail: PJosika@conduit.ch) na téma, jak si představuje jazykovou situaci v našem regionu, pokud jde o vystavování matričních a jiných dokladů:

„Je třeba usilovat, aby ve všech obcích, kde dnes nebo v dřívějších dobách vedle české většiny žije nebo žil značný počet osob jiného jazyka (zda je to dnes 10% či více je nepodstatné), by všechny doklady měly být vyhotovovány dvojjazyčně (bez ohledu na to, zda žadatel patří např. k

polské či české jazykové skupině). Vystavování ze zákona každého dokumentu vždy ve dvojjazyčné verzi (na téže stránce dokladu) umožní rovněž většině (v tom případě Čechům) hlouběji si uvědomit historickou jazykovou totožnost regionu. Takové řešení má usnadnit většině pochopit problematiku menšiny či uvědomit si jazykové kořeny, historické události a souvislosti regionu, ve kterém žije a vypořádat se s nimi.“

Dovolte mi na úplný závěr zmínit ještě jeden postřeh. V kuloárech již zmiňované konference jsem vznesl dotaz na člena RE: „Jak byste hodnotil situaci, kdyby se soukromý podnikatel hlásící se k polskojazyčné menšině na Těšínsku rozhodl zaměstnávat ve svém podniku jen takové pracovníky, kteří ovládají oba jazyky?“ Odpověděl mi „Tak by to mělo být. Tím způsobem by ten podnikatel zachraňoval regionální jazyk. Navíc by si mohl vymezit polštinu jako dorozumívací jazyk ve svém podniku“.

Aktivity Petičního výboru a jeho Podvýboru pro národnostní menšiny Poslanecké sněmovny ČR ve vztahu k národnostním menšinám

Hana Orgoníková

místopředsedkyně Petičního výboru, členka Podvýboru pro národnostní menšiny Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Jsem velice ráda, že se dnešního semináře mohu zúčastnit. Využívám tuto příležitost, abych vás informovala o činnosti Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, konkrétně o činnosti Petičního výboru a jeho Podvýboru pro národnostní menšiny ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin v České republice.

V Poslanecké sněmovně se otázkami národnostních menšin zabývá Podvýbor pro národnostní menšiny, který je zřízen pod Výborem petičním. Petiční výbor byl původně nazýván Výbor petiční pro lidská práva a národnosti. Později byl název zkrácen, ale náplň zůstala stejná. Tento podvýbor byl opětovně zřízen po parlamentních volbách v roce 2002 a trvá od roku 1998. V současnosti má 8 členů, z toho 5 poslanců je zároveň členy Výboru petičního.

Platná právní úprava České republiky žádným způsobem neomezuje sdružování příslušníků národnostních menšin v ČR, o čemž svědčí cca 500 registrovaných nestátních neziskových organizací s deklarovaným národnostně menšinovým programem. Jedná se ale především o občanská sdružení či jiné právní subjekty. Národnostně menšinová uskupení s politickým programem jsou na území ČR spíše výjimkou. Volební zákony v České republice nestanoví žádné preference pro národnostně menšinové subjekty. K otázce účasti zástupců národnostních menšin v zákonodárném zboru je třeba uvést, že i když příslušníci národnostních menšin jsou členy různých politických stran a v politickém životě zastávají funkce ve volených orgánech veřejné správy na komunální i parlamentní úrovni, jde o mandáty politických stran, které se nedeklarují jako národnostně menšinové. Politické subjekty založené na národnostním principu se na celostátní politické scéně neprojevují a jen zřídka jsou zastoupeny v komunální sféře. Z pětice romských iniciativ a jedné polské má prakticky lokální význam pouze politické hnutí Coexistence-Wspólnota v oblasti Těšínska, kde žije soustředěně polská národnostní menšina. Coexistence má sice pouze lokální význam, ale zato v komunálních volbách získává opakovaně desítky mandátů.

Ráda bych se na tomto místě podrobněji zmínila jednak o činnosti parlamentního Podvýboru pro národnostní menšiny a jeho spolupráci s příslušníky národnostních menšin, ale také o tom, jak veřejnoprávní média naplňují zákonem stanovenou povinnost vysílání pro národnostní menšiny.

Na základě podnětů Rady vlády pro národnostní menšiny, která již v minulosti opakovaně jednala o problematice televizního národnostně menšinového vysílání, uspořádal Podvýbor pro ná-

rodnostní menšiny začátkem listopadu 2003 setkání s panem Jiřím Janečkem, novým generálním ředitelem České televize. Pan Janeček informoval Podvýbor pro národnostní menšiny o dosavadní programové skladbě a dramaturgii národnostně menšinového vysílání České televize a zastával názor, že tematika menšin je ve vysílání České televize v dostatečné míře obsažena. Podvýbor s jeho postojem nesouhlasil a doporučil, aby Česká televize navázala užší kontakt s Radou vlády pro národnostní menšiny a akceptovala nabídku zástupců příslušníků národnostních menšin na jejich přímé účasti na tvorbě národnostně menšinových pořadů v tomto veřejnoprávním médiu. Česká televize by měla tuto výzvu respektovat, protože taková spolupráce může významně ovlivňovat a především zkvalitňovat tvorbu menšinových pořadů do budoucna. Osobně považuji za velmi přínosné, budou-li se zástupci národnostních menšin přímo podílet na přípravě i realizaci menšinových pořadů ve vysílání veřejnoprávních médií, podobně jak to činí konkrétně členka Rady paní Jarmila Balázová. Považuji to za velice důležité také z toho důvodu, že pokud se objeví na obrazovce veřejnoprávní televize redaktor z romské, polské nebo z jiných národnostních menšin, bude to mít daleko větší účinek na propagaci té které národnostní menšiny, než mnohé publicistické pořady o menšinách, jejichž sledovanost je značně omezena.

Těžiště práce Podvýboru pro národnostní menšiny spočívá však hlavně v legislativní oblasti, vztahující se k lidským právům, právům národnostních menšin a peticím se zaměřením na oblast dodržování lidských práv a práv národnostních menšin. V této souvislosti jsou významná veřejná slyšení na úrovni petičního výboru. Bohužel, Podvýbor pro národnostní menšiny ani Výbor petiční nemůže mít členy mimo poslance, což je rozdíl od komise, která existovala zhruba od roku 1992 do roku 1996. Podvýbor ale zastává stanovisko, že pokud bude mít některá národnostní menšina zájem některé záležitosti aktuálně projednat, budou její zástupci přizváni na jednání. Proto vyzývám zástupce národnostních menšin, aby tuto možnost využili.

Také ostatní poslanci, nejenom členové petičního výboru či podvýboru pro národnostní menšiny, se věnují problematice národnostních menšin v rámci svých volebních obvodů. Mají též k dispozici souhrnné zprávy o situaci národnostních menšin, které každoročně projednává vláda. Tyto zprávy postupuje po projednání předseda vlády oběma komorám parlamentu a je na konkrétních poslancích, aby se těmito zprávami zabývali a aby z nich vyvodili závěry ve svém volebním obvodu.

Považuji za potřebné při této příležitosti připomenout, že v rámci ratifikačního procesu Rámcové úmluvy byla v roce 1997 vedena podrobná rozprava v poslanecké sněmovně. Na závěr rozpravy 6. listopadu 1997 přijala sněmovna také můj návrh a schválila usnesení č. 561/1997. Toto usnesení zavazuje vládu, aby reflektovala závazky vyplývající z Rámcové úmluvy ve svých legislativních úkolech, aby se zabývala problematikou národnostních menšin a na základě analýzy právních norem ve vztahu k právům národnostních menšin kontinuálně navrhovala příslušné úpravy právních předpisů. Tento úkol je stále aktuální, týká se celého legislativního procesu. V současnosti jde zejména o návrh nového školského zákona, tj. o zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a o změně některých zákonů. Z hlediska mezinárodních závazků jsme si přitom vědomi, že Česká republika není dosud vázána Evropskou chartou regionálních či menšinových jazyků. Podvýbor očekává, že by se v ratifikačním procesu mělo postoupit kupředu v roce 2004. Při projednávání tohoto dokumentu lze v Poslanecké sněmovně počítat s obdobným postupem, jako v případě Rámcové úmluvy.

Dále bych se zde ráda vyjádřila k tématu romské národnostní menšiny. I když vláda či parlament činí mnohá opatření ve smyslu doporučení Rady ministrů, a my to samozřejmě děláme rádi a upřímně, ovšem pokud příslušníci romské národnostní menšiny nebudou mít zájem tato opatření akceptovat, tak veškeré úsilí vyjde na prázdno. Osobně se domnívám, že je třeba, aby příslušníci romské, ale i jiných národnostních menšin aktivně spolupracovali při uskutečňování opatření v oblasti národnostně menšinové politiky s orgány veřejné správy. Považuji to za významné také z toho důvodu, že jedině tak mohou přijímaná opatření patřičně reflektovat aktuální potřeby příslušné menšiny. Problémy je třeba řešit společně. Domnívám se, že zajištění fungování této

spolupráce je jedním z důležitých úkolů právě Rady vlády pro národnostní menšiny. A uvítala bych též aktivnější spolupráci i s Podvýborem pro národnostní menšiny Petičního výboru Poslanecké sněmovny.

Na závěr bych ještě chtěla zdůraznit, že před druhou světovou válkou byla Československá republika ostrovem demokracie a ochráncem národnostních menšin. Domnívám se, že se k této tradici po čtyřiceti letech komunistického režimu opět vracíme.

Užívání jména a příjmení příslušníky národnostních menšin

Jana Hálová

zástupkyně Ministerstva vnitra ČR

Podle ustanovení § 69 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se příjmení žen tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Ukládá-li to mezinárodní smlouva, uvede matriční úřad na žádost nositelky příjmení v matričním zápisu vedle příjmení ženy podle pravidel české mluvnice i toto její příjmení ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá. Z těchto dvou forem příjmení může nositelka příjmení užívat jen jednu formu, kterou si zvolí při podání žádosti, a ta se uvede v matričním dokladu. Prohlášení lze učinit i zpětně, tj. v případech, je-li již příjmení ženy zapsáno v matriční knize vedené matričním úřadem do účinnosti citovaného zákona v souladu s pravidly české mluvnice (ustanovení § 93 zákona).

Dnem 2. srpna 2001 nabyl účinnosti zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. Podle ustanovení § 2 odst. 2 citovaného zákona je příslušníkem národnostní menšiny občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti. Současně podle ustanovení § 7 citovaného zákona mají příslušníci národnostních menšin právo na užívání svého jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny za podmínek stanovených zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

V praxi to znamená, že o zápis příjmení v nepřechýlené formě může požádat pouze občanka České republiky, nebo zákonní zástupci nezletilé občanky České republiky, která nemá českou národnost a která učiní prohlášení o příslušnosti k národnostní menšině v České republice a z tohoto důvodu žádá o zápis svého příjmení v nepřechýlené podobě, tj. v mužském tvaru. Přihlášení se k národnostní menšině jiné než české nemá žádný vliv na státní občanství nositelky příjmení; tato i nadále zůstává státní občankou České republiky.

V ostatních případech, jak jsem již z počátku uvedla, se ženská příjmení zapisují v souladu s pravidly české mluvnice. Je však možné, aby na oddacím listu v poznámce bylo vysvětleno, že příjmení ženy je utvořeno z mužské podoby příjmení v souladu s pravidly české mluvnice, čímž se předejde komplikacím při jednání s úřady v zahraničí. Současná platná právní úprava neobsahuje zmocnění pro Ministerstvo vnitra ani jiný orgán k udělení výjimky v této věci.

Pokud jde o užívání jména, podle ustanovení čl. 11 odst. 1. Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, má každý příslušník národnostní menšiny právo používat své příjmení (jméno po otci) a křestní jména v menšinovém jazyce a právo na jejich oficiální uznání způsobem určeným jejich právním řádem.

Podle ustanovení § 26 zákona o matrikách se matriční doklad, potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize a doslovný výpis z matriční knihy vedené v jiném než českém jazyce, vydává

v českém jazyce. Na žádost fyzické osoby, které se zápis týká, může být jméno, popřípadě jména, uvedeno na matričním dokladu podle původního zápisu, tj. v jiném než českém jazyce.

Závěrem

Ze shora uvedeného vyplývá, že zákon o matrikách neumožňuje, aby se na žádost fyzické osoby ve výpisu z matriční knihy uvedlo její jméno, popřípadě jména, v její mateřštině, pokud tato byla v matriční knize zapsána v českém jazyce. Zákon neobsahuje ani zvláštní úpravu, pokud jde o uvádění jmen příslušníků národnostních menšin.

Dnem 1. června 2002 nabyl účinnosti ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení čl. 10 citovaného zákona vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Podle našeho právního názoru je tedy možné, aby otázky, které výslovně upravuje mezinárodní smlouva a které nejsou upraveny zákonem, byly řešeny přímo podle dané mezinárodní smlouvy. To znamená, že jméno může být uvedeno ve tvaru, který odpovídá menšinovému jazyku.

V praxi to znamená, že fyzickým osobám, státním občanům České republiky, resp. zákonným zástupcům nezletilého dítěte, kteří se hlásí k jiné než české národnosti a jejichž jméno, popřípadě jména, byla v matriční knize zapsána v českém jazyce, bude umožněno na základě prohlášení užívat jejich jméno, popřípadě jména, v jazyce národnostní menšiny (např. Eva – Ewa, Hedvika – Jadwiga, Norbert – Norberto, Tomáš - Thomas).

Při zápisu jména a příjmení příslušníka národní menšiny postupují uvedeným způsobem všechny matriční úřady v České republice.

Podpora kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin ze strany Ministerstva kultury

Václav Appl

zástupce Ministerstva kultury ČR

Přístup Ministerstva kultury k příslušníkům národnostních menšin žijícím v České republice je vyjádřen v základním dokumentu, který byl schválen usnesením vlády ze dne 10. ledna 2001 č. 40 k aktualizaci Strategie účinnější státní podpory kultury (kulturní politika) a samostatně publikován pod názvem *Kulturní politika v České republice*. Konkrétně v článku 14 tohoto dokumentu – Podporovat kulturní aktivity národnostních menšin jako výraz identity a tradic – jsou tyto zásady jasně formulovány takto:

„Rozvoj, uchování a prezentace kultury příslušníků národnostních menšin nesouvisí jen s ústavními a dalšími právními závazky českého státu vůči občanům. Vláda se ztotožňuje s přesvědčením moderních evropských států, že kultura každé národnostní menšiny, žijící na území konkrétního státu, obohacuje společnou kulturní pokladnici jejich občanského společenství jako celku.

Ministerstvo kultury hodlá i nadále vyhlášovat samostatnou grantovou řadu pro všechny obory kultury národnostních menšin, a to v rámci grantového programu. Může tak však činit jen přiměřeně možnostem své rozpočtové kapitoly. Do budoucna a v návaznosti na vznik středního stupně veřejné správy se prioritně zaměří na projekty širšího významu – budou preferovány multietnické akce, které podporují vzájemné poznání a porozumění a napomáhají potírání negativních projevů extremismu, rasové a národnostní nesnášenlivosti a xenofobie.

Ministerstvo kultury bude podporovat ve veřejných knihovnách vytváření speciálních knihovnických fondů pro národnostní menšiny, zejména romskou.

Jakkoli bude zachován rovný přístup ministerstva kultury vůči všem národnostním menšinám, bude zvýšená pozornost věnována romské menšině. Prioritním úkolem ministerstva kultury bude v tomto směru ekonomická a odborná podpora občanské iniciativě budující Muzeum romské kultury v Brně, jako jednu z mála takto zaměřených institucí v Evropě.

Je žádoucí, aby i budoucí střední stupeň veřejné správy převzal na sebe podporu kulturních aktivit národnostních menšin žijících na území v jeho působnosti. Stejný postup doporučuje ministerstvo kultury orgánům obecní samosprávy přiměřeně jejich podmínkám, a to se zvláštním zřetelem na kulturní aktivity dětí a mládeže. Tyto aktivity jsou totiž nejen důležitým výchovným a sociálně preventivním faktorem obecně, ale v případě společných kulturních aktivit dětí a mládeže různého národnostního původu mohou přispět k překonání vzájemných předsudků.“

V návaznosti na tuto koncepci kulturní politiky Ministerstvo kultury podporuje aktivity příslušníků národnostních menšin:

- 1) výběrovým dotačním řízením na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v České republice, který je jednou z priorit resortu;
- 2) podle oborů činnosti v rámci jiných svých grantových programů.

Poskytování dotací příslušníkům národnostních menšin bylo v r. 2002 upraveno nařízením vlády č. 98 ze dne 20. února 2002, kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity. Na Ministerstvu kultury byla v r. 2002 ustavena *Komise pro kulturní aktivity příslušníků národnostních menšin*, která je podobně jako dosavadní poradní sbor pro otázky národnostní kultury poradním orgánem 1. náměstka ministra. Na rozdíl od poradního sboru, který jí předcházela, byla komise rozšířena o zástupce dalších národnostních menšin, takže její jednotliví členové zastupují národnostní menšinu, a to bulharskou, chorvatskou, maďarskou, německou, polskou, romskou, rusínskou, ruskou, řeckou, slovenskou a ukrajinskou. Právě pro tyto národnostní menšiny je výběrové dotační řízení vyhlášeno.

Obsahem projektů, přihlášených do výběrového dotačního řízení na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v České republice, mohou být

- umělecké aktivity,
- kulturně vzdělávací a výchovné aktivity,
- studium a rozbory národnostní kultury a lidových tradic,
- dokumentace národnostní kultury,
- ediční činnost,
- projekty podporující rozšiřování a přijímání informací o národnostních menšinách v elektronických médiích,
- multietnické kulturní akce (směřující mimo jiné např. k potírání negativních projevů extremismu, rasové a národnostní nesnášenlivosti a xenofobie).

Finanční podpora kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin se kromě grantového programu na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v České republice uskutečňuje také prostřednictvím samostatného programu na podporu integrace příslušníků romské komunity. Druh podporovaných kulturních aktivit je obdobný jako u výše zmíněného výběrového dotačního řízení.

- Ve výběrovém dotačním řízení na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v ČR v roce 2003 získalo státní dotaci 77 projektů. Celková výše finančních prostředků činila 8 300 000,- Kč. V minulých dnech bylo ukončeno přijímání projektů do výběrového dotačního řízení na rok 2004 a počet předložených projektů se opět zvýšil.

- V programu na podporu integrace příslušníků romské komunity byla v tomto roce poskytnuta dotace ve výši 2 000 000,- Kč.
- Na základě usnesení vlády ČR ze dne 7. dubna 2003 č. 347 poskytlo Ministerstvo kultury na realizaci projektu 5. ročníku Světového romského festivalu KHAMORO 2003 v Praze dotaci ve výši 1 379 000,- Kč.
- Vláda již tradičně dotacemi ze státního rozpočtu podporuje vydávání periodického tisku národnostních menšin. Počínaje rokem 2002 je poskytovatelem těchto dotací Ministerstvo kultury. V roce 2003 poskytlo ministerstvo dotace na vydávání menšinového periodického tisku v celkové výši 30 000 000,- Kč. Uvedená částka byla rozdělena mezi 18 periodik.

S podporou kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin počítá Ministerstvo kultury i v dalším období.

Národnostně menšinové vzdělávání a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Marie Rauchová

zástupkyně Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Oblast legislativní - školský zákon

Reforma a modernizace cílů a obsahu o vzdělávání je obsažena v návrhu *Zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o počátečním vzdělávání)*, který byl předložen do vlády.

Rovný přístup všech osob ke vzdělávání a respektování individuálních potřeb jednotlivců při vzdělávání je v novém zákoně deklarován již v úvodních obecných ustanoveních, a to v Preambuli, definování zásad a cílů vzdělávání a prolíná celým zákonem. Zákon obsahuje speciální ustanovení ke vzdělávání národnostních menšin, vyučování náboženství, vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mimořádně nadaných žáků. Zákon neobsahuje žádné ustanovení, které by bylo možno vykládat jako diskriminující, ani žádné ustanovení, které by bylo porušením rovných příležitostí pro vzdělávání mužů a žen.

Nově je pojímáno vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zejména uplatněním jejich práva na vzdělávání pomocí specifických forem a metod a na vytvoření zvláštních podmínek, které jejich vzdělávání umožní. Odlišují se speciální vzdělávací potřeby žáků zdravotně postižených, zdravotně znevýhodněných a sociálně znevýhodněných od vzdělávacích potřeb žáků nadaných a talentovaných.

Nově jsou zákonem upraveny rovněž podmínky menšinového školství.

Zákon stanoví, že národnostní školství je garantováno při splnění zákonných podmínek v těch obcích, ve kterých je v souladu s §117b zákona o obcích zřízen výbor pro národnostní menšiny (tedy v obcích, v nichž bylo při minulém sčítání lidu přihlášeno k dané národnostní menšině alespoň 10% obyvatel). Ustanovení dále stanoví minimální počty dětí a žáků ve školách a třídách národnostních menšin, který je výrazně snížen proti poměrům stanoveným pro majoritní populaci. Režim výjimek z těchto minimálních počtů je pak upraven v § 23. Ustanovení umožňuje také participaci více zřizovatelů na zajištění vzdělávání příslušníků národnostních menšin.

Dále se zavádí možnost, aby pro podporu zájmů příslušníků národnostních menšin mohl ředitel školy se souhlasem zřizovatele stanovit v rámci školního vzdělávacího programu předměty nebo jejich části, v nichž bude možno výuku organizovat dvojjazyčně, a to také v jazyce národnostní menšiny. Dále se stanoví, že vysvědčení, výuční listy a diplomy o absolutoriu se ve školách, kde

se vyučuje v jazyce národnostní menšiny, vydávají dvojjazyčně, tj. v jazyce českém i v jazyce národnostní menšiny. Na specifika vzdělávání v jazyce národnostní menšiny je pamatováno také v pasáži o maturitní zkoušce (zejména § 81).

MŠMT a menšiny (popis současné situace)

• Polská menšina

V oblasti polského národnostně menšinového školství přísluší významná role Pedagogickému centru pro polské národnostní školství, které sídlí v Českém Těšíně (činnost zahájilo v roce 1995), a jeho zřizovatelem je MŠMT. Centrum vyvíjí kontinuálně činnost v dalším vzdělávání pedagogů a ve tvorbě a distribuci metodických a učebních materiálů a pomůcek. Byl jmenován inspektor pro školy s polským vyučovacím jazykem. Školy s polským vyučovacím jazykem ve školním roce 2003/2004 navštěvovalo téměř 4 000 žáků.

Od roku 1994 podporuje MŠMT též v rámci doplňkových materiálů pro žáky ZŠ s polským vyučovacím jazykem vydávání časopisů *Jutrzenka* pro první stupeň a *Ogniwo* pro druhý stupeň ZŠ. Jde o speciální pomůcky při výuce na školách s polským vyučovacím jazykem. Vydávání obou časopisů je každoročně podporováno ze státního rozpočtu, a to v rámci dotace, již MŠMT podporuje činnost *Polského pedagogického centra v Českém Těšíně, Společnost polských učitelů*, dále vydání publikací (sborník z konference *Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku, Polská národnostní menšina na Těšínsku*).

• Slovenská menšina

Spolupráce v oblasti školství se Slovenskou republikou je na nadstandardní úrovni. Od roku 1998 se pravidelně dvakrát ročně scházeli ministři školství obou zemí ke konzultacím a projednávání aktuálních otázek týkajících se jejich resortů. V souladu se zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, mohou v ČR studovat za stejných podmínek jako občané ČR i cizinci, kteří studují na vysokých školách v českém jazyce.

Aby i občané České republiky mohli studovat ve Slovenské republice za stejných podmínek jako občané SR, byla podepsána v Levoči dne 21.9.2001 meziresortní smlouva, *Protokol mezi MŠMT ČR a MŠ SR o spolupráci v oblasti vzdělávání, mládeže, tělovýchovy a sportu na léta 2002 – 2006*, který byl podepsán ministry školství a kde se slovenská strana k tomuto jednání zavazuje. Na základě žádosti slovenské strany byl do Protokolu zakotven článek, umožňující občanům jedné strany při přijímacím řízení a během studia na VŠ ve státě druhé smluvní strany užívat svého mateřského jazyka (českého ve Slovenské republice a slovenského v České republice, pokud nejde o studijní povinnost související s výukou tohoto jazyka).

Počet občanů jednoho státu v základních a středních školách druhého státu v příhraničních oblastech je minimální. Školské odbory místních úřadů konstatovaly, že neidentifikovaly žádné problémy související s žáky základních a středních škol, kteří denně překračují hranici za účelem návštěvy školy druhého státu.

Bylo konstatováno, že většina dětí i rodičů slovenské národnostní menšiny při volbě školy dává zřejmě přednost češtině, neboť počítají s tím, že děti budou dále studovat a měly by pak problémy s klasifikací českého jazyka na vyšších stupních škol.

• Německá menšina

Zástupci německé menšiny uznávají, že vzhledem k jejímu rozptýlenému usídlení nemohou z důvodu nízkého počtu žáků v jednotlivých obcích splnit podmínky pro zřízení samostatných národnostně menšinových tříd či škol s německým vyučovacím jazykem.

Otázka výuky němčiny jako mateřského jazyka ve vzdělávacím procesu příslušníků německé menšiny je předkládána jako aktuální problém, který závisí na příslušných změnách školského zákona. Protože škola dosud nereflktuje přítomnost žáků příslušníků německé menšiny a jejich specifické potřeby, je třeba v krátkodobém časovém výhledu zajistit legislativní podmínky pro

uskutečnění dvojjazyčného vzdělávání. Konkrétně to bude znamenat přípravu a realizaci specifických výukových programů v příslušných základních školách podle místních potřeb a s ohledem na uplatnění menšinových jazyků (v tomto případě německého), na druhé straně nově definovat kritérium minimálního počtu žáků ve třídě či škole.

Ve vztahu k německé menšině podpořilo MŠMT konání řady seminářů se zaměřením na česko-německé vztahy pro učitele v příhraničních oblastech a vydání informačních materiálů pro pedagogy.

- **Židovská komunita**

Ministerstvo školství podporuje činnost mateřské školy s alternativním programem zaměřeným na židovskou kulturu. V roce 1998 zařadilo MŠMT do sítě Lauderovu základní školu *Gur Arje*. Jedná se o soukromou základní školu s výukou hebrejského jazyka a zaměřenou na historii a kulturu Židů. V roce 1999 bylo zařazeno do sítě škol Židovské gymnázium.

- **Romská komunita**

Vzdělávání romských žáků je jednou z priorit, na kterou je soustředěno úsilí MŠMT o dosažení pozitivní změny stávajícího stavu žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. V roce 2002 předložilo MŠMT vládě ČR *Návrh řešení problému vzdělávání dětí romské menšiny či jiných menšin*, prostřednictvím jejich zvláštní přípravy a pozitivních opatření a předložilo vládě *Zprávu o naplňování koncepce integrace romské komunity v oblasti školství*. Předkládaná zpráva popisuje jednotlivé části vzdělávacího systému České republiky, realisticky hodnotí dosažené výsledky a poukazuje na překážky, které stojí v cestě dalšímu zlepšování situace v této oblasti.

Pro vzdělávání Romů je období předškolního vzdělávání významné. V České republice existuje dlouhá tradice předškolního vzdělávání. Vývoj posledního období je charakteristický poklesem porodnosti a tím i počtu dětí věkové skupiny 3 - 6 let. To vede k situaci, kdy může být uspokojen téměř každý žadatel o předškolní vzdělávání. Bohužel jsou to často právě romské děti, které předškolní vzdělávání nenavštěvují a tím snižují svoji možnost se dobře připravit na úspěšné zahájení školní docházky.

Jedním z hlavních problémů při zahajování školní docházky je nedostatečná úroveň zvládnutí českého jazyka ze strany romských dětí. Proto jsou jako konkrétní vyrovnávací postup již od školního roku 1997/98 zřizovány přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Významným pomocníkem ve výuce romských žáků jsou asistenti učitele, kteří pomáhají předcházet adaptačním a komunikačním obtížím a dalším výchovně vzdělávacím problémům romských žáků. Jde v naprosté většině o lidi z prostředí romské komunity, kteří jsou pro děti nejen podporou, ale i významným pozitivním vzorem. Zřizování funkcí vychovatelů – asistentů učitele probíhá podle Metodického pokynu MŠMT čj.: 25484/2000. V současnosti pracuje ve školách a školských zařízeních celkem 312 vychovatelů-asistentů učitele. V dalších letech lze očekávat nárůst jejich počtu. MŠMT poskytuje asistentům systematickou dlouhodobou podporu, především zapojením do systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Vzdělávání pro výše uvedené asistenty organizují též pedagogická centra a nestátní vzdělávací organizace s akreditací MŠMT.

Hlavní výtkou, která je adresována ČR ze strany zahraničních institucí i domácích aktivistů, je nepřiměřený počet romských žáků zařazených do vzdělávání ve zvláštních školách. MŠMT usiluje tento stav změnit. V roce 1999 umožnilo obecně prospěšné společnosti Step by Step Česká republika uskutečnit experiment *Reintegrace romských žáků zvláštních škol do škol základních*. Experiment byl v listopadu 2002 po třech letech komplexně vyhodnocen. Výsledky výzkumu budou dále využity v koncepci MŠMT.

Dalším z pozitivních vyrovnávacích postupů je přímá podpora škol s vysokým procentem romských žáků. MŠMT na základě žádosti školy a s doporučením zřizovatele a krajského úřadu, uděluje výjimky z počtu žáků ve školách s převahou romského etnika, kde je potřeba intenzivnějšího

vzdělávání a individuálního přístupu k romským žákům. O uvedenou výjimku dosud požádaly jen tři základní školy (ZŠ Chánov, ZŠ Havlíčkovo nám. v Praze 3 a ZŠ Ústí nad Labem - Předlice). Není zcela zřejmé, proč těchto škol není více.

Od září 2002 je v šesti základních školách, v lokalitách s výrazným zastoupením romských žáků, ve spolupráci s občanským sdružením Liga komunitních škol, realizován experimentální projekt školy s celodenním programem (kompletní celodenní provoz školy a školského zařízení včetně stravování a zřízení tzv. klubu matek). Jedná se o formu experimentálního ověřování po dobu dvou let ve školním roce 2002/03 a 2003/04. Budou též vytvořeny podmínky pro možnost poskytování bezplatného stravování některých žáků.

V Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen RVP) pro základní vzdělávání, který je v současné době ve fázi ověřování, je náležitě zohledněna kulturní identita romských dětí, stejně jako dětí jiných národností.

Úsilí mnoha škol o kvalitní vzdělávání romských žáků snižuje například nedbalá docházka do školy, časté absence, zejména u žáků druhého stupně. Tato věc je řešitelná pouze na lokální úrovni. Ovlivňuje však školní úspěšnost zásadním způsobem, právě tak jako nemožnost poradit se při domácí přípravě u většiny žáků s rodiči, nedostatečné materiální a prostorové podmínky pro domácí přípravu na vyučování s kterou současná škola počítá.

Sdělení některých mezinárodních organizací, že se ve zvláštních školách nachází nepřiměřeně mnoho žáků romského etnika, jsou prezentována bez znalosti reálné situace v českých školách a současného vzdělávacího systému v ČR. Je třeba ale upozornit, že romské děti a mládež v ČR jsou gramotné. Většina má ukončené vzdělání a přirozené možnosti pokračovat v získání kvalifikace ve středních školách, především v odborných učilištích a praktických školách s širokou nabídkovou škálou učebních oborů.

Zkušenost mnohých rodičů dnešních žáků je založena na absolvování zvláštní školy. Proto nejen, že se nebrání zařazení svých dětí do zvláštních škol, ale mnohdy je i vyžadují.

Ustanovení § 60 zákona č.29/1984 Sb., ve znění pozdějších předpisů (školský zákon) umožňuje osobám, které nezískaly základní vzdělání, tedy absolventům zvláštních škol, pomocných škol a žákům základních škol, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku, získat základní vzdělání po absolvování kursů organizovaných při základních školách, zvláštních školách, pomocných školách nebo středních školách.

K zajištění uvedených kursů vydalo MŠMT následující metodické pokyny:

- Informace MŠMT o bezplatném doplňování základního vzdělání dospělých občanů č.j. 16976/95-40 (Věstník MŠMT č.12/1995);
- Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného základní školou pro absolventy zvláštních škol č.j. 17908/95-24 (Věstník MŠMT č.12/1995);
- Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného zvláštní školou č.j. 18 371/96-24 (Věstník MŠMT č.8/1996) ve znění Dodatku pod č.j. 28605/96-22;
- Rozhodnutí MŠMT o doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou a Metodický pokyn k jeho provádění č.j. 19 096/97-24 (Věstník MŠMT č.4/1998).

Pozitivní výsledky lze uvést v oblasti středoškolského vzdělávání. V roce 1998 bylo zahájeno na Evangelické akademii, VOŠ sociálně právní a střední sociální škole v Praze 4 experimentální ověřování pětiletého dálkového studia v oboru Sociální činnost v prostředí etnických minorit (Rozhodnutí MŠMT č.j. 17 929/98-23 ze dne 20.4. 1998). Cílem studijního oboru je připravit dospělé Romy pro práci poradců a asistentů v orgánech veřejné správy; někteří nacházejí uplatnění i jako romští asistenti ve školách. V červnu 2002 vykonalo maturitní zkoušku prvních 26 absolventů tohoto oboru. V současné době se výsledky experimentu vyhodnocují a předpokládá se,

že od školního roku 2003-2004 bude studijní obor zařazen jako standardní do soustavy oborů středních škol.

V roce 1998 vznikla soukromá Romská střední škola sociální v Kolíně. Ve škole se vyučuje studijní obor Sociální péče – sociální činnost pro etnické skupiny. Absolventi získají úplné střední odborné vzdělání a mohou se uplatnit v orgánech veřejné správy, ale i v sociálních, popř. školských institucích s větším počtem příslušníků romských dětí. V červnu 2002 ukončilo úspěšně studium prvních 25 absolventů. Deset absolventů bylo přijato na vysokou školu, jeden na vyšší odbornou školu a jeden studuje na vysoké škole v Norsku.

V rámci programu PHARE-NUTS byla zahájena tvorba vzdělávacího programu pro vzdělávání romských asistentů, který by jim umožnil získat úplné střední odborné vzdělání a odbornou a pedagogickou způsobilost ve smyslu vyhlášky MŠMT č. 139/1997Sb. o podmínkách odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků škol, předškolních školských zařízení. Projekt Posun (Pomožme školám učit nově) připravila Vyšší odborná škola sociálně právní, střední pedagogická škola a obchodní akademie v Mostě nový školní vzdělávací program pro studium romských asistentů, který jim umožní získat úplné střední odborné vzdělání a pedagogickou kvalifikaci. Zahájen byl v září 2002 a ověřován bude do června 2003.

V roce 2002 byla zařazena do sítě škol Církevní husitská základní umělecká škola Harmonie, o.p.s. v Praze 6 (viz Rozhodnutí MŠMT č.j. 25112/02-22 - vzdělávací koncepce školy). Škola je finančně podporována ministerstvem školství. Ve škole studuje čtyřicet žáků, personálně je zajištěna pěti pedagogy (z toho je jeden pedagog romské národnosti a jeden romský asistent).

Oblast dotační

MŠMT podporuje formou dotací programy celé řady občanských sdružení. Programy podpory jsou financovány jednak přímo ze zdrojů MŠMT, jednak ze zdrojů vlády ČR, které jsou na MŠMT účelově převedeny.

V programu státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace obdrželo na svoji činnost 9 romských občanských sdružení dotaci ve výši 1 100 tis. Kč a dalších 7 sdružení, která pracují s národnostními menšinami dotaci ve výši 3 000 tis. Kč. Převážná část finančních prostředků byla účelově přidělena na volnočasové aktivity, jako např. na činnost v zájmových útvarech, letní tábory, víkendové pobyty, materiální vybavení pro volný čas.

V souladu s nařízením vlády ČR č. 98/2002 Sb. byl vyhlášen Program podpory integrace romské komunity, který je zaměřen na aktivity vzdělávání, multietnické kulturní akce, oblast sociálně patologických jevů, na aktivity volného času, letní i zimní tábory, víkendové pobyty, výlety, sportovní aktivity apod. V roce 2003 bylo podpořeno 49 projektů a dotováno ve výši 6 000 tis Kč.

V rámci programu podpory romských žáků středních škol bylo podpořeno v

období 1-6/2003	1136 studentů	5 250 tis. Kč
období 9-12/2003	1443 studentů	4 745 tis. Kč

V rámci rozšiřování sítě přípravných tříd a jejich vybavování bylo financováno

117 tříd	350 asistentů	cca 40 000 tis. Kč
----------	---------------	--------------------

Program vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy je určen všem národnostním menšinám žijícím v ČR. Cílem dotačního programu je posilování vědomí obecné lidské sounáležitosti a kultury jiných národů, výchova k vzájemné toleranci, proti rasismu a xenofobii. Program je koncipován do tří tematických okruhů. V roce 2003 bylo přijato a finančně dotováno celkem 48 projektů částkou ve výši 8 177 tis Kč.

Specifickou dotací pro Romy podpořilo MŠMT převodem do kapitoly Ministerstva kultury částkou 1 000 tis Kč vydávání časopisu KEREKA (romský časopis pro děti) a částkou 1 100 tis. Kč činnost Muzea romské kultury v Brně.

Program PHARE - mezinárodní projekty s finanční spoluúčastí MŠMT

Projekt Phare je zaměřen na plošné vzdělávání učitelů, ředitelů škol a pedagogických asistentů základních škol a přípravných tříd v multikulturní tematice a vytváření specifických podmínek pro vzdělávání romských žáků. Je tedy určen pedagogickým pracovníkům, ale v konečném důsledku bude ovlivňovat jejich žáky.

Podpora Integrace Romů (Support to Roma Integration)

Projekt je realizován ve třech oblastech:

- zmapování situace ve vzdělávání Romů v základním školství,
- vytvoření učebních materiálů a plánů zaměřených na zlepšení vzdělávání romských žáků,
- školení učitelů a pedagogických asistentů, kteří vzdělávají romské žáky.

Na základě předchozích dvou realizačních částí projektu byl zpracován *Manuál pro školení*. Celkem bude vyškoleno 500 učitelů a 100 vychovatelů - asistentů učitelů.

V rámci projektu *Podpora Integrace Romů* začalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy realizovat (realizuje se v roce 2002 i 2003) projekt *Podpora vybavení přípravných tříd*, který je zaměřen na vytvoření příznivých materiálních podmínek pro činnost přípravných tříd. Cílem projektu je dosažení stavu, aby ve všech těchto přípravných třídách mateřských, základních i zvláštních škol bylo vytvořeno takové materiální prostředí, které umožní naplňovat cíle dané *Rámcovým programem předškolního vzdělávání*. Jde tedy o zajištění jedné ze tří klíčových podmínek pro efektivitu vzdělávání: prostředí, pedagogové, kurikula.

Reforma multikulturního vzdělávání (Multicultural Education Reform)

Základním cílem a základní filosofií celého projektu je zajistit respekt a ochranu menšin především tím, že jim bude umožněno získat odpovídající vzdělání a tím i postavení ve společnosti. Dále aby prvky multikulturní výchovy prostoupily celý vzdělávací proces a aby se nejvíce projevíly ve vytváření kooperativních a komunikačních kompetencí dětí. Konečným cílem projektu je vytvoření a zavedení modelu multikulturního kurikula do systému vzdělávání na základní škole.

Realizace projektu byla započata v říjnu 2002. Délka projektu je stanovena 16 měsíců. Realizační tým tvoří německý vzdělávací subjekt GET (Germain Education and Training) jako kontraktor a spoluřešitelé jsou české vysoké školy - Fakulta humanitních studií UK v Praze, Fakulta sociálních studií Masarykovy university v Brně, Středisko pro výchovu k lidským právům UK v Praze, OS - Humanitas Profes a OS - Partners Czech.

Poznatky z projektu multikulturního vzdělávání budou využity v nově koncipovaném *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání*. Účinnost celého systému multikulturního vzdělávání bude následně posouzena v rámci komplexních inspekcí prováděných Českou školní inspekcí.

Další předpokládaný postup vycházející z výsledků je následující:

- výzkum týkající se změn a postojů současné populace; získané poznatky a data budou použity pro praktické využití při koncipování modelu multikulturního vzdělávacího kurikula;
- návrh modelového kurikula a jeho odzkoušení na 50 pilotních školách;
- vytvoření monitorovacího a evaluačního systému v oblasti základního vzdělávání;
- vytvoření školícího manuálu pro výcvik 50 multiplikátorů (multiplikátoři budou zejména pracovníky pedagogických center, vysokoškolští učitelé a zastoupeni budou i pedagogové z profesních sdružení učitelů);
- výcvik 50 multiplikátorů - školitelů, aby se naučili jak pracovat s modelovým kurikulem pro základní školy.

Celkem bude vyškoleno 2 000 učitelů základních škol výše uvedenými multiplikátory tak, aby dovedli pracovat ve škole s modelovým kurikulem a přizpůsobili výuku dle konkrétních potřeb.

Obě části realizují mezinárodní řešitelské týmy složené z českých a zahraničních odborníků v dané problematice. Mezinárodní spolupráce napomáhá prolínání zkušeností s řešením problematiky v České republice s pozitivními zkušenostmi a úspěšným řešením těchto otázek v zahraničí. Přitom jsou projekty řešeny v rámci českých konkrétních potřeb a podmínek.

K činnosti Výboru pro národnostní menšiny Zastupitelstva Jihomoravského kraje a vztahu k národnostním menšinám

Marie Marková

předsedkyně Výboru pro národnostní menšiny Jihomoravského kraje

Ráda bych zde, jako předsedkyně Výboru pro národnostní menšiny Zastupitelstva Jihomoravského kraje, řekla několik slov o činnosti tohoto výboru a dále se zmínila o činnosti a politice Jihomoravského kraje ve vztahu k národnostním menšinám vůbec.

Jihomoravský kraj považuje za jednu ze svých významných historických předností kulturní pestrost. Tradice vlídného postoje jižní Moravy ke spoluobčanům z jiných kulturních okruhů sahá až do středověku a dá se říci, že i do počátku samostatné české státnosti, kdy Morava a Uhry spolu sousedily již od 10. století a mezi vládnoucími rody Přemyslovců a Arpádovců se utvářely blízké vztahy. Ve středověku pak, za velké středověké kolonizace bylo u nás přijato mnoho nových obyvatel německy mluvících, později, za tureckých válek i významná chorvatská menšina. V tolerantní jižní Moravě našly útočiště i jinde pronásledované náboženské menšiny Židů a novokřtěnců. V moderní době pak i Rusové, Bulhaři a Řekové. Kulturní kořeny jižní Moravy tak byly budovány i za významného přispění těchto kulturních podnětů.

Věrně této tradici ustavilo Zastupitelstvo Jihomoravského kraje, a to již na svém prvním ustavujícím zasedání v prosinci roku 2000 svůj Výbor pro národnostní menšiny, jehož úkolem je komunikovat s příslušníky národnostních menšin a napomáhat jejich kulturnímu životu a jejich soužití s většinovým obyvatelstvem. Cílem této komunikace je i pomoc při specifických problémech, se kterými se příslušníci menšin mohou setkat. Nutno též podotknout, že pro zřízení výboru nebyly dány zákonné podmínky dle zákona o krajích v tehdejší platném znění, s ohledem na výsledky sčítání obyvatelstva v roce 1991, a ani nenastaly v roce 2001 na základě nového sčítání obyvatelstva a po novelizaci zákona o krajích. Zřízení výboru bylo tak dobrovolné rozhodnutí politické reprezentace vzešlé z krajských voleb.

Činnost výboru

Výbor zahájil svoji činnost navázáním kontaktů se zástupci národnostních menšin a s jejich sdruženími a spolky, které vyvíjejí svoji činnost na území Jihomoravského kraje. Podařila se tak zmapovat situace v problematice národnostních menšin, jejich potřebách, počtu sdružení a spolků, jejich činnosti i počtu členů a vznikl tak souhrnný analytický materiál. Nebyly zjištěny zásadní diskriminační projevy a tendence vůči národnostním menšinám v kraji.

Výbor se pravidelně setkává s jednotlivými zástupci národnostních menšin, které zve na zasedání výboru a minimálně jednou za rok společně se všemi a za účasti zástupců vedení Jihomoravského kraje s cílem výměny zkušeností mezi jednotlivými menšinami a zjištění aktuálních informací o stavu, problémech a potřebách jednotlivých sdružení a menšin. Členové výboru se také zúčastňují kulturních akcí i pracovních porad pořádaných jednotlivými sdruženími.

Jihomoravský kraj, resp. jeho zastupitelstvo, zřízením Výboru pro národnostní menšiny nevyčerpal však všechny možnosti podpory rozvoje kulturních aktivit, národní identity i tradic menšin a pomoci při jejich integraci, zejména romské menšiny, do majoritní společnosti.

Z rozpočtu Jihomoravského kraje jsou každoročně poskytovány dotace na projekty týkající se kulturních a sportovních akcí, především volnočasových aktivit dětí a mládeže menšin, protidrogové problematiky a dalších. Těmto akcím je poskytována i záštita hejtmana či kraje. Například v květnu tohoto roku se z iniciativy výboru na základě projektu slovenského sdružení za významné finanční podpory a záštity poskytnuté Jihomoravským krajem uskutečnila významná kulturní akce, multietnické setkání pod názvem *Návraty ke kořenům*, kterého se zúčastnily všechny národnostní menšiny Jihomoravského kraje, jejich sdružení a spolky se svými tanečními, hudebními i recitačními ukázkami, ukázkami ze své gastronomie, vydavatelské činnosti a svých tradičních řemesel. Byly tak položeny základy k tradici pravidelného multietnického setkávání, přičemž pro příští rok, a doufám, že i pro roky následující, byla tato akce z podnětu našeho výboru Radou Jihomoravského kraje zahrnuta do plánu kulturních akcí pořádaných Jihomoravským krajem.

Z iniciativy i našeho výboru byl dále v letošním roce schválen zvláštní grantový program pro národnostní menšiny a přijata zvláštní dotační pravidla. Přijetím těchto pravidel výbor získal významnou ingerenci v posuzování projektů a přidělování dotací.

Další významnou iniciativou Jihomoravského kraje, Výboru pro národnostní menšiny a krajského úřadu je snaha o vybudování multikulturního centra v Brně. Vybudování centra, které by mělo fungovat pro národnostní menšiny, cizince i další občany Jihomoravského kraje jako centrum poradenské (sociální, právní, pro kontakty s úřady), informační, společenské (setkávání, klubová činnost), kulturní (festivally, koncerty, výstavy, divadelní představení) a vzdělávací (pořádání přednášek a kurzů, konferencí, výuka českého jazyka pro cizince). Tento projekt navazuje na *Program rozvoje Jihomoravského kraje* i na *Společný regionální operační program*. Cílem projektu je především posílení sociální integrace, prevence vzniku sociální exkluze a sociálně patologických jevů, odstraňování předsudků, boj s xenofobií a rasismem, vzdělávání občanů a úředníků v oblasti integrace cizinců, podpora rozvoje kultury a navázání tak na multikulturní tradice Jihomoravského kraje a města Brna.

Vybudování multikulturního centra by tak přispělo k lepšímu vzájemnému poznání a soužití mezi menšinami a většinovou populací a obohatilo by kulturní život celého regionu. Za tímto účelem byly již zpracovány projektová fiše a projektový list, na základě nichž byl chtěl Jihomoravský kraj získat prostředky ze strukturálních fondů EU, popř. z programu PHARE CBC.

Oblasti podpory integrace a vzdělávání

Jihomoravský kraj, resp. jeho krajský úřad a jmenovitě odbor školství, je také velmi aktivní v napomáhání integraci, zejména romské menšiny do společnosti, a ve vzdělávání jejich příslušníků. V oblasti základního školství odbor školství KrÚ Jihomoravského kraje pořádá pravidelná setkání a spolupracuje se školami, které jsou zaměřeny na výchovu a vzdělávání dětí příslušníků národnostních menšin v rámci Jihomoravského kraje, konkrétně:

- v rámci koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí je ve spolupráci s ředitelstvím škol daných lokalit Jihomoravského kraje vyvíjena maximální snaha rozšiřovat síť přípravných tříd v systému základního vzdělávání pro žáky,
- v současné době je zřízeno na území Jihomoravského kraje při 8 základních školách 7 přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a 2 přípravné třídy pro děti z jazykově znevýhodněného prostředí, počet vychovatelů – asistentů učitele vzrůstá a zvyšuje se jejich kvalifikace ve spolupráci s Pedagogickou fakultou MU (Kabinetu multikulturní výchovy), s cílem zefektivnění spolupráce učitelů v jednotlivých lokalitách a asistentů,
- je snaha průběžně zintenzivňovat podporu a propagaci zřizování přípravných tříd a funkce vychovatel - asistent učitele s cílem rozšířit tyto formy vyrovnávacích postupů systematicky tam, kde se u romských žáků projevují vzdělávací problémy a přípravné třídy a funkce vychovatel – asistent učitele dosud zřízeny nebyly,

- je snaha usilovat o to, aby funkce vychovatel – asistent učitele byla ustavována rovněž na úrovni 2. stupně základních škol (např. ZŠ Stará v Brně), v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, popř. ve středních odborných učilištích.

V oblasti středního školství byl průběžně do roku 2002 realizován program *Podpora romských žáků středních škol* ve spolupráci s Radou vlády ČR pro záležitosti romské komunity a středními školami (včetně učilišť) v Jihomoravském kraji vždy ve dvou kolech, s cílem podpořit studium těch romských žáků, jejichž rodinám činí náklady spojené se středoškolským studiem potíže. Od roku 2003 tento program realizuje MŠMT.

V oblasti přípravy pedagogických pracovníků odbor školství KrÚ Jihomoravského kraje, odd. mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Pedagogickou fakultou MU (kabinetem multikulturní výchovy a katedrou občanské výchovy) a Fakultou sociálních studií MU v Brně

- připravuje vzdělávací programy pro pregraduální a postgraduální studium na téma multikulturní výchova, lidská práva,
- zajišťuje vzdělávací a jiné programy určené národnostním menšinám a dětem azylantů;
- nabízí kurzy pro pedagogicko psychologickou přípravu vychovatelů – asistentů učitele (romských asistentů),
- ve spolupráci s Pedagogickým centrem v Brně se odbor školství v rámci projektu PHARE CZ 00-02-03 podílí na reformě multikulturního vzdělávání, a to především pedagogů základních škol Jihomoravského kraje – cílem proškolení je, aby prvky multikulturní výchovy prostoupily celý vzdělávací proces a aby se nejvíce projevíly ve vytváření kooperativních a komunikačních kompetencí dětí,
- výsledků projektu multikulturního vzdělávání bude použito v nově koncipovaném *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání*,
- snahou je, aby projekt PHARE, který je zaměřen jednak na vzdělávání pedagogů v multikulturní tematice, jednak na vytváření specifických podmínek pro vzdělávání romských žáků, napomohl plnohodnotnému vzdělávání dětí z minorit a dětí romských a podílel se na vytváření multikulturní společnosti v rámci jednotlivých lokalit Jihomoravského kraje,
- ve spolupráci s Pedagogickým centrem Brno je v současné době vytvářen a zaváděn model multikulturního kurikula do systému vzdělávání na základních školách.

Je třeba se také zmínit o akci odboru školství Jihomoravského kraje, který na doporučení MŠMT ve spolupráci s Kulturním a vzdělávacím střediskem Židovského muzea v Praze, připravuje se základními a speciálními školami Jihomoravského kraje k příležitosti Dne památky obětí holocaustu a prevence zločinů proti lidskosti výstavu *Zmizelí sousedé* a přehlídku dětských souborů - zahájení výstavy se uskuteční 27. ledna 2004 na ZŠ Vranovská.

V oblasti napomáhání romské komunitě a její integraci do společnosti je se v neposlední řadě třeba také zmínit o zřízení funkce koordinátora pro záležitosti romské komunity Jihomoravského kraje. Jeho úkolem je pomáhat romské komunitě v oblastech zaměstnanosti, vzdělání, bezpečnosti, bydlení, komunikace s úřady, v koordinační, metodické a lektorské činnosti romských poradců, pedagogických asistentů, terénních sociálních pracovníků, zástupců nevládních organizací a samospráv zabývajících se problematikou národnostních menšin v Jihomoravském kraji, apod.

Postavení bulharské menšiny v ČR

Mario Džunev

člen Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupce bulharské menšiny

Při plnění Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, vyvíjí ČR značné úsilí v oblasti podpory národnostních menšin a jejich kultury. Konstatujeme, že v posledních letech byla přijata některá opatření, jež vedla ke zlepšení postavení bulharské menšiny v ČR. Zástupci bulharské menšiny byli zvoleni do Rady vlády pro národnostní menšiny, a také do komisí národnostních menšin příslušných ministerstev a samospráv. Česká vláda poskytuje každoročně dotace ze státního rozpočtu na uchování a rozvoj kulturních aktivit, národní identity, tradic a jazyka bulharské menšiny.

Přes veškerá učiněná opatření se domníváme, že by mohla být přijata ještě příslušná opatření ke zlepšení postavení bulharské menšiny v oblastech jako vzdělávání, v přístupu do sdělovacích prostředků a v používání bulharského jazyka v úředním styku.

Návrhy na zlepšení

Konkrétně navrhuje následující zlepšení:

Řešit situaci vysokoškolských diplomů příslušníkům bulharské menšiny vystudovaných v Bulharsku a jejich následné uplatnění v praxi (zejména v lékařství).

Vzhledem k technické revoluci v oblasti telekomunikací a informačních systémů, se domníváme, že časté individuální používání počítačů a internetu je běžná věc ve vyspělých státech a mělo by tomu tak být i v ČR. Dnes již příslušníci bulharské menšiny mají možnost se informovat o dění ve světě (např. v Bulharsku) nebo se informovat z webových stránek úřadu a občanských sdružení o dění týkajících se bulharské menšiny v ČR. Také děti bulharské menšiny mají možnost se vzdělávat v bulharštině z různých programů přes internet, ale mohlo by tomu být ve zvětšené míře. Navrhujeme tedy, aby se dotační programy Ministerstva kultury a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy mohly rozšířit i na výše uvedené činnosti.

Doporučujeme komisím národnostních menšin v rádiu a v televizi reagovat aktivně na vytváření pozitivního obrazu národnostních menšin v české společnosti a přispět tak k potlačování xenofobie v ČR.

Zjišťujeme nedostatečnou a často zkreslenou informovanost o kultuře a společenském životě Bulharské Republiky zprostředkovanou českými médii.

Existující pravidlo dotovat kulturní a vzdělávací aktivity do 70% ze strany českých úřadů, se nám jeví jako nedostatečné pro finanční zajištění činností občanských sdružení bulharské menšiny. Zbývajících více než 30% nákladů je pro občanská sdružení, která se nezabývají hospodářskou činností neúnosná částka.

Herwig Sitek

člen Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupce chorvatské menšiny

Historie menšiny

Historické prameny dokládají usídlení Chorvatů v českých zemích od roku 1531-1570. Jejich usídlení na jižní Moravě souvisí s vlnou migrace obyvatelstva před tureckou expanzí. V důsledku této migrace se vytvořila početná chorvatská enkláva nejenom na jižní Moravě, ale rovněž na území Burgenlandu v Rakousku, v oblasti severozápadního Maďarska a na jihozápadním Slovensku. Celkem to mělo být 2,5 milionů obyvatel. Říká se nám Gradišćanski Hrvati – Hradišťanští Chorvaté. V tehdejší době bylo na jižní Moravě devět obcí zcela chorvatských a spousta obcí chorvatskou většinou nebo menšinou. Jedno je však jisté, že silně ovlivnili v této oblasti slovanské cítění a bohatou kulturou ovlivnili celé jihomoravské slovácko, hlavně “Podluží“.

V Dobrém Poli, Frélichově (dnes Jevišovka) a Novém Přerově si uchovali projevy tradiční lidové kultury, folklór, zvláště pak jazyk – čakavský, ijekavský dialekt bez jakéhokoliv školního vzdělání v mateřském jazyce.

Kontroverzní etapou v dějinách moravských Chorvatů bylo období druhé světové války. Po mnichovském diktátu v roce 1938 připadly chorvatské obce do německého záboru a jejich obyvatelé, kteří neodešli ze svých domovů, tedy většina, odešli pouze státní zaměstnanci (četníci, učitelé, železničáři) nabyli automaticky německou státní příslušnost. Československé občanství získali zpět až v roce 1949, resp. až podle zákona č.34/1953 Sb. Okresní akční výbor Národní fronty v Mikulově již dne 25. února 1948 rozhodl o vysídlení veškerého chorvatského obyvatelstva obcí Dobré Pole, Frélichov (dnes Jevišovka) a Nový Přerov. Obyvatelstvo má být přestěhováno do vnitrozemí, rozptýleno do různých obcí po odsunutých Sudetských Němcích a to jen tři rodiny do jedné obce, aby si co nejdříve sžili s českým národem, tedy počestili.

Poválečná perzekuce

Veškerý mrtvý i živý inventář, zejména související s vinohradnictvím, museli nechat doma pro další provoz vinařství. Násilné a protizákonné vystěhování-vyhnání z jihomoravských chorvatských obcí a rozptýlení do 118 obcí po celé ČR se uskutečnilo v roce 1948 – 1951. Rozhodnutí o rozptýlení Chorvatů pod lichou záminkou jejich státní nespolehlivosti mělo však zjevně zřejmé důvody. A to získání majetku v bohaté oblasti jižní Moravy – Chorvaté patřili mezi zámožnější zemědělce v této oblasti - o čemž svědčí skutečnost, že perzekuce Chorvatů v Československu se uskutečnila pouze v českých zemích, zatímco chorvatské vesnice na jihozápadním Slovensku zůstaly nedotčeny. Rozhodnutí o vysídlení – rozehnutí chorvatských obyvatel z jihomoravských obcí nemělo ani tehdejší zákonnou oporu, šlo zjevně o svévolný akt mocenské zvuře tehdejších mocisoudruhů.

O politicky motivovaném násilí, perzekučním aktu po únoru 1948 na obyvatelích chorvatské národnosti tří jihomoravských obcí jasně hovoří Memorandum vládě České republiky o Chorvatech z Dobrého Pole, Frélichova (dnes Jevišovka) a Nového Přerova ze dne 21.1. 1991. Memorandum upozorňuje na lichou záminku státní nespolehlivosti a kolektivní viny kolaborace s nacisty, na základě které byli Chorvaté ze svých domovů vysídleni a rozptýleni po celé ČR. Chorvaté proto žádali, aby tehdejší česká vláda učinila projev morální rehabilitace, omluvu za křivdy spáchané orgány komunistické moci na příslušnících chorvatské menšiny v ČR.

Na bezpráví vůči Chorvatům reagovala česká vláda až v roce 1999 usnesením č. 1048, kde se naši menšinu omluvila pouze morálně, ale také pouze jen formálně, neboť o tom nikdo v celé ČR neví – pouze Chorvaté.

Dne 30. 1. 2002 *Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR* odeslalo petici adresovanou předsedovi petičního výboru Poslanecké sněmovny, předsedovi podvýboru pro národnostní menšiny petičního výboru Poslanecké sněmovny a předsedkyni podvýboru pro aplikaci Listiny základních

práv a svobod petičního výboru sněmovny (též na vědomí velvyslanci Chorvatské republiky v Praze). Stále čekáme na jakoukoliv odpověď, pravděpodobně marně. Z toho lze tedy dovodit, že v současné době není politická vůle řešit problém chorvatské menšiny v ČR a asi bude nutností řešit tento problém na mezinárodní úrovni.

Skoro 55 roků žije naše menšina ve vyhnanství bez práva na domov, v nucené asimilaci jako nerovnoprávní občané ČR. Chorvaté se jen pomalu srovnávají s tím, že se svých občanských, menšinových práv musí domáhat a to i soudní cestou, protože majoritní společnost reprezentovaná Parlamentem ČR jim tyto záruky neskýtá.

Závěrem

K těmto kritickým slovům musím přidat také něco málo kladného. Za nadvlády jedné nejménované zločinecké strany jsme nesměli nikde uvádět, že jsme chorvatské národnosti, nyní již můžeme. Důkazem je sčítání lidu z roku 2001. Jsme jedinou národnostní menšinou v ČR, která vzrostla o 200% a je nás tedy 1585 (dříve se říkávalo, že již dávno neexistujeme). Dále máme možnost svobodně navštěvovat naše rodné obce, což nám dříve bylo znemožňováno. Každý rok pořádáme *Chorvatský kulturní den* za podpory Ministerstva kultury. Letos byl již třináctý. Máme také stálou expozici o historii a životě moravských Chorvatů na jižní Moravě v obci Jevišovka (dříve Frélichov), také za finanční podpory Ministerstva kultury. Jsme za to samozřejmě vděční, ale na druhé straně je to pouze malá kapka v moři. Chybí nám mnohem důležitější věci o které jsme byli připraveni a které nám právem náleží.

Na závěr chci říci, že jsem nedávno byl na chorvatském semináři na Slovensku s mezinárodní účastí, kde jedna mladá Chorvatka z Vídně, z Chorvatského akademického klubu řekla: „Jsem především Rakušanka, na což jsem patřičně hrdá, ale navíc na to, že jsem Gradišćanská Chorvatka.“ Velmi bych si přál, aby moravští Chorvaté mohli říci totéž, ale to zůstane asi jenom zbožným přáním a i nadále zůstaneme pouze nerovnoprávními občany ČR.

Rusínská národnostní menšina v ČR

Agáta Pilátová

členka Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupkyně rusínské menšiny

Rusínská národnostní menšina patří v současné době k početně menším národnostem žijícím na území ČR. V období první republiky tomu bylo ovšem jinak. Významná redukce počtu má své historické příčiny související s dějinami tohoto státu, k němuž po prvních dvaceti letech jeho existence patřila - jako integrální součást nově vzniklé Československé republiky – rovněž Podkarpatská Rus s převažující většinou rusínského obyvatelstva. Dle tehdejších údajů to bylo na 700 tisíc lidí. (Není bez zajímavosti, že T. G. Masaryk v některých svých písemných textech nazýval Podkarpatskou Rus „Rusínkem“.) V této době byl také počet Rusínů žijících v českých zemích daleko vyšší než nyní; Rusíni sem přišli z Podkarpatské Rusi za prací, studiem, v rámci charitativních akcí humanitárních organizací (tak se např. dostala do Čech matka herce a režiséra Ladislava Smoljaka).

Podmínky pro život rusínské národnosti (Rusínů) na území Čech a Moravy byly později, po druhé světové válce, určovány resp. determinovány historickým vývojem, který přinesl výraznou stagnaci jejího rozvoje. Především: po čtyřech desetiletích, až do r. 1989, nebylo možno se rusínské národnosti vůbec přihlásit; fakticky vešlo v platnost a trvalo její „zrušení“ v souvislosti s připojením Podkarpatské Rusi, někdejší součásti ČSR, po druhé světové válce k Sovětskému svazu a následnému násilnému přičlenění rusínské národnosti k ukrajinské. Málomocný národ (národnost)

byl postižen podobnou úředně nařízenou likvidací své identity a názvu. Rusíni žijící desítky let (v některých případech dokonce už od počátku 20. století) na území historických zemí a rozvíjející tu především v období první republiky četné aktivity a bohatou činnost - zejména spolkovou, kulturní a vzdělávací - prakticky vymizeli. Nemohli-li být ani v ČSR Rusíny, hlásili se tu samozřejmě raději k české resp. slovenské než k ukrajinské národnosti.

Kvalifikovaný odhad počtu příslušníků rusínské menšiny v ČR je tedy z těchto i z dalších důvodů velmi obtížný, neboť vykazuje značnou variabilitu. Ač je prokazatelné, že po připojení Podkarpatské Rusi k SSSR se mnoho Rusínů (desítky tisíc) rozhodlo přesídlit (optovat) do tehdejšího Československa, postupem let se museli smířit s tím, že národnost, jejíž součástí se cítili být, oficiálně neexistuje. Je pak pochopitelné, že si zvolili raději českou nebo slovenskou - spíše než ukrajinskou - národnost. (Na sčítacích formulářích rubrika „rusínská národnost“ neexistovala.) Tito lidé a jejich potomci se v průběhu let tedy neztratili, ale postupně se asimilovali s majoritním národem, případně během komunistického režimu se stali lhostejnými ke svým kořenům, ztratili motivaci, potřebu národní identifikace s etnikem, k němuž původně patřili. Tento stav víceméně přetrvává i nyní. Podle sčítání obyvatelstva z r. 2001 žije v ČR 1 109 osob hlásících se k rusínské národnosti. Ve skutečnosti je však tento počet mnohem vyšší, odhaduje se zhruba na 10 000 lidí. Řada Rusínů např. přesídlila do ČR ze Slovenska v posledních letech, dříve i z Rumunska, z jugoslávské Vojvodiny atd.

Po r. 1989 došlo sice k oživení rusínského národního povědomí, především však u starší generace. Potomci Rusínů žijících v ČR už o původní národnost předků nejevili valný zájem, jejich národní povědomí se do značné míry vytratilo. Další překážkou rozvoje je územní rozptýlenost a roztržičnost příslušníků rusínské národnosti; Rusíni žijí např. v hlavním městě, v severních a západních Čechách (např. v Chomutově, kam se přistěhovali po válce z rumunské Skejuše), na severní či jižní Moravě a jinde. Také mezi obyvateli bývalé Jugoslávie, hledajícími v ČR útočiště před válečnými útrapami, se vyskytla řada Rusínů. Od počátku 90. let nastal rovněž příliv lidí z bývalé Podkarpatské Rusi do ČR – zejména z důvodů pracovních. Vzhledem k obtížné hospodářské situaci Ukrajiny a její vysoké nezaměstnanosti zde hledalo a průběžně hledá mnoho obyvatel podkarpatského regionu uplatnění a obživu. Řada z nich zde zůstává léta, a sílí mezi nimi počet Rusínů. Poměrně spolehlivým avšak neformálním, neoficiálním „seismografem“ naznačujícím jejich růst na našem území je církev, konkrétně plný řeckokatolický a pravoslavný kostel, hojná účast na liturgiích i dalších akcích (např. poutích). V porovnání s dřívějškem se na nich podílí stále více věřících po celé republice a zdaleka nejde pouze o stálé příslušníky církevních komunit.

Navázání efektivních kontaktů s těmito migranty však brání závažná komunikační překážka: mnozí z nich nechtějí být „identifikováni“ vůbec nebo alespoň jako příslušníci rusínské národnosti. Buď pracují v ČR nelegálně, či si prostě nepřejí, aby byla „odhalena“ jejich rusínská národnost, nechtějí být vnímáni jako Rusíni. (Někteří snad proto, že tu usilují o trvalý pobyt a rádi by co nejdříve splynuli s majoritní společností, jiní se možná domnívají, že jako příslušníci „většího“ národa – totiž ukrajinského, budou více respektováni.)

To jsou některé z příčin, proč se zatím zcela nedaří účinně oslovit zde žijící Rusíny, ať starousedlíky či nově přistěhovalé pracovníky, a získat je pro společné aktivity. Demokratické prostředí a platná legislativa v současné České republice přitom takovému rozvoji nebrání, naopak, objektivně jej podporuje. V poslední době se nicméně situace zlepšuje. Dokladem toho je např. i skutečnost, že naší organizaci se postupně přihlásila řada zejména mladých lidí z Podkarpatské Rusi, kteří tu žijí a dlouhodobě pracují (někteří i několik let), kteří vesměs usilují o to, aby mohli zůstat, a hlásí se ke své rusínské identitě.

Na rozdíl od jiných národností žijících v ČR existuje navíc v této oblasti, vedle výše naznačených (i dalších, zde nezmíněných), ještě jeden problém, v této souvislosti velice důležitý: ostatní menšiny jsou v té či oné míře motivovány a různými formami podporovány „mateřskými“ státy

(Polsko, Maďarsko, Ukrajina, SRN atd.) zatímco Rusíni v tomto smyslu „svou“ zemi nemají, spíše naopak. (Ukrajina ještě stále nevidí ráda rozvoj Rusínů – především na území bývalé Podkarpatské Rusi - a stále těžko nese, pokud se veřejně akcentuje, že jde o svébytnou národnost. Přitom ve všech ostatních zemích Evropy, kde Rusíni žijí, v tomto smyslu již dávno došlo k nápravě, o zámoří nemluvě.)

Náměty a návrhy

V rámci školského systému (vyučování dějepisu) je zapotřebí věnovat větší pozornost oněm kapitolám moderní historie, v níž hráli Rusíni důležitou roli jako jeden ze tří státotvorných národů nově vzniklého československého státu po roce 1918. Významný podíl měli Rusíni také v zahraničním odboji za druhé světové války (v jednotkách generála Svobody), o čemž se v souvislosti s výkladem tohoto dějinného období, většinou z neznalosti, mlčí.

Bylo by rovněž žádoucí věnovat pozornost přítomnosti rusínského prvku v české kultuře: řada významných umělců žijících v této zemi má rusínské kořeny, k nimž se hlásí; vedle toho vzniklo v české literatuře, dramatu, filmu i výtvarném umění po první i druhé světové válce i v současnosti mnoho artefaktů inspirovaných rusínskou tematikou. Výše uvedené náměty platí nejen pro školu, ale i pro kulturní publicistiku a média vůbec.

Navrhujeme:

- podpořit zajímavé, a pro příslušníky menšiny atraktivní, formy sdružování příslušníků rusínské menšiny (kluby, spolky);
- poskytnout možnost dalšího vzdělávání prostřednictvím kulturně vzdělávacích akcí (přednášky, besedy, diskusní fóra, kulturní aktivity);
- podpořit v příslušnicích rusínské menšiny potřebu dialogu s majoritní společností a motivovat je, aby možnosti dialogu vyhledávali i sami vytvářeli;
- prostřednictvím kulturních a vzdělávacích projektů podpořit sebeidentifikaci a zvýšení národního povědomí (i sebevědomí) příslušníků rusínské národnosti;
- šířit povědomí a informace o významném podílu Rusínů (či lidí s rusínskými kořeny) trvale žijících v České republice na kulturním bohatství země i na současném společenském a kulturním životě ČR (např. umělci typu jako Ladislav Smoljak, Jiří Sopko, Štěpán Rak a další) A naopak – připomínat hodnoty, které v české kultuře vznikly díky rusínské a podkarpatoruské inspiraci: literatura (Čapek, Olbracht, Zatloukal, Hořec), film (Vančura, Dostal, Kachyňa), výtvarné umění a fotografie (Kristofori, Klomínek, Kyndrová, Cudlín, Štursa) atd. Malou výběrovou ukázkou bude i připravovaná výstava *Společnosti přátel Podkarpatské Rusi* v lednu 2004 v Praze;
- navrhnout a prosadit ve spolupráci s resorty práce a sociálních věcí a vnitra, aby do programu ministerstva práce a sociálních věcí (jde o známý projekt ministra Zdeňka Škromacha: pozvat do ČR specialisty různých oborů, které potřebuje naše národní hospodářství) byli začleněni i Rusíni. Vždyť i mezi nimi je řada kvalitních odborníků různých oblastí; je ostatně možné, že ne jeden z nich zde už pracuje jako pomocný dělník např. ve stavebnictví;
- hledat společně s Ministerstvem školství možnosti pro výběrovou nabídku stipendií talentovaným studentům z Podkarpatské Rusi, příp. v rámci kontaktů mezi vysokými školami organizovat výměnné stáže a studijní pobyty.

Ruská národnostní menšina v ČR

Alexej N. Kelin

člen Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupce ruské menšiny

Historie menšiny

Rusové (*Rossijane*) na území dnešní České republiky přišli ve dvacátých letech 20. stol. ve velkém množství v důsledku komunistického puče v Rusku. Jen z Krymu tehdy odešlo do exilu 150 000 lidí. Jednalo se převážně o emigranty v původním smyslu slova z dob Velké francouzské revoluce. Emigrovali z donucení, v ohrožení života, a emigraci vnímali jako nezbytné zlo. Celý život čekali na změnu politické situace v Rusku, aby se mohli vrátit domů a mnozí se aktivně podíleli na pokusech přispět k pádu totalitního režimu v Rusku. Tím se liší od pozdějších imigrantů, jejichž volba byla dobrovolná a vybrali si ČR jako místo, kde by mohli žít podle svých představ a další vývoj v Rusku je příliš nezajímá. Rozdíl mezi emigranty a imigranty je tedy dán zejména rozdílnými životními postoji.

Nejvýznamnějšími centry ruské emigrace byly Paříž, Berlín, Praha, Bělehrad a Charbin. Praha se stala útočištěm ruské intelektuální elity. Přesídlila sem převážná část profesorského sboru jedenácti ruských univerzit a na pozvání vlády sem přijeli dokončit vysokoškolské vzdělání ruští studenti (3 245 studentů v roce 1924 z celkového počtu cca 7 000 ruských emigrantů). Velkorysá ruská politika československé vlády vycházela z představy dočasnosti komunistického režimu v Rusku. Proto připravovala budoucí vzájemně výhodné vztahy s budoucím demokratickým Ruskem. Finanční prostředky (část zlatého pokladu Ruska, kterou přivezly legie) vláda věnovala nejen na studium ruských studentů ale i na podporu emigrantského tisku a to i v Paříži a Berlíně.

Ruští emigranti byli k "masarykovskému" Československu velice loajální a veřejné mínění, zejména humanitně orientovanou inteligenci, která byla převážně levicová, se snažili osvětovým působením přesvědčit o zločinné podstatě komunistické totality. Jenže totalita je dostihla i v Československu, alespoň ty z nich, kteří již nechtěli reemigrovat dál na západ. Většina z těch co v zůstali, byla předána orgánům SMERŠ a NKVD. Pokud nebyli popraveni, byli odsouzeni na mnoho let do gulagu.

Tím se první vlna ruské emigrace výrazně ztenčila a následovala vlna druhá, mnohem méně početná. Jednalo se většinou o manželky českých studentů. Jejich orientace byla jednoznačně imigrantská. Poslední vlna, početně zatím nejsilnější, se zde objevila po rozpadu SSSR. Její převážnou část tvoří lidé, kteří jsou zklamáni postkomunistickým vývojem v Ruské federaci a ve státech SNS. Jejich postoje jsou směsí emigrantských a imigrantských. Většina z nich nevěří v to, že se v Rusku podaří vybudovat demokracii v přijatelně dohledné době a tak si jako stát, kde chtějí žít a vychovávat své děti, vybrali Českou republiku. Přesto je vývoj situace v Rusku stále zajímavý a sledují jej. Jedná se převážně o příslušníky technicky, humanitně a umělecky orientované inteligence, kteří jsou pro ČR jednoznačným přínosem. Snaží se být co nejméně nápadní a v současné době jsou většinou již zaměstnáni řešením svých existenčních problémů. Nepatrné procento tvoří lidé, kteří zbohatli během privatizace a v ČR hledají bezpečné zázemí pro své rodiny, která je nepřilíživě vzdálena od Ruska. Skutečně bohatí lidé shledávají prostředí Prahy a Karlových Varů příliš provinčním a tak se orientovali na Paříž, Londýn, Riviéru a Floridu.

Specifika ruskojazyčné menšiny

Z popsaných důvodů je ruskojazyčná menšina značně roztržštěná, jednotlivé skupiny si vzájemně nedůvěřují, odlišují se životními postoji, zkušenostmi a politickou orientací.

Nejasný je také počet příslušníků ruské menšiny. Podle censu 2001 jde o 12 369 osob. Současně ale tamtéž udává jako mateřský jazyk ruštinu 19 416 osob. Skutečný počet ruskojazyčné menšiny

je ale větší, protože se mnozí příslušníci menšiny ke své národnosti, z historických příčin a z obav před xenofobními náladami, nehlásí.

Zdánlivá blízkost jazyka a národních kultur vede k podceňování rozdílů a v praxi přináší řadu konfliktních situací. Mentalita obyvatel mnohonárodní velmoci a příslušníků malého, prakticky jednonárodního státu ČR se liší mnohem více, než si obě strany uvědomují. Výrazný je i rozdíl mezi sekularizovaným prostředím ČR a ruským pravoslavím, které prožívá období renesance.

Noví emigranti přichází často s nerealistickými představami o přednostech demokracie, aniž by si uvědomili, že v postkomunistických státech se nezbytně setkají se stejnými dětskými nemocemi demokracie, byť v mnohem komornějším rozsahu než v Rusku. A tak se často záhy zklamaně přiřadí mezi skeptiky, kteří od prvopočátku nečekají od státu a jeho orgánů nic dobrého. To je jedním z důvodů, proč se snaží státním institucím vyhýbat a řeší své problémy uvnitř komunity, leckdy více než kuriózním způsobem.

K nedůvěře ve státní instituce se připojuje i, často nepodložená, víra v xenofobní nálady většinové společnosti. Tato víra často vychází z chybně interpretovaných postojů úředníků, policistů a občanů, z nedorozumění, vyplývajících z neznalosti společenských zvyklostí, jazyka a také z nezkušenosti většinové společnosti a jejich představitelů s představiteli odlišných národů a národnostních kultur. Hromadné sdělovací prostředky a zejména prostředky veřejnoprávní zde selhávají, protože ve snaze zvyšovat sledovanost kopírují bulvární přístup komerčních médií. Místo objektivních a vyvážených informací o menšinách a jejich kultuře, věnují většinu vysílacího prostoru informacím negativním. V květnu t.r. bylo v Radě vlády pro národnostní menšiny projednáno složení poradní skupiny pro skladbu televizních programů ČT. Tím však celá akce zatím skončila.

Priority ruskojazyčné menšiny

Hlavní prioritou je odstraňování komunikačních bariér uvnitř menšiny a mezi menšinou a většinovou společností. Zatím se paradoxně nejlépe daří vzájemné komunikaci mezi jednotlivými národnostními menšinami.

Po řadě pokusů jsme dospěli k přesvědčení, že nejúčinnějším jednotlivým prvkem ruské menšiny je pravoslaví. Daří se mu oslovovat drtivou většinu komunity bez ohledu na vzdělání, společenské postavení nebo politické názory. Navíc napomáhá komunikaci s ostatními menšinami, pocházejícími ze zemí s tradičně silným postavením pravoslaví (Řecko, Srbsko, Bulharsko, Ukrajina atd.). Autorita pravoslaví je pro občany sekulárního státu, jakým je Česká republika, stěží pochopitelná. Proto vidíme její vhodné využití pro charitativní programy, adaptační programy, práci s mládeží apod. jako mimořádně účinné.

V současné době proto chce ruská komunita navázat na akci přerušenu 1. světovou válkou a komunistickým pučem, kterou je vybudování *Duchovního a humanitárního střediska* v Praze. Jde o výstavbu komplexu, který by vedle chrámu obsahoval i další prostory, umožňující společenský a kulturní život komunity, práci s mládeží, včetně víkendové školy, a dále péči o seniory. Problémem v současné době zůstává možnost získání vhodného pozemku.

Dalším prvkem, který oslovuje podstatnou část komunity je oblast kultury. V ČR žije v současné době mnoho špičkových hudebníků, skladatelů, sochařů, malířů, básníků, spisovatelů a historiků. Jejich tvorba přispívá ke vzájemnému poznání a pozitivnímu ovlivňování minority i majoritní společnosti. Pro podporu těchto kulturních aktivit vzniklo občanské sdružení *Ruská tradice*, které vydává časopis, vydává historické a jiné publikace, organizuje cykly koncertů vážné hudby, autorské večery apod. Tyto projekty omezuje zejména chronický nedostatek financí a nedostatek vhodných a cenově dostupných prostor. Proto si hodně slibujeme od dokončení *Domu národnostních menšin* v Praze a od výstavby *Duchovního a humanitárního střediska* v Praze.

Závěrem

Pan prezident Václav Klaus, ještě před svým zvolením, veřejně zpochybnil sám princip a přínos multikulturality a označil ji za módní pojem. Současně s tím prohlásil, že toto téma, spolu s tématem imigrační politiky zasluhuje obšírnou diskusi. Měli bychom se na ní připravit.

Poděkování

V této situaci velice oceňujeme a děkujeme za zájem a podporu státu, Magistrátu hlavního města a orgánů samosprávy, kterého se nám dostává i za současné obtížné ekonomické situace. Velice pomáhá otevřená komunikace. Jako příklad uvedu spolupráci s Inspekcí ministerstva vnitra při odhalování trestné činnosti příslušníků cizinecké policie. Výsledky předčily veškerá očekávání a současně uvedly na pravou míru fámy, které uvnitř komunity kolovaly. Příslušníci ruskojazyčné menšiny si jsou vědomi podpory, které se jim dostává a vnímají ji jako efektivní investici do naší společné budoucnosti.

Literatura

Savický, I. 1999. *Osudová setkání – Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914 – 1938*. Academia.
Savický, I. 2002. *Прага и зарубежная Россия*. Ruská tradice.
Kopřivová, A. 2001. *Střediska ruského emigrantského života v Praze*. Slovanská knihovna.

Zpráva o situaci řecké menšiny v České republice

Vangelis Liolios

člen Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupce řecké menšiny

Odhad počtu příslušníků řecké menšiny a její geografické usídlení

Řecká komunita se nachází na celém území České republiky. Nejvíce Řeků žije v Moravskoslezském kraji (Krnov, Ostrava, Šumperk, Jeseník, Třinec, Karviná, Bohumín, Havířov, Vrbno pod Pradědem, Město Albrechtice, Osoblaha, Dívčí Hrad, Rudoltice, Krásné Loučky, Staré Purkarty, Jindřichov, Zlaté Hory), v Jihomoravském kraji (Brno, Znojmo, Mikulov, Hevlín) a v Praze. Osamocené rodiny se nacházejí i v dalších místech: Jablonec nad Nisou, Liberec, Hradec Králové, Jihlava, Vyškov, Olomouc, Strážnice.

Snahou všech řeckých organizací je dlouhodobé a systematické zjišťování počtu příslušníků řecké menšiny na území České republiky. Jednotlivé Řecké obce vytváří vlastní přehledy občanů. Na základě vzájemné spolupráce odhadujeme celkový počet přibližně 5.000 osob.

Přehled a typy organizací a jejich organizační struktury

Občanská sdružení:

- Asociace Řeckých obcí v České republice (AŘO ČR)
- Lyceum Řekyň v České republice
- Česká společnost novořeckých studií
- Společnost přátel Nikose Kazantzakise
- Klub přátel Řecka

Ostatní:

- Hellenika nadační fond

O organizacích podrobněji

- Asociace řeckých obcí ČR (AŘO ČR)

Cíle - zejména prohlubování a podpora přátelských vztahů mezi Řeky žijícími v České republice a Českou republikou, zejména na poli kulturním a společenském. Dále podpora a rozvoj řecké identity prostřednictvím kulturních a vzdělávacích akcí, zachování a rozvíjení řeckého jazyka;

uchovávaní a rozvoj vztahů s mateřskou vlastí, včetně společenské a hmotné pomoci krajanům od orgánů a institucí jak Řecké republiky, tak jiných, šíření odkazu řecké kultury prostřednictvím vzdělávacích institucí, pořádáním přednášek a seminářů, seznamování s novodobou řeckou kulturou, pořádání akcí folklorně hudebních a tanečních, sportovní aktivity, vydavatelská a publikační činnost nebo práce s dětmi a mládeží. AŘO ČR uskutečňuje své cíle zejména prostřednictvím organizačních jednotek, které jsou samostatnými právními subjekty a mají způsobilost jednat vlastním jménem. Organizační jednotky AŘO ČR tvoří 12 Řeckých obcí.

Struktura - Asociaci řeckých obcí v ČR představuje 812 členů ve 12 obcích; konkrétně: Praha 110 členů, Krnov 100, Ostrava 87, Brno 107, Šumperk 69, Jeseník 62, Třinec 61, Krnov-město 58, Karviná 54, Bohumín 50, Havířov 36, Vrbno pod Pradědem 18 členů.

Aktivity - Mezi hlavní akce Asociace řeckých obcí v České republice patří kulturní a společenské akce ke státním svátkům, významným dnům a výročím Řecké republiky (25. 3. 1821, 28. 10. 1940, velikonoční svátky *Pascha*, krájení novoročního koláče *Vasilopita*); Řecký festival v Krnově; Řecké dny v Brně; letní tábor pro děti s výukou řeckého jazyka pořádaný ŘO Krnov-město; pořádání tanečních večerů s lidovou řeckou hudbou; karneval; kurzy řecké kuchyně; přednášky; setkání dětí a rodičů u příležitosti *Agios Nikolaos* s mikulášskou besídkou; besedy s důchodci; šachový a fotbalový turnaj; zájezdy.

- Lyceum Řekyň v České republice

Cíle – Hlavním cílem Lycea je uchovávaní řeckých zvyků a tradic, studium a pěstování folklórního umění; podpora ženy a morální podpora matky a dítěte. Mezi další cíle patří zejména studium a uchovávaní národních krojů, jejich prezentace pomocí přehlídek; studium lidových tanců a písní, jejich zapisování, přesné dodržování a prezentace formou tanečních vystoupení a hudebních představení; organizování výstav řeckého lidového umění a péče o jeho uchování; organizování vzdělávacích programů; organizování seminářů a přednášek; vydávání publikací, knih, zvukových a audiovizuálních nosičů.

Struktura - Lyceum Řekyň vzniklo v Řecké republice již v roce 1910. V současné době má celkem 67 poboček, z toho 50 působí v samotném Řecku. Lyceum Řekyň v České republice je „nejmladší“ pobočkou dle svého vzniku v roce 2000 z celkového počtu 17 zahraničních Lyceí a v ČR má 155 členů.

Aktivity - Organizace seminářů řeckých tanců pro děti a mládež z celé České republiky; prezentace tradičních řeckých tanců a realizace vystoupení souboru Lycea Řekyň v ČR při příležitosti významných kulturních a společenských událostí, např. oslavy státních svátků Řecké republiky, na mezinárodních folklórních festivalech např. Krnov, Šumperk, Přehlídka národů Podyjí, Jánošíkov dukát, Žijeme v jednom městě a další; přehlídky řeckých krojů; prezentace ručně zhotovených tradičních řeckých předmětů a řeckých pokrmů; divadelní vystoupení dětí s tématy z řecké mytologie; přednášky vážící se k řeckým výročním obyčejům a významným událostem kulturního života, např. při I. Slavnosti Lycea v Brně; besedy k různým tématům např. Tradice a zvyky vánočního a novoročního období; výroba ženských krojů z ostrova Samos; publikování sborníku *Řecké tradice v průběhu roku*.

- České společnosti novořeckých studií

Cíle - Podpora vědeckého studia a výuky novořeckého jazyka, literatury, historie a kultury.

Struktura - Česká společnost novořeckých studií je členem *Evropské společnosti novořeckých studií*, se sídlem ve Štrasburku (má dalších 21 poboček). Dále je společnost členem *Rady českých vědeckých společností AV* a udržuje styky s partnerskými organizacemi, např. v Bratislavě, Vídni, Záhřebu, Varšavě atd. Česká společnost novořeckých studií má 50 členů

Aktivity - Přednášky např. o životě a díle O. Elytise *Piják slunce stvořený pro ostrovy Egeidy, Byzanc a literatura Romanie*, Michalis Kakojanis; publikování sborníku s přehledem přednášek konaných v daném roce; vydání korespondence Bohuslav Martinů – Nikos Kazantzakis.

- Společnost přátel Nikose Kazantzakise

Cíle - Podporovat nejrozličnějším způsobem dílo Nikose Kazantzakise, spisovatele a básníka; shromážďovat a rozšiřovat veškeré dokumenty týkající se jeho písemného projevu; uvést v povědomí a navštívit muzeum „Nikose Kazantzakise“ umístěné ve Varvari-Myrtia a „Krétské historické muzeum“ umístěné v Hérakliu; organizovat návštěvy míst, kde žil Nikos Kazantzakis.

Struktura - Společnost přátel Nikose Kazantzakise má 51 členů.

- Klub přátel Řecka (KPR)

Cíle - Vyvíjení a podpora kulturních a jiných všeobecně prospěšných činností přispívajících k vzájemnému poznávání a sbližování české a řecké národní kultury a k zachování národního povědomí řecké diaspory v ČR, jakož i péče o odkaz první předsedkyně KPR, Mgr. Lidie Kopecké.

Struktura - Klub přátel Řecka má 164 členů.

- Nadační fond Hellenika

Cíle - Podpora kultury řecké menšiny žijící v Brně a přilehlých oblastech, zejména uchování a rozvoj řeckého jazyka, pěstování tradic a folklórního umění a zachování řeckého kulturního povědomí.

Aktivity – Mezi hlavní programy nadačního fondu Hellenika patří: Řecké kulturní, vzdělávací a společenské centrum v metropoli Moravy; Uchování a rozvoj kultury a identity řecké minority v ČR; Lyceum Řekyň v ČR; Řecké dny v Brně, např. zorganizování diskusního kulatého stolu na téma „Zachování řeckého kulturního povědomí, spolupráce občanských sdružení působících na území České republiky“.

Podmínky výkonu národnostně menšinových práv řecké menšiny

a) Sdružování

Osoby řeckého původu a jejich rodinní příslušníci se dobrovolně sdružují ve dvou občanských sdruženích, kterými jsou Asociace řeckých obcí v ČR a Lyceum Řekyň v ČR. Ostatní občanská sdružení Klub přátel Řecka, Společnost přátel Nikose Kazantzakise a Česká společnost novořeckých studií nejsou přímými nositeli menšinového hnutí, ale spolupracují s ostatními řeckými organizacemi v České republice i v zahraničí.

b) Účast na řešení záležitostí, které se týkají práv řecké menšiny (spolupráce s orgány samosprávy a státní správy, účast zástupců menšiny v orgánech samosprávy, výběrech pro národnostní menšiny na úrovni krajů, magistrátních měst a obcí apod.)

Řecká menšina je zastoupena v Radě vlády pro národnostní menšiny jedním zástupcem, který je zároveň i členem Výboru Rady vlády pro národnostní menšiny pro spolupráci s orgány samosprávy. Řecká menšina má od roku 2002 svého zástupce i ve Výboru Rady vlády pro národnostní menšiny pro dotační politiku, v poradním orgánu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro záležitosti národnostních menšin, v Poradním sboru náměstka ministra kultury pro otázky národnostní kultury a také člena v mediální komisi rozhlasu a televize. Předseda Řecké obce Praha a další členka správní rady jsou členy Komise pro oblast národnostních menšin na území hlavního města Prahy Rady hlavního města Prahy. Předseda Řecké obce Brno je členem Výboru pro národnostní menšiny Zastupitelstva města Brna, člen Řecké obce Karviná je členem Výboru pro národnostní menšiny v Karviné. Řecká obec Jeseník je zastoupena v komisi pro řešení otázek národnostních menšin při městském úřadu Jeseník.

c) Užívání řeckého jazyka v soukromém a veřejném životě

V soukromém životě je řecký jazyk používán individuálně dle znalostí jednotlivců. Ve veřejném životě používán není. Ministerstvo spravedlnosti České republiky eviduje 21 tlumočnicků novořeckého jazyka.

d) Užívání jména a příjmení v řeckém jazyce

Trváme na právu zapisovat v matrikách řecká ženská příjmení v nepřechýlené podobě.

e) Vzdělávání

Pro žáky základních i středních škol je zabezpečována výuka řeckého jazyka v místech působení Řeckých obcí pouze v odpoledních hodinách. Žáci se slučují podle stupně svých jazykových znalostí do tříd pro začátečníky a pokročilé z několika ročníků více škol. Výuku řeckého jazyka pro předškolní děti umožňují Řecké obce v Praze, v Brně a Šumperku. Na Masarykově univerzitě v Brně na Filozofické fakultě v Ústavu klasických studií probíhá výuka novořečtiny a starořečtiny. K řeckému temperamentu neodmyslitelně náleží i řecký tanec, nenahraditelná součást naší národní identity. O studium lidových tanců, jejich zapisování, přesné dodržování a výuku pečuje Lyceum Řekyň v České republice. Financování výuky je velmi náročné a je zabezpečováno z různých zdrojů z rozpočtu MŠMT ČR, z rozpočtů měst a obcí, z nadačních a soukromých darů a z dotací Řecké republiky.

f) Kulturní činnost

Kulturní činnost řecké menšiny je velmi bohatá a podílí se na ní všechny organizace. K nejvýznamnějším kulturním svátkům, které výrazně obohatily kulturní dění v České republice v uplynulém období, patří již sedmý *Řecký festival* v Krnově (organizovala jej Řecká obec Krnov-město z pověření Asociace řeckých obcí v České republice), páté Řecké dny v Brně (organizovaly Řecká obec Brno, Hellenika nadační fond, Lyceum Řekyň v České republice, Česká společnost novořeckých studií a Ústav klasických studií Masarykovy univerzity v Brně) a první Slavnost Lycea Řekyň v České republice (připravilo Lyceum Řekyň v ČR s podporou nadačního fondu Hellenika). Spoluobčanům pořadatelé přiblížili nejen řeckou historii, ale i současnost, lidovou kulturu, kinematografii i gastronomii. Uspořádali přednášky univerzitních pedagogů, besedy významných osobností, hudební, taneční a divadelní představení, výstavy a přehlídku krojů.

Všechny Řecké obce připravují kulturní a společenský program ke státním svátkům Řecké republiky 25. března a 28. října, zakončený tradiční řeckou lidovou zábavou s hudbou a tancem.

g) Rozšiřování a přijímání informací v řeckém jazyce (periodický i neperiodický tisk, rozhlasové a televizní vysílání, internet apod.)

Přijímání informací v řeckém jazyce považujeme za nezbytné, ale finančně velmi nákladné a v současnosti nedostatečné. Řecká obec Praha vydává s podporou hlavního města Prahy čtvrtletník KALIMERA. Řecká obec Brno prezentuje přehled událostí v elektronické podobě pod názvem *Mantatoforos tou Brno*. Aktuální informace lze získat na webových stránkách Řecké obce Krnov-město. Individuální je satelitní příjem řecké stanice EPT. Televizní a rozhlasové vysílání českých médií v řeckém jazyce není zabezpečováno vůbec.

Problémy v životě řecké menšiny

V oblasti projevů intolerance, diskriminace vůči řecké komunitě nebyl zaznamenán žádný případ xenofobií nebo rasistických projevů, spojených s diskriminací a intolerancí.

V oblasti legislativních opatření i činnosti orgánů veřejné správy problémy přetrvávají. Přestože žijí Řekové na území České republiky, již 55 let jsou naši krajané, kteří nemají české občanství vedeni jako cizinci s povinností prodlužování pobytu. Tito spoluobčané se dostávají do problémů při studiu, nemohou uzavřít pracovní poměr na dobu neurčitou, mají omezený přístup ke získání úvěru nebo hypotéky na bydlení.

Nevyřešeným problémem v životě řecké menšiny zůstává úhrada nájmu za pronajaté nebytové prostory pro činnost většiny řeckých organizací, jedinou výjimkou jsou představují města Praha a Krnov.

Příklady dobré praxe (pozitivní příklady vytváření podmínek pro rozvoj menšinového života, spolupráce s orgány veřejné správy apod.)

Dobrou spolupráci se samosprávou hodnotí představitelé Řecké obce Krnov-město Jako příklad uvádějí spolupráci na sedmém Řeckém festivalu v Krnově v červnu 2002, kde v rámci festivalu byla podepsána partnerská dohoda mezi Krnovem a Aténami (čtvrtí Pefki) a pro činnost Řecké obce byl poskytnut bezplatně nebytový prostor. Jako dobrou označuje spolupráci s orgány veřejné správy dále jen Řecká obec Jeseník.

Vlastní hodnocení postavení menšiny

Řecká komunita žijící na území České republiky a většina jejích příslušníků si nadále zachovává své národní řecké povědomí, současně je však již v plné míře integrována do české společnosti. Naše role v hospodářském, společenském a kulturním životě je aktivní a nepřehlédnutelná.

Ukrajinská národnostní menšina v ČR

Bohdan Rajčinec

člen Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupce ukrajinské menšiny

Úvodem

Jsem představitelem organizace *Ukrajinská iniciativa v České republice* (UIČR), která se zabývá udržováním a rozvíjením kulturního života Ukrajinců v ČR. Naše organizace spolupracuje s Úřadem vlády ČR vlastně již od počátku existence této instituce. Členy a příznivci UIČR jsou jak Ukrajinci z tzv. čtvrté vlny emigrace (začátek migrace v 90-tých letech 20.stol.), tak i Ukrajinci starší prvorepublikové a poválečné vlny emigrace a jejich potomci. Pro svoji aktivitu a členský profil je UIČR považována zahraničním ukrajinským centrem v kanadském Torontu (Světový kongres Ukrajinců) a kyjevským centrem pro diasporu za místní, státní reprezentaci ukrajinské komunity v ČR.

Současná situace ukrajinských diasporních organizací a komunit v ČR

UIČR spolupracuje s dalšími organizacemi činnými v otázkách ukrajinských:

- Svazem Ukrajinek v ČR,
- Svazem Ukrajinců a příznivců Ukrajiny v ČR,
- Fórem Ukrajinců v ČR

Všechny tyto organizace jsou neziskové a mají svou členskou bázi. Komunikace mezi těmito organizacemi je otevřená.

Profil komunity

Podle našich informací žije v současné době na území ČR přes 20 tisíc Ukrajinců, občanů ČR a dále pak skoro 40 tisíc Ukrajinců s trvalým nebo dlouhodobým pobytem. Konečný součet všech Ukrajinců pobývajících na území ČR, včetně tzv. „nelegálů“, je ale jistě vyšší. Většina Ukrajinců s dlouhodobým pobytem v ČR jsou lidé, kteří představují tzv. sociální migraci, způsobenou tíživými životními podmínkami na Ukrajině.

Mnozí Ukrajinci nové migrace se rozhodli začít v ČR nový život. Konstatujeme, že masa těžce pracujících tzv. „zarobitčanů“, která se po zavedení vízového režimu s Ukrajinou zmenšila, se přesouvá, a to i z finančních důvodů, do Portugalska, Španělska, Itálie, Řecka, USA atd.

Aktivita ukrajinské iniciativy ČR v bodech

- Tisk

Vydávání časopisu *Porohy* (UIČR, 11 let) s podporou Ministerstva kultury. V poslední době sledujeme zvětšený zájem o tuto tiskovinu, což je způsobeno především aktualizací obsahu časopisu a změnou grafiky. To má za následek větší zájem ze strany mladší generace.

- Rozhlas

UIČR jedná s regionální stanicí Regina o obnovení vysílání na vlnách této stanice.

- Televize a tisk

UIČR a jiné organizace spatřují jisté tendence popularizovat negativní momenty, týkající se života Ukrajinců v ČR. Také některé cestopisné dokumenty z Ukrajiny nejsou podle nás na odpovídající úrovni. Důvodem nekvalitnosti těchto pořadů a statí je, dle našeho názoru, nevzdělanost nebo negativní zaujatost ze strany autora. UIČR spatřuje řešení tohoto problému v osobním kontaktu s tvůrci těchto „děl“ s možností konzultace. Za krok vpřed považujeme pořady typu Velký vůz České televize.

- Církev

UIČR spatřuje nedostatek podpory ukrajinského kulturního života především v tom, že Nunciatura v Praze, která odpovídá za řeckokatolické církve, nepodpořila v poslední době vznik „*Ukrajinské řeckokatolické církve*“, a to i přes veškerá společná jednání ze strany ukrajinské komunity a věřících. Nejméně 90 procent všech věřících v řeckokatolických chrámech a kostelech jsou Ukrajinci, kteří svými finančními dary podporují chod kostela i církve. Církev (Nunciatura v Praze) se v tomto ohledu zachovala velice neohleduplně a podcenila tak křesťanský výchovný moment, který je pro Ukrajince důležitý, v mnohých případech tak zcela podryla svoji autoritu. Toto citlivé téma zůstává nadále otevřené.

Závěrem

Obecně hodnotíme naši spolupráci s vládními orgány, krajskými zastupitelstvy a městskými úřady kladně. Oceňujeme především vstřícný přístup Rady vlády pro národnostní menšiny, Ministerstva kultury i školství. Tyto úřady zabezpečují možnost dalšího rozvoje ukrajinské komunity v ČR. Jednotlivé kritické připomínky z naší strany se řeší na společných zasedáních nebo individuálními konzultacemi.

Práva Romů z hlediska Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

Jan Jařab

zmocněnec vlády pro lidská práva

Pokud bychom se vrátili ke stanovisku Poradního výboru z dubna 2001, snadno zjistíme, do jaké míry v něm dominují otázky spojené s postavením Romů v České republice. Jistě, najdeme v něm i doporučení obecné povahy, jež se týkají ve stejné míře i ostatních národnostních menšin, a ovšem i taková, jež se na Romy nevztahují vůbec - například stále aktuálnější doporučení, aby byla aplikace Rámcové úmluvy rozšířena i na příslušníky přistěhovaleckých skupin, jež nejsou českými občany. Většina doporučení, a to zejména těch nejnaléhavějších, je však zcela specifická pro jednu národnostní menšinu - pro menšinu romskou. A podíváme-li se na ně dnes, s odstupem více než dvou let, vidíme, že neztrácejí (a hned tak neztratí) na aktuálnosti.

Problémy romské menšiny a vymezení jejich postavení v ČR

Postavení romské národnostní menšiny ve společnosti je v mnohém odlišné od ostatních skupin, jež splňují definiční znaky podle zákona o právech příslušníků národnostních menšin. Diskriminace v zaměstnání, zařazování dětí do zvláštních škol, hostilní chování policie, špatné socioekonomické podmínky, to všechno odlišuje Romy od ostatních historických menšin. Některé z těchto charakteristik naopak sdílejí s různými skupinami imigrantů.

Všechny tyto problémy Romů mají kořeny hluboko v minulosti, ale významně se na nich podílí i současný vývoj. Bylo by jistě nesprávné je vidět jen jako výsledek té či oné státní politiky, jak to občas činí aktivisté, zejména zahraniční; právě tak jako by bylo hrubým zjednodušením je považovat jen za důsledek určitých vlastností romské kultury a klást za ně vinu jen samotným Romům, jak to občas činí méně přemýšlivé sdělovací prostředky u nás.

Podle mého názoru nelze pochybovat o tom, že se aktivní politika státu na některých zmíněných problémech podílela, zejména pak přijetí zákona o státním občanství, jenž od okamžiku rozpadu československé federace 1. 1. 1993 učinil z mnoha Romů, žijících po dlouhá léta na českém území, občany Slovenské republiky. Mnohým z nich trvalo několik let, než si dokázali české občanství získat - ať už proto, že nespĺnili některou z přísných podmínek, anebo proto, že v důsledku nízkého vzdělání a špatné orientace prostě nezvládli komplikovaný byrokratický proces spojený s vyvázáním ze slovenského občanství a nabytím českého. Zákon o občanství jistě nebyl namířen specificky proti Romům, ale jeho obecně restriktivní charakter do jejich života prakticky výrazně zasáhl. Stačilo, aby jeden člen rodiny nedokázal občanství získat, a už celá rodina ztratila nárok na sociální dávky, navíc osoby nemající šanci získat občanství většinou nebyly schopny dosáhnout ani povolení k trvalému pobytu. Systém sociálních dávek a závislost na něm bývá obvykle hodnocen jako demotivující, ovšem vyřazení z tohoto systému mělo pro mnohé Romy ještě horší důsledky. Při nedostatku legálních příjmů se zapojili do šedé ekonomiky, propadli se do dluhů na nájemném, na jejichž základě pak začali být v pozdějších letech vystěhováváni, anebo se zadlužili u soukromých osob, lichvářů, kteří jsou převážně také Romové a zneužívají závislosti sociálně slabých (zejména žen) k jejich uvedení do naprosté podřízenosti. A konečně, je zřejmé, že mnoho Romů se nehlásí k romské národnosti právě proto, že mají v živé paměti tu překvapivou ztrátu občanství z roku 1993, a vzhledem k jejich úrovni vzdělání jim pojmy národnost (national/ethnic identity) a občanství (citizenship/nationality) splývají. Následně byl zákon o státním občanství sérií novelizací zcela upraven, takže všichni občané bývalé federace žijící na českém území od jejího rozdělení mohou již čtvrtým rokem získat občanství na základě pouhého prohlášení, bez vyvázání ze slovenského občanství; mnohé z negativních důsledků přechodného 'neobčanství' u Romů však trvají.

Na druhé straně je třeba otevřeně říci, že většina problémů Romů není způsobena konkrétní chybnou politikou státu, nýbrž jakousi kombinací mezi dvěma faktory. Na jedné straně samotnou romskou kulturou, která se vyvíjela po staletí jako kultura založená na strategiích přežití v marginálních oblastech společnosti, na straně druhé formálně neutrální politikou státu, která obvykle není vinna záměrnou diskriminací, nýbrž naopak až příliš důsledně neutrálním postupem, "nerozlišováním". V české veřejnosti - a zejména v médiích - trvale řadí strašák "pozitivní diskriminace". Protože novináři mají jen velmi malý přehled o možnostech afirmativních postupů, kladou v titulcích novin stále stejné nesmyslné otázky o kvótách, které přitom nikdo v ČR nenavrhuje a ani v minulosti nenavrhoval. Veřejnost je trvale strašena tím, že se pro Romy dělá až příliš, na úkor ostatních občanů, příslušníků majority; což pak vyvolává odpor k jakékoli 'promorské' politice a povzbuzuje přístup laissez-faire. Hrdé "nerozlišování" znamená v praxi nedostatečnou kulturní citlivost, nepřipravenost úředníků a dalších aktérů na reálně existující kulturní rozdíly.

Aktivisté vystupující z radikálních, avšak akademických pozic, mívají často paradoxně stejný názor jako kulturně necitliví byrokraté, že jde jen o to, aby se se všemi lidmi bez ohledu na jejich etnickou příslušnost zacházelo stejně. Je dobré si uvědomit, že obě skupiny mají stejné výchozí premisy a liší se jen ve svém výkladu výsledků. Jestliže byrokraté zjistí, že přes formálně neutrální postupy jsou výsledky u Romů nesrovnatelně horší než u majority, považují to za důkaz toho, že chyba je výlučně v Romech samotných; vždyť přece dostali stejnou šanci. Naopak aktivisté stejný výsledek interpretují tak, že postupy ve skutečnosti vůbec nebyly neutrální, že byrokraté vlastně neříkají pravdu a že záměrně uplatňují rasovou diskriminaci. Jedna i druhá strana přitom může citovat příklady, v nichž má zjevně pravdu. Případy Romů, kteří osobně selhali, i když jim byla nabídnuta dobrá možnost, a na druhé straně případy úředníků, kteří se ohánějí "nerozlišováním", ale přitom je o nich známo, že jsou protiromsky orientovaní a dávají to ve skutečnosti Romům najevo.

Zkusme se nyní na tyto problémy podívat jinak, z pozice někoho, kdo uznává objektivně existující kulturní rozdíly a kdo nepředpokládá, že by neutrální jednání muselo vést ke stejným výsledkům u osob z různých kultur. Romové mají jiný způsob verbální a nonverbální komunikace, jiná očekávání či jinou hierarchii loajalit k jedinci, rodině a širší společnosti. Je pravda, že Rámcová úmluva chrání kulturní práva, ale tuto kulturu v širším a hlubším slova smyslu lze jen těžko uchopit v kategoriích Rámcové úmluvy. Předpokladem prosazování kulturních práv národnostních menšin ve smyslu Rámcové úmluvy je totiž aktivní úsilí příslušníků menšinové kultury o jejich prosazení, což přichází v úvahu spíše u produktivní kultury (jazyka, hudby, literatury), o jejíž rozvoj cíleně usilují romské elity. Kulturní rozdíly ve vnímání hodnot si však prostí Romové, a obvykle ani příslušníci majoritní společnosti, nespojují s pojmem "kultura", natož pak s pojmem "národnostní menšina", který už předpokládá jistý stupeň uvědomělosti. Tito prostí Romové se aktivně nehlásí o právo být jiní s odůvodněním, že je to součást jejich menšinové identity ani se aktivně nehlásí o odlišné zacházení. Oni prostě jiní jsou a systém na ně není připraven. Není ochoten s nimi zacházet jinak než svým obvyklým mechanickým způsobem, na jehož konci odcházejí poražení.

Uvést tuto odlišnost prostých Romů do kontextu práv, o která by mohli usilovat, je problematické i z jiných důvodů. Tradiční romská kultura přetrvává sice ve výše zmíněných existenciálních postojích, ale také se vyvíjí, a bohužel je nutno otevřeně říci, že v chudinských enklávách jde mnohdy o vývoj destruktivní povahy, totiž přejímání "kultury chudoby", životního stylu marginalizovaných skupin majoritního obyvatelstva, spolu se zločinem, prostitucí, drogovou závislostí. Tyto nové aspekty životního stylu marginalizovaných Romů však jen těžko můžeme hodnotit jako kulturní rysy hodné ochrany. Je však mnohdy obtížné je oddělit od tradičních aspektů, z nichž některé, např. potlačení odpovědnosti jedince k širší společnosti a k sobě samému na úkor odpovědnosti k rozšířené rodině, jsou sice vysoce autentické, ale v moderní společnosti neméně hendikepující.

Problém zvláštních škol

Podívejme se v této souvislosti, jen pro ilustraci, na jeden jediný z nejnámějších problémů, totiž na problém romských dětí a zvláštních škol. Uvedme kontext: stále náročnější kurikula základních škol vedou k tomu, že roste počet dětí, jež školu nejsou schopny zvládnout. Uvedme první simplifikovaný pohled, který reprezentují speciální pedagogové: ti říkají, že všechny děti procházejí tzv. objektivními, vysoce kvalitními testy, takže do zvláštních škol jsou zařazovány opravdu jen ty romské děti, které by základní školu nezvládly, nejde o žádnou diskriminaci podle barvy pleti. A simplifikovaný pohled z druhé strany, podle něhož skutečnost, že je procento romských dětí ve zvláštních školách zjevně mnohem větší než u dětí z majoritní společnosti, je dokladem skryté diskriminace, ne-li přímo rasismu.

Skutečnost je ovšem mnohem složitější. Je třeba říci, že zvláštní školy nejsou, jak tvrdí mnozí speciální pedagogové, vhodným řešením problémů, neboť jejich absolventi zůstávají trvale vzdělanostně znevýhodněni; avšak nejsou ani příčinou problému, jak si často naivně myslí laičtí aktivisté, podle nichž by stačilo zvláštní školy zrušit a všechny romské děti by začaly dosahovat stejných výsledků jako ostatní, jako když se mávne kouzelným proutkem. Na jedné straně je zřejmé, že bez ohledu na výsledky testů není většina romských dětí ve zvláštních školách mentálně postižená v pravém slova smyslu. Na druhé straně je třeba říci, že by v normální škole bez patřičné asistence jen těžko uspěly, neboť často mají tzv. poruchy učení, anebo jsou prostě jen katastrofálně nepřípravené na školní výuku, s výrazně zanedbanými sociálními dovednostmi, jazykovou výbavou apod. (Zdůrazňuji, že nejde primárně o problém češtiny vs. Romštiny. Děti s problémy ve škole mají obvykle velmi malou slovní zásobu v kterémkoli z těchto jazyků, resp. romsky ani neumějí a hovoří etnolektem češtiny. Častým omylem zejména zahraničních pozorovatelů je domněnka, že jde o problém tlumočnický. Ve skutečnosti děti, které mají v jednom jazyce dobře vyvinutou slovní zásobu, pak většinou úspěšně zvládnou i jazyk další, jako je tomu např. u dětí uprchlíků, jež si vedou nesrovnatelně lépe než romské.)

Je třeba se objektivně podívat na to, jak se na této nepřipravenosti romských dětí pro školu podílí politika státu (např. nedostatečná podpora předškolního vzdělávání u sociálně slabých skupin) a do jaké míry to vychází z romské kultury, ať již z jejich tradičních aspektů (tradice formálního vzdělávání u Romů téměř úplně absentuje, v rodinách nejsou modely osob úspěšných skrze vzdělání, děti se prakticky neseťkávají s knihami), anebo z jejího smísení s obecně marginální "kulturou chudoby" (závislost rodičů na alkoholu, drogách, hracích automatech, vydávání peněz za statusové symboly typu Coca-Coly a hamburgerů místo knih). Řešením je opět jen kulturně citlivá politika, která dokáže rozlišovat i tam, kde se osoby aktivně nedožadují menšinových práv, např. výuky v menšinovém jazyce. Bude nutno vytvořit natolik cílený přístup, aby se počítalo s jazykovým hendikepem romských dětí, a aby vzdělávací proces směřoval k jeho co nejrychlejšímu odstranění, ne k tomu, že se na ambicióznější vzdělávací cíle prostě rezignuje.

Co nejvíce chybí České republice, české společnosti, sdělovacím prostředkům?

Domnívám se, že to není schopnost přiznat práva daná Rámcovou úmluvou či kterýmkoli jiným závazným právním předpisem těm, jichž se týkají. Koneckonců, zdá se, že velký antidiskriminační zákon, připravený mým odborem, již v nejbližší době projde vládou i parlamentem a na jaře příštího roku by mohl být přijat. A pokud jde o aktivní rozvoj kultury menšin sdružených v Radě pro národnostní menšiny, dá se v některých případech, včetně romského, označit za kulturní renesanci.

Problém české politiky, médií i veřejnosti je v něčem jiném. V tom, jak pomoci lidem, kteří se sami o svá kulturní či jiná menšinová práva nehlásí, lidem, kteří jsou ve společnosti hendikepováni jak některými tradičními kulturními faktory, tak faktory nově přejatými, a toto všechno se prolíná s neméně tradičními předsudky.

Označovat Romy za pasivní oběti je nakonec kontraproduktivní, protože to ještě více vzbuzuje negativní reakce těch, kdo shledávají vinu u Romů samotných. Namísto toho je třeba, aby státní

politika dokázala rozvíjet afirmativní programy jako je program romské terénní sociální práce a další aktivity proti sociálnímu vyloučení. A aby kulturně citlivá sociální politika státu dokázala přispět k emancipaci Romů jako aktivních subjektů, schopných se vymanit z bludného kruhu pasivity, rezignace a sociálního propadu, schopných se domáhat kulturních práv a současně plnit i úlohu plnoprávných občanů v pravém slova smyslu.

Oblast veřejného pořádku a bezpečnosti vzhledem k implementaci Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin z pohledu Ministerstva vnitra ČR

Radim Bureš

zástupce Ministerstva vnitra ČR

Při implementaci Rámcové úmluvy, zejména ve světle stanoviska Poradního výboru z roku 2001, se Ministerstvu vnitra jeví jako klíčové čtyři oblasti:

1. vytvoření platformy pro pravidelnou komunikaci se zástupci národnostních menšin,
2. potírání rasisticky, xenofobně a extremisticky motivovaných trestných činů,
3. formování nových způsobů práce policie s menšinami,
4. vzdělávání policistů i úředníků Ministerstva vnitra.

Ad 1

S cílem rozvíjet komunikaci se zástupci romské komunity byla v rámci Ministerstva vnitra vytvořena „Pracovní skupina Rady vlády pro záležitosti romské komunity pro oblast vnitra a Policie ČR“. Předsedou pracovní skupiny je I. náměstek ministra vnitra pro veřejný pořádek a bezpečnost. Pracovní skupina řeší otázky bezpečnosti Romů, rasově motivovaných trestných činů, rasové diskriminace, postavení romských koordinátorů a poradců v systému státní správy po ukončené reformě veřejné správy, migrace apod. Poskytuje tedy vhodnou platformu pro komunikaci úřadu se zástupci romské komunity.

Ad 2

Ministerstvo vnitra ČR každoročně ve spolupráci s resortem spravedlnosti zpracovává od roku 1998 zprávu o problematice extremismu na území ČR. V současné době je k dispozici souvislá řada šesti zpráv, které podchycují období let 1996/1997 – 2002.

Z pohledu Ministerstva vnitra lze konstatovat, že problematika extremismu (rasově motivované trestné činy) je dostatečně zabezpečena. Za uplynulé období se postupně podařilo:

- vytvořit monitorovací systém problematiky extremismu, na němž se podílí především zpravodajské služby a Policie ČR;
- organizačně a personálně zabezpečit problematiku extremismu v rámci Policie ČR a stabilizovat pracovníky, kteří se jí zabývají (úroveň Policejního prezidia ČR, krajských správ a okresních ředitelství);
- zajistit novelizovaným *Závazným pokynem policejního prezidenta č. 100* ze dne 6. června 2002 metodicky činnost Policie na tomto úseku kriminality;
- dosáhnout kvalitnějšího vyhledávání, rozpoznávání a klasifikace trestných činů s extremistickým podtextem ze strany Policie ČR, což je bezesporu jedním z důvodů statistického nárůstu těchto trestných činů;
- zvýšit razanci zákroků Policie ČR při koncertech pravicově extremistických hudebních skupin při nichž dochází k páčání trestné činnosti s extremistickým podtextem;
- odhalovat a stíhat trestnou činnost páchanou prostřednictvím tiskovin, symbolik a zástupných znaků;

- uplatňovat státní moc na úseku práva sdružovacího v souladu se zákonem č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích a zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Trestněprávní legislativa plně umožňuje stíhat pachatele extremisticky motivovaných trestných činů. Příslušná ustanovení trestního zákona byla naposledy novelizována zákonem č. 134/2002 Sb. Tato novelizace zavedla zpřísnění trestní sazby za podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§198a) prováděné prostřednictvím médií. Zároveň zavedla trestnost aktivní účasti na činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci nebo rasově nebo nábožensky motivované násilí.

Ministerstvo vnitra provádí prevenci rasově motivovaných trestných činů v rámci *Programu prevence kriminality na místní úrovni*. Podporuje projekty, jejichž cílem je překonat předsudky, omezit xenofobii, zvýšit toleranci a trpělivost na straně majority a emancipovat, vzdělat a pomoci nalézt své místo ve společnosti pro romskou minoritu. Cílem je bezkonfliktní soužití v lokalitě a omezení páchání rasisticky orientovaných trestných činů. Tyto projekty se spíše zaměřují na potenciální pachatele, dosud nedelikventní osoby nebo osoby vykazující pouze přestupkovou či jinak patologickou činnost a ne na vyhraněné členy a aktivní sympatizanty extremistických organizací.

Následující tabulka uvádí vývoj trestných činů extremistického charakteru.

Rok	Počet spáchaných trestných činů	Počet stíhaných osob	Trend trestných činů	Trend stíhaných osob	Poznámka
1999	316	434	+183 (137,6 %)	+250 (135,9 %)	-
2000	364	449	+48 (15,2 %)	+15 (3,5 %)	Zvýšení objasněnosti trestných činů +54 (19,8 %)
2001	452	506	+88 (24,2 %)	+57 (12,7 %)	Zvýšení objasněnosti trestných činů +79 (24,2 %)
2002	473	483	+21 (4,6 %)	-23 (3,9 %)	-

Pro efektivní boj s rasismem a extremismem je důležité i nezávislé vyšetřování a razantní potírání takovýchto projevů v řadách příslušníků policie. Nezávislost vyšetřování byla podstatně zvýšena novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., která vstoupila v účinnost 1. ledna 2002. Vyšetřování o trestných činech, které spáchali příslušníci Policie ČR, koná podle této novely státní zástupce, jak je uvedeno v ustanovení § 161 odst. 3 trestního řádu. Státní zastupitelství náleží do působnosti Ministerstva spravedlnosti a není zařazeno do resortu Ministerstva vnitra. Při vyšetřování trestných činů příslušníků Policie ČR může státní zástupce požádat orgán Inspekce v rámci jeho působnosti o opatření jednotlivého důkazu nebo provedení jednotlivého úkonu vyšetřování, o součinnost při opatrování důkazu nebo provádění úkonu vyšetřování, o předvedení osoby nebo o doručení písemnosti. Inspekce je povinna státnímu zástupci urychleně vyhovět. Inspekce je útvarem Ministerstva vnitra, který je přímo řízen ministrem vnitra. Toto specifické postavení zaručuje Inspekci její nezávislost na Policii ČR, a to jak organizační, tak ekonomickou a personální. Tím je zaručena objektivita při prověřování trestné činnosti páchané policisty.

Ad 3

S cílem zásadně řešit metody práce Policie ČR v multikulturní společnosti předložilo Ministerstvo vnitra v roce 2002 vládě koncepci *Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám v ČR* (dále jen „Strategie“), na jejímž vzniku se od roku 2000 podílely všechny relevantní občanské organizace národnostních a etnických menšin v ČR.

Strategie definuje principy policejní práce ve vztahu k osobám či komunitám osob, které se odlišují na základě etnických, rasových, náboženských či obecně kulturních zvláštností. Strategie se ve svých záměrech vztahuje na příslušníky národnostních menšin v ČR (především na romskou menšinu) a na cizince ve všech zákonem definovaných pobytových režimech.

Během roku 2002 byly realizovány zásadní pilotní projekty obsažené ve Strategii, tj. ustavení „styčného důstojníka pro menšiny“ v rámci dvou krajských správ Policie ČR, projekt *Plán činnosti Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám* a projekt *romských asistentů policie pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách*.

Strategie dále obsahuje mechanismy a opatření pro komunikaci s minoritami, nábor příslušníků národnostních menšin k Policii ČR a navrhuje metody formování a vzdělávání policistů během celé jejich kariéry, které by byly předpokladem vysoké etické kvality a praktických dovedností policejních sborů právě v oblasti práce s menšinami.

Dosavadní výsledky implementace Strategie lze považovat za velice uspokojivé.

Ad 4

V roce 1999 se problematika přípravy policistů pro práci s etnickými a národnostními menšinami a ochrana práv těchto menšin začala objevovat v policejním vzdělávání. Dnes je již nedílnou součástí kurikula Středních policejních škol, Školních policejních středisek i Policejní akademie.

V roce 2000 byla s Velkou Británií zahájena intenzivní spolupráce a realizována série sedmi třídních workshopů zaměřených na práci policie ve vztahu k menšinám. Workshopy byly určeny policistům pracujícím na úseku boje s extremistickou trestnou činností a učitelům Středních policejních škol a byli do nich zapojeni i zástupci národnostních menšin.

V současné době, v rámci výše uvedené národní strategie, probíhají mj. i vzdělávací aktivity z nichž uvádíme následující:

Ve Školním policejním středisku v Červeném Hrádku byl pilotně zahájen kurz pro pořádkovou policii multikulturní výchova–extremismus-rasismus. V roce 2004 bude kurz zařazen na všechny střední policejní školy.

V Ostravě byl v rámci projektu asistence policie pro potírání lichvy vyškolen pro práci s Romy a pro potírání lichvy tým policistů a dále velitelé obvodních oddělení.

V rámci projektu styčný důstojník pro menšiny v Plzni byl vyškolen tým styčného důstojníka a vybraní příslušníci pořádkové policie Západočeského kraje.

V lednu 2004 budou proškoleni tiskoví mluvčí Policie ČR, v únoru 2004 pracovníci záchytného zařízení pro cizince Bálková a bude pokračovat vzdělávání skupiny příslušníků pro boj s extremismem. Dále je školen tým policistů - trenérů, kteří provádí lektorskou činnost pro okruh sloužících policistů (příprava metodiky, pedagogické dovednosti apod.).

Zásadní význam pro zkvalitnění vzdělávání v oblasti minorit má projekt realizovaný ve spolupráci s Holandským helsinským výborem *Zařazení lidských práv, respektu k menšinám a jejich ochrany a profesní etiky do výcviku české policie a práce Policie ČR*, který byl zahájen v roce 2003. Součástí projektu je vybudování Střediska pro lidská práva a profesní etiku jako expertního centra pro potřeby Policie ČR v oblasti lidských práv, práv menšin a jejich ochrany a profesní etiky. Zaměřuje se na jejich lepší aplikaci při práci Policie ČR prostřednictvím základního a dalšího vzdělávání. Dále také na praktické uplatnění mezinárodních a národních norem v práci české policie a v profesním výcviku. Vzdělávací programy jsou zaměřeny nejen na řadové policisty, ale i na střední a vyšší management, na prosazování změn v policejní praxi. Dále se Středisko věnuje publikační činnosti, tvorbě nových výukových materiálů, navazování spolupráce s nevládními organizacemi a zvyšování úrovně znalostí Policie ČR v oblasti lidských práv. Během let 1999 – 2003 vydalo Ministerstvo vnitra řadu publikací zabývajících se danou tematikou.⁰⁾

Systematické vzdělávání a výchova k lidským právům byla zavedena i do vzdělávání pro úředníky ministerstva vnitra. Systém výchovy k lidským právům je víceúrovňový, a to jak v ob-

⁰⁾ *Policie a lidská práva* (SPŠ Praha 2000), *Policie a sociální radikalismus* (2001), *Dodržování lidských práv orgány činnými v trestním řízení* (Amnesty International, 2002), *Chránit a sloužit* (Red Cross, 2003), *Policie v multikulturní společnosti* (SPŠ Praha 2003), *Průvodce rasistickou a extremistickou symbolikou* (SPŠ Praha 2003).

sahu (informace o základních právních i politických dokumentech), tak v diskusi k aktuálním problémům, stanoviskům a k doporučením mezinárodních orgánů monitorujících dodržování lidských práv.

Pozn. autora: Text byl zpracován s využitím podkladů různých útvarů Ministerstva vnitra.

Práce Policie ČR ve vztahu k národnostním menšinám

Stanislav Daniel

zástupce Ministerstva vnitra ČR

V říjnu roku 1997 se vláda České republiky na základě *Zprávy o situaci romské komunity v České republice a opatření vlády napomáhající její integraci ve společnosti*, kterou předložil tehdejší ministr Pavel Bratinka zabývala situací Romů v ČR.

V této Zprávě byl poprvé v historii vlády ČR vymezen a charakterizován existující problém s romskou komunitou. Bylo konstatováno, že závažnost problému související s romskou komunitou je způsobena především tím, že značná část romské menšiny patří do skupiny na nejnižší sociální úrovni, s nízkou úrovní vzdělání a s vysokou mírou nezaměstnanosti. Na základě této Zprávy vláda přijala usnesení č. 686/1997, které bylo velmi významným krokem pro zlepšení dané situace. Usnesení je také velmi důležité pro zkvalitnění práce policie ČR ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin.

Vláda ve svém programovém prohlášení ze dne 27. srpna 1998 uvedla, že se zasadí o plné uplatňování práv příslušníků národnostních a etnických menšin. Bude dbát na důsledné dodržování a naplňování závazků a povinností vyplývajících z Listiny základních práv a svobod a především z Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin.

Poradní výbor Rámcové Úmluvy ve své Zprávě uvádí, že v České republice stále dochází k diskriminačním, nepřátelským a násilným činům motivovaným etnickou, kulturní, jazykovou či náboženskou příslušností, které jsou zaměřeny převážně proti Romům a to i ze strany policejních důstojníků. Policie a justice také váhají s označením některých přestupků trestných činů za rasistické, a Poradní výbor tak doporučuje České republice, aby dělala více pro vyšetření a následné trestní stíhání trestných činů tohoto druhu a aby zaručila existenci účinného systému odvolání proti činnosti či nečinnosti policie, zejména ve vztahu k etnicky motivovaným trestným činům. Vláda v roce 2001 na základě zprávy poradního výboru přijala několik usnesení.

Učiněná opatření Ministerstva vnitra a Policie ČR

- pro oblast extremismu bylo k 1. lednu 1996 vytvořeno 140 systémových míst pro policisty, kteří se speciálně zabývají problematikou extremismu;
- bylo vydáno několik závazných pokynů ministra vnitra a policejního prezidenta, které upravují činnost policistů při extremistických trestných činech;
- byla vytvořena stálá meziresortní komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií, jejímž předsedou je ministr vnitra a členy tvoří ministři práce a sociálních věcí, zahraničních věcí, spravedlnosti, školství, mládeže a tělovýchovy, kultury, ředitel Bezpečnostní služby a zmocněnec vlády pro lidská práva;
- ministr vnitra jmenoval svého zmocněnce pro otázky ochrany národnostních menšin před projevy rasové nesnášenlivosti;
- v roce 2000 realizovalo MV program RE *Policie a lidská práva - dosažené výsledky a další perspektivy*, uskutečnil se mezinárodní seminář na Střední policejní škole v Hrdlořezích;

- zvýšená pozornost problematice extremismu je věnována také v rámci výuky na středních policejních školách, kde bylo provedeno několik přednášek týkající se problematiky extremismu, jako např. *Výtržnictví s rasovým podtextem, Netolerance, extremismus a rasismus*, či projekt *Sousedé* a jiné;
- mezi největší projekty patří *Výcvik lektorů pro policejní práci s menšinami*, jedna z významných aktivit česko-britského projektu *Policejní práce v obl. ochrany národnostních menšin*;
- MV předložilo vládě *Národní strategii pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním menšinám*. Naplnění jednotlivých úkolů vyplývajících ze Strategie by mělo velmi výrazným způsobem přispět nejen ke zlepšení vztahů uvnitř celé společnosti, ale především ke snížení rasové nesnášenlivosti ve společnosti;
- od roku 2000 probíhá na Střední policejní škole MV projekt *Příprava občanů národnostních menšin k přijetí do služebního poměru příslušníka Policie ČR*. Na základě tohoto projektu bylo doposud přijato celkem 26 příslušníků národnostních menšin, z to 21 Romů. Tento projekt je zahrnut do Harmonogramu příprav vlády ke vstupu do EU a bude se v něm v příštím roce pokračovat. Význam projektu je však kladněji hodnocen v zemích západní Evropy než v ČR;
- v harmonogramu Policie ČR a MV v oblasti personalistiky je stanoveno přednostní přijímání žen a příslušníků národnostních menšin do řad Policie ČR.

Bohužel i přes různé projekty a množství školení policistů dochází každoročně k nárůstu trestných činů s rasovým podtextem. Neustále také přetrvává nedůvěra Romů v Policii České republiky, která je zapříčiněna různými faktory, je to např.

- zcela nedostatečný počet Romů v řadách policie,
- neochota některých policistů přijímat trestní oznámení,
- nedostatečná právní kvalifikace policistů,
- nevhodné chování některých policistů atd.

Možnosti dovolání se protiprávního jednání či nejednání policie

Pokud je kterýkoliv občan České republiky nespokojen s prací policie, má právo podat stížnost na *Skupině kontroly a stížností*, která je na každém okresním ředitelství Policie ČR, dále na odbor kontroly a stížností, které jsou na krajských správách Policie ČR a Policejním prezidiu ČR. Dále je to Inspekce ministra vnitra a státní zastupitelství dle místní a věcné příslušnosti.

Prevence kriminality

Cesty prevence spočívají především ve změně postojů majoritní společnosti k minoritám. Společnost si musí uvědomit, že další vývoj je možný jen jako soužití rozdílných kultur. Pokrok v této otázce musí vycházet z těchto základních filosofických a sociologických premis:

1. respektovat kulturní anatomii Romů i dalších příslušníků menšin a vytvářet podmínky pro ty, kteří mají zájem se integrovat do majoritní společnosti;
2. respektovat diferencovaný přístup k jednotlivcům i skupinám;
3. pozitivně ovlivňovat veřejné mínění obyvatelstva k minoritám;
4. podporovat vědomí příslušníků menšin a vytvářet podmínky pro ty, kteří mají zájem se integrovat do většinové společnosti.

Policie by se měla ještě více zaměřit na:

- školení všech policistů včetně vrcholového managementu např. formou přednášek o Romech, ale i za účasti přednášejících Romů;
- větší zapojení 8 vyškolených policistů z *Projektu práce v oblasti národnostních menšin*;
- využití zkušeností romských policistů;
- získání většího počtu romských policistů;
- zařazení některých vyškolených romských policistů do vedoucích funkcí na všech úrovních;

- větší spolupráci s romskými koordinátory, ale i s romskými představiteli v daném regionu;
- větší počet kulatých stolů atd.

Hledání cesty vztahů minoritní a majoritní části společnosti je společným problémem celé Evropy. Důležité je si uvědomit, že vztah k jakékoliv minoritě je i měřítkem civilizační úrovně státu. Proto společnost musí hledat pravidla a podmínky pro trvalé nekonfliktní soužití. Odpovědnost za to nesou obě strany.

Práva obětí diskriminace

Vít Schorm

zástupce Ministerstva spravedlnosti ČR

Dovolte mi říci několik slov k určité možnosti, kterou mají oběti diskriminace domáhat se ochrany soudu cestou občanskoprávní.

Vskutku, občanský zákoník v ustanoveních § 11 až 17 zakotvuje právo na ochranu osobnosti. Podle § 13 má fyzická osoba právo se u soudu domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění; pokud byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Soudní řízení v těchto věcech probíhá před krajským soudem – daná materie se považuje za složitější, a proto ji zákonodárce nesvěřil do působnosti okresního soudu, který je obecným prvostupňovým soudem v České republice. Protože toto soudní řízení obvykle probíhá klasicky, podle zásad občanského procesu, tedy s tím, že strana, která tvrdí, že byla porušena její osobnostní práva, musí toto své tvrzení podpořit odpovídajícími důkazy. Toto důkazní břemeno je však pro oběti diskriminace často nepřiměřeně tíživé.

Proto zákonodárce ve věcech diskriminace dvakrát změnil občanský soudní řád a důkazní břemeno obrátil. V první fázi se ustanovení § 133a týkalo pouze pracovněprávních sporů a diskriminace z hlediska pohlaví. Ve druhé fázi – s účinností od 1. ledna 2003 – bylo toto ustanovení rozšířeno i další oblasti a další motivy diskriminace.

Pokud jde o věci pracovní, má se za prokázané tvrzení oběti přímé nebo nepřímé diskriminace na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.

Pokud jde o poskytování zdravotní a sociální péče, přístup ke vzdělání a odborné přípravě, přístup k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů, členství v profesních a zájmových sdruženích, prodej zboží v obchodě nebo poskytování služeb, má se za prokázané tvrzení oběti přímé nebo nepřímé diskriminace z důvodu rasového nebo etnického původu.

Jedná se ovšem o domněnku vyvratitelnou. Žalovaná strana může prokázat, že odlišné zacházení s nějakou fyzickou osobou nebylo těmito zákonem vyjmenovanými motivováno. Kdyby mělo jít o domněnku nevyvratitelnou, rovnováha, již se cestou přenosu důkazního břemene snažíme dosáhnout, by byla opět porušena, tentokrát ve prospěch domnělých (a tudíž ne vždy jistých) obětí diskriminace.

Je zřejmé, že nová ustanovení občanského soudního řádu potřebují čas k tomu, aby se plně projevila v soudní i v každodenní praxi. Existují nicméně první konkrétní projevy týkající se přijímání do zaměstnání či poskytování služeb (typicky v restauracích). Řada těchto soudních procesů probíhá a nevládní organizace tomu účinně napomáhají, např. cestou testování anebo dalšími for-

mami pomoci obětem diskriminace. Tyto nevládní organizace se též mohou soudních řízení přímo účastnit a zastupovat oběť diskriminace; jsou to také ony, které přinášejí důkazy diskriminačního jednání.

Použití ustanovení občanského zákoníku o ochraně osobnosti však naráží na určité limity. Jednak se vychází z toho, že diskriminační jednání skutečně zasáhlo do osobnostních práv konkrétního jedince. To znamená, že logicky neposkytuje ochranu proti prezentaci diskriminačních postojů obecně. Zde se pochopitelně setkáváme i s konfliktem více základních práv – zákazem diskriminace na jedné straně, svobodou projevu na druhé straně.

Jednak je úprava v občanském soudním řádu týkající se přenosu důkazního břemene selektivní. I když nyní pokrývá řadu situací, nepokrývá zjevně situace všechny; výčet diskriminačních motivů na jedné straně a oblastí právem upravených společenských vztahů, v nichž lze přesun důkazního břemene uplatnit, na druhé straně je totiž konečný, což samo o sobě nepřipouští jeho rozšiřování cestou soudní judikatury.

Proto věříme, že další posun přinese až obecný antidiskriminační zákon, který se v současné době na základě vládou schváleného věcného záměru zpracovává. Nicméně se jeví jako užitečné postupovat kupředu po krocích, neboť si česká společnost na evropskou či mezinárodní koncepci ochrany před diskriminací musí teprve zvykat. Ostatně i změna občanského soudního řádu probíhala, jak už jsem naznačil, ve dvou krocích a snad brzy k nim přibude i krok další.

Ostatně nezbytnost postupovat step by step platí jak pro celou společnost, tak pro její politickou reprezentaci. Platí ovšem též pro justici, která je již svým založením konzervativní. Nemůžeme očekávat zázraky přes noc, musíme se umět poučit z chyb. Např. postih pachatelů rasového násilí v 90. letech často váznul, právní úprava v trestním zákoně se zdokonalila a vědomí soudců, státních zástupců i policistů o nutnosti tomuto násilí čelit se zvýšilo.

Veřejný ochránce práv a ochrana práv příslušníků národnostních menšin

Zuzana Gáborová

členka Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupkyně Kanceláře veřejného ochránce práv

Působnost a činnost veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv v České republice působí podle zákona k ochraně osob před jednáním úřadů a jiných institucí, které vykonávají veřejnou správu, s výjimkou samosprávy, pokud je takové jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy nebo jsou-li úřady a instituce nečinné.

Co je to nedobrá správa? Nedobrou správou lze chápat každou nedostatečnou či zcela chybějící činnost, kterou by měl jinak správně fungující úřad vykonávat. Může se jednat například o postup v úředním jednání, který sice není v rozporu s právem ale přesto může ohrozit práva nebo oprávněné zájmy zúčastněných osob, způsobit nerovný přístup k účastníkům řízení, diskriminaci z jakéhokoliv důvodu, neposkytnutí potřebných informací i přesto, že jejich podání nic nebrání, popř. poskytnutí nesprávných informací, nepřiměřené průtahy ve vyřízení věci apod.

Vlastní činnost veřejného ochránce práv a jeho kanceláře se od roku 2001 vyvíjí přímo úměrně se společenským vnímáním této instituce. Od počátku existence úřadu se na veřejného ochránce práv obrátilo přes 15 000 stěžovatelů s podněty, které se dotýkají všech oblastí právních i společenských vztahů, jichž jsou právnícké a fyzické osoby účastny nebo které je, ať již ze subjektivních nebo objektivních příčin tíží či ovlivňují.

Veřejný ochránce práv v rámci své činnosti ve větší či menší míře komunikuje se zástupci a organizacemi příslušníků národnostních menšin, a to nejen v rámci působnosti ochránce dané mu zákonem o veřejném ochránci práv, ale i v oblasti vzdělávací a kulturní. Ochránce navázal zahraniční kontakty s nezávislými institucemi ochraňujícími lidská práva, včetně ombudsmanských institucí v Evropě.

Stížnosti příslušníků národnostních menšin

Veřejný ochránce práv nechrání národnostní menšiny jako celek, nýbrž vždy chrání pouze jednotlivce, jedná vždy na základě individuální stížnosti stěžovatele. Kancelář veřejného ochránce práv neeviduje podněty podávané stěžovateli vzhledem k jejich příslušnosti k národnostní menšině. Informace o tom, zda se jedná o příslušníka národnostní menšiny existuje pouze v tom případě, pokud stěžovatel tuto informaci sám poskytne. V některých případech veřejný ochránce práv zahájil šetření z vlastní iniciativy, a to například na základě upozornění terénního sociálního pracovníka.

Pokud se na veřejného ochránce práv obrátil stěžovatel – příslušník národnostní menšiny, nedjedalo se nikdy o speciální problém podmíněný příslušností k menšině, nýbrž o podněty obsahově spadající do působnosti veřejného ochránce práv, či ve větší míře mimo působnost. Podněty stěžovatelů – příslušníků národnostních menšin, jež směřovaly do oblastí, v nichž je dána působnost veřejného ochránce práv, tedy směřují zejména do oblasti sociálního zabezpečení, sociálně-právní ochrany dětí, vězeňství. Podněty, v nichž není dána příslušnost veřejného ochránce práv, se týkají zejména problematiky samostatné působnosti obcí (tzn. bytové politiky měst a obcí, přidělování obecních bytů, dlužného nájemného, vystěhování z bytů), majetkových, rodinných, občanskoprávních a trestních věcí.

Lze konstatovat, že v případech, kdy se na veřejného ochránce práv obrátil stěžovatel – příslušník národnostní menšiny, se v naprosté většině případů jedná o příslušníka romské národnostní menšiny. Jejich podněty však často směřují mimo působnost veřejného ochránce práv (většinou se jedná o podněty týkající se bydlení), přičemž počet stížností týkajících se samostatné působnosti obcí stále narůstá. Příslušníci ostatních národnostních menšin se na veřejného ochránce práv obracejí spíše ve výjimečných případech.

V otázce bydlení se nejedná pouze o případy, kdy je předmětem stížnosti spor mezi nájemcem bytu a pronajímatelem (soukromým vlastníkem), ale v převažující míře, jde o stížnosti na postup měst a obcí při správě městských (obecních) bytů a na postup při uzavírání a rozvazování nájemních vztahů s občany měst.

Možnosti veřejného ochránce práv

Možnost veřejného ochránce práv zasahovat v těchto případech je značně omezená. Podle zákona o obcích pečují obce o vytváření podmínek pro uspokojování bytových potřeb svých občanů v tzv. „samostatné působnosti“, tj. samosprávně, nezávisle na státu a jeho orgánech. Veřejný ochránce práv však může svých zákonných oprávnění využít pouze tehdy, pokud obec jedná na místě státu, kdy vykonává tzv. „přenesenou působnost“. Jakkoliv veřejný ochránce práv nemůže v oblasti bytové politiky vůči obcím zasáhnout v konkrétních případech, považuje přesto za nutné vyjádřit své obavy z některých tendencí, jež je možné v jednání měst a obcí vysledovat.

Několik poznámek k plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin

Karel Holomek

člen Rady vlády pro záležitosti romské komunity, zástupce romské menšiny

K zákonu o ochraně práv menšin

Jako jeden ze členů Asociace národnostních menšin konstatuji, že tento zákon nedostatečně upravuje práva menšin, jinak správně ukotvená v Ústavě a Listině lidských práv, do polohy jejich reálného naplňování a je v podstatě jen formálním potvrzením Ústavy. Souhlasím s požadavkem pana Gáspára Bíró, člena Poradního výboru pro Rámcovou úmluvu, aby vláda ČR nadále pokračovala v oboustranném dialogu s menšinami.

Dle mého názoru, jsou zástupci menšin postaveni do role nesvéprávných účastníků jednání výborů pro národnostní menšiny, které ostatně byly vytvořeny spíše dobrovolně než na základě zákona.

Vyslovuji krajní nespokojenost s vyjádřením paní poslankyně Orgoníkové, která hovořila o tom, že neexistují žádné preference pro kandidování příslušníků národnostních menšin do parlamentu či zastoupení v lokálních a regionálních zastupitelstvech. Je-li sociální demokracie, jejímž členem paní poslankyně Orgoníková je, státotvornou stranou a má-li ve svém programu podporu menšin, pak může v této věci činit daleko více, než pouze krčít rameny.

Ke zjišťování statistických údajů (článek 4/28 Stanoviska Poradního výboru ohledně ČR - dále jen „Stanovisko“)

Za předpokladu dodržování utajení osobních dat je takovéto zjišťování naprosto žádoucí a může vést k lepším analýzám situace a následným krokům v řešení. Účelem je získat co nejúplnější a nejpřesnější přehled. Takové zjišťování ovšem musí být provázeno osobní účastí příslušníků menšin a zvláště Romů, u nichž je situace komplikovanější a řešení náročnější.

K pojmu „segregace“ (článek 5/33 Stanoviska)

Segregace v českém školství je nezvratným faktem. Lze připustit, že je následkem spontánní kumulace a nikoliv promyšleným a násilným krokem státu. To však nezbavuje stát odpovědnosti za tento stav a je na státu, jak se s tímto problémem vypořádá.

Rasově motivované činy (článek 6/40 Stanoviska)

Rasově motivované činy v ČR nemizí. Zarážející, naprosto nepřijatelný a zahanbující je stav v práci některých státních orgánů. Problémy vidím konkrétně v tomto:

1. Policie většinou ve vyšetřování nepostupuje správně, ať už je to způsobeno nedostatkem profesionality či zanedbáním. Mnohdy je to způsobeno jejich vlastními předsudky, se kterými se nedokáží vypořádat, a někdy nadržováním neonacistům spíše než např. Romům. Jde především o maření stop, nedostatečnou přípravnou fázi ve vyšetřování a problémy při podání podkladů pro žalobu státním zástupcem;
2. Orgány činné v trestním řízení a soudy svými výslednými rozhodnutími prokazují totéž, co je řečeno v bodu 1 a ve svých důsledcích podporují pokračování této násilné činnosti, provázené neskrývaným rasismem. Výchova soudců je naprostou nezbytností!
3. Ani nejvyšší autority, ať již máme na mysli osoby nebo instituce (Parlament), v této věci nevykazují jakoukoliv odmítavou činnost a veřejně prosazované názory a odsouzení, které by dávaly do společnosti jasný signál o nepřijatelnosti násilných, rasově motivovaných činů a jejich velké společenské nebezpečnosti, nemluvě již o jakémkoliv lidském a humánním rozměru v ČR postrádám.

Samosprávy

Svými přístupy samosprávy v mnoha směrech poškozují a narušují vládní program integrace Romů do společnosti. Tvrdá řešení vůči Romům jsou často provázena nedodržováním zákonů, ačkoliv navenek činí dojem spravedlivých, odvetných kroků vůči těm, kteří se chovají občansky

nedostatečně (neplatí nájmy v bytech a pod). Vláda nemá účinné nástroje k řešení a ovlivnění této situace. Celý vývoj se vrací zpět ke ghetoizaci a dalšímu vylučování Romů ze všech sfér společnosti. Což jde nejen proti smyslu programu integrace Romů do společnosti, ale i proti všem zásadám, na nichž Evropská unie stojí.

Politické strany, které jsou odpovědny za činnost svých hejtmanů a starostů, tuto odpovědnost nevnímají, neprosazují ji z důvodu že to samy nechtějí nebo že to ani nemají v úmyslu. To je rovněž neudržitelný stav a platí i pro strany, které ve svém programu (formálně) mohou podobné situace odmítat (např. sociální demokracie).

Vzdělávání v mateřském jazyce – u Romů (článek 14/65,66 Stanoviska)

Ústavou je toto právo zaručeno. Jeho realizace je však provázena praktickými překážkami, jejichž odstranění si vyžádá delší dobu a nastolení účinného programu, který zatím není zcela k dispozici. Naším požadavkem je vyučování romského jazyka jako nepovinného předmětu na základních školách pro děti, které mluví romsky nebo ty, které se ke svým kořenům chtějí vrátit. První velkou překážkou v této oblasti je nedostatek profesionálně připravených učitelů k tomuto úkolu!

Téma národnostních menšin ve vysílání České televize

Alena Müllerová

šéfdramaturgyně České televize

Od svého vzniku v roce 1993 klade Česká televize na pořady věnované národnostním menšinám velký důraz. Ne vždy však své záměry dostatečně deklaruje, a proto si veřejnost málo uvědomuje rozsah užitečné práce, kterou v této oblasti vykonala a vykonává.

První cyklus pro národnostní menšinu *Romale*, se věnoval jedinému etniku, Romům, a trpěl nedostatečnou kvalitou, danou složitostí spolupráce mezi televizními pracovníky, romskými producenty a příslušníky romské menšiny, kteří se ne vždy cítili být dostatečně zastupováni. To však nezmenšuje pozitivní roli, kterou výroba pořadu i jeho vysílání v letech 1992-99 na obrazovce i uvnitř České televize sehrálo. Postupně byl doplněn a později nahrazen dalšími cykly, zaměřenými i na jiné národnostní menšiny např. *Pod jednou střechou* (měsíčník, 1996-1998) a *Okno k sousedům* (měsíčník, 1998).

V roce 1996 Česká televize začala vysílat volný dokumentární cyklus *Svět bez hranic* (měsíčník, 1996-2000), který podle vzoru některých evropských televizí odstartoval nový typ multikulturního vysílání. Tento typ pořadů slouží především k posilování vzájemného porozumění mezi menšinami a většinovou společností. Multikulturní vysílání chce téma menšin otevřít a vedle specializovaných pořadů nabídnout pořady, v kterých se téma menšin posunuje do obecné roviny. Zabývají se i souvisejícími tématy jako je odpor proti rasismu a násilí. Na cyklus *Svět bez hranic* navázal brněnský dokumentární cyklus *Intolerance* (1999 – 2000), publicistické *Rozhovory* (2000 – 2002) a multikulturní magazín *Velký vůz* (2000 – 2002 čtrnáctideník, od roku 2003 týdeník).

Jednotlivá témata v cyklech a pořadech České televize

- Romové

Téma bylo a je pravidelně zpracováváno v cyklických pořadech: kromě *Romale*, *Svět bez hranic*, *Děti okamžiku*, *Velký vůz*, *Rozhovory*, *Romské kmeny*, *Obrázky z historie Romů*, *Amare Roma*, *Jak se žije*, *Oko*, *Intolerance*, ale také ve velkých společenských dokumentech, např. *Romská kultura v Čechách*, *Romové a jejich hudba*, *Začít spolu*, *Někde je líp*, *Černobílá v barvě*, *Rejdrová kere Roma*, *Zjizvení historií*.

- Slováci

Slovenština jako češtině nejbližší jazyk, který je navíc mateřštinou nejpočetnější národnostní menšiny u nás, se prosazuje na obrazovce České televize jako vysílací jazyk, např. pravidelné ranní zprávy Slovenské televize (ČT2, každý den, 15 min). Česká televize uvádí i slovenská dramatická díla a zábavné pořady. Z dokumentů jmenujme *Stěhování osady*, *Ladomírské legendy a morytáty*, *Nejbližší? Neznámí?*, *Země v pohybu*, *Jak se točí prezidenti*, *Šance pro Slovensko*, *Most Marie Valerie*, 66 sezon. Večery na téma... Česko-slovenské dotyky, *Deset let po rozvodu*.

- Poláci

Průběžně ve všech cyklech, dále např. *Suchá hora*, *Polská krev*, *desetidílné ostravské Kvarteto*.

- Židé

Židovská tematika se po roce 89 stala velmi frekventovanou. Zpočátku šlo spíše o seznamování se s utajovanou minulostí (*Setkání v podivném městě*, *Tereziňský deník*), později také o současnou židovskou komunitu v Čechách (*Mišpacha je rodina*, *Domy života*, *Jsem Žid a zdrav*, *Zmizelí sousedé*).

- Němci, česko-německé vztahy

Např. Šumavské proměny, trilogie Stýkání a potýkání, Hoříčtí Němci včera a dnes, Návraty Franze Neubauera, Země na hranici, Děvčátka z Lidic, Paní měsíční věže, Maková pole. Večer na téma... Češi a Němci v kultuře.

- Němci po roce 1945

Svět bez hranic - Andreas z Černotína (Němec, který se stal Čechem), Už jedou, pane Vokurka (s jakými úmysly se Němci vracejí na Šumavu), Pod jednou střechou (Naši Němci), Pomníky – zející rány (traumatické body čs-německých vztahů), Jakou řečí mluví pánbůh (Němci v Krkonoších) Hroby vaše, hroby naše.

Průběžně ve všech cyklech i v jednotlivých pořadech se objevuje i téma dalších národnostních menšin, žijících na území České republiky, jako jsou Maďaři, Rusíni, Volynští Češi, Rumunští Češi, Řekové, Chorvati, Bulhaři a Vietnamci.

Doplňkové služby

Česká televize vedle češtiny vysílá i v jiných vysílacích jazycích, z nichž se nejvíce prosazuje angličtina a slovenština.

Od září 2003 zařazuje Televizní studio Ostrava do svého vysílání každodenní pětiminutové zpravodajství v polském jazyce. Důvodem je snaha naplnit poslání veřejné služby v oblasti, kde se v kulturní a společenské atmosféře výrazně uplatňuje dvojjazyčné soužití.

Výhledy

Při přípravě vysílacího schématu pro rok 2004 a plánu výroby na následující období musela Česká televize z finančních důvodů z původního záměru slevit téměř na polovinu, což se projeví omezením ve všech oblastech tvorby a výroby.

V souladu se svou programovou strategií, jejíž součástí je podpora a rozvoj pořadů a služeb, spojených s menšinami, se Česká televize snažila i přes nynější kritickou finanční situaci zachovat co nejvíce pořadů s menšinovou tematikou. Proto patří tyto pořady k výjimkám, kdy i okleštěný program pro rok 2004 zachovává stávající formáty a dokonce přinese dva nové. Pokud nedojde v nejbližší době k úpravě zákona a zvýšení koncesionářských poplatků, bude muset být i jejich výroba v druhé polovině roku utlumena a nahrazena archivními pořady.

Nové projekty

Česká televize, studio Ostrava, připravuje pro příští rok čtrnáctiminutový zpravodajsko publicistický pořad *Babylón*, věnovaný národnostním menšinám žijícím na území České republiky, který bude zahrnovat aktuální události a zajímavosti ze života příslušníků minorit, ať již tradičně žijících na území České republiky (Slováci, Poláci, Židé, Němci) nebo zde usazených v průběhu 20. století z nejrůznějších politických nebo existenčních důvodů (Řekové, asijské minority a jiné). Pořad bude vysílán v českém jazyce, přičemž není vyloučeno, že některé jeho části mohou být vysílány ve vlastním jazyce s českými podtitulky. Jeho náplní budou příspěvky ze života národnostních menšin a cizinců, zaměřené obecněji na kulturní bohatství a zvyky, které si s sebou přinesli z původní vlasti, způsob jejich uchování, rozvíjení, případně proměn v českém prostředí.

Slovenština bude prostřednictvím slovenského redaktora přítomna v běžných zpravodajských relacích. Pravidelně ji uslyšíme také v zábavně-vzdělávacím pořadu *Kam zmizel ten starý song*, jehož moderátorem je známý slovenský textař a herec.

Závěrem

Česká televize patří k nejlepším v Evropě, pokud jde o vytvoření podmínek pro zaměstnávání zástupců menšin uvnitř televize. V posledním období se především v redakci zpravodajství daří uplatňovat zásadu integrovat menšiny do České televize, nikoliv cestou vyrovnávacích postupů, ale profesním výběrem.

Slabší stránkou České televize je zaangažování národnostních menšin do tvorby pořadů o sobě. Příslušníci menšin mají představu o cyklických pořadech, věnovaných výhradně jejich minoritě a dodávaných na klíč. Tato myšlenka naráží na finanční možnosti České televize i na omezený vysílací čas dvou kanálů. České televizi bývá dáván za vzor Český rozhlas, který má např. několik národnostních redakcí. Rozhlas však má mnohem více vysílacích studií a nižší náklady na pořady. Přesto je záměrem České televize do budoucna podpořit a více zapojit příslušníky menšin jako producenty a tvůrce.

Největší, i když statisticky těžko vyčíslitelné úspěchy zaznamenala Česká televize v oblasti programů napomáhajících integraci a vzájemnému pochopení. Je pravděpodobné, že bez vysílání České televize by současné vztahy mezi většinovou společností a jejími menšinami vypadaly hůře.

Pozn. autora: Text vychází z rozsáhlejší zprávy pro Radu ČT, vypracované A. Müllerovou, P. Uhlem a J. Šilerovou.

Veřejnoprávní média a romská komunita

Jarmila Balážová

členka Rady vlády pro národnostní menšiny, zástupkyně romské menšiny

Ráda bych zde, z pozice místopředsdkyně Rady vlády pro národnostní menšiny, ale především z pozice novinářky na 'volné noze' jednak spolupracující s Českým rozhlasem 6, dále jako šéfredaktorka romského měsíčníku *Romano Vodi* a také jako dramaturgyně dětského diskusního pořadu České televize, pohovořila o tématu, jímž se zabývám už velmi dlouho. Jedná se především o problematiku obrazu menšin v majoritních médiích a možnosti spolupráce romských a neromských novinářů, romských i neromských médií. Pokusím se ve stručnosti prezentovat, co se v této oblasti za několik posledních let učinilo.

Domnívám se, že na rozdíl od situace v České televizi, která je jistě způsobena do velké míry i dlouhotrvající finanční krizí, si Český rozhlas vede v plnění funkce veřejnoprávního média v poskytování prostoru menšinám v jejich jazyce mnohem lépe. O tom jistě pohovoří kolegové z rozhlasu, já se tedy nyní zaměřím především na televizní vysílání a na možnosti zlepšení situace a vzájemné spolupráce s tištěnými médii.

Česká televize, ve srovnání s jinými veřejnoprávními televizemi v Evropě, na jedné straně v oblasti prostoru věnovaném národnostním menšinám pokulhává, na druhé straně vede v počtu redaktorů z národnostních menšin, konkrétně čtyř Romů, kteří se objevují na obrazovce. Je tomu tak ale také díky snaze samotných Romů, kteří se od roku 1992 snažili o soustavný dialog a některé redaktory, např. Richarda Samka, opravdu vycvičili v mediálním kursu a televizi doporučili. Česká televize návrhům spočívajícím v tzv. integraci Romů a jiných menšin do svých programů vycházela vstříc především v období, kdy byl jejím generálním ředitelem Jakub Puchalský. Právě tento vedoucí představitel veřejnoprávního média mě požádal o vypracování koncepce, která by se touto tematikou zabývala. Bohužel musím říci, že mnohé navržené zůstalo nesplněné. Jakub Puchalský ve své funkci dlouho nezůstal, a další ředitel Dušan Chmelíček se soustředil na jiné priority. Z oné zmiňované koncepce uvedu alespoň některé body. Navrhovala jsem v ní vytvoření Tvůrčí skupiny, jejíž náplní by bylo připravovat národnostně zaměřené pořady. Kromě jiného také velmi úzce spolupracovat s jinými tvůrčími skupinami a pro ně, včetně zpravodajství a publicistiky, připravovat jednotlivé příspěvky. Dalším výrazným krokem k tzv. integraci menšin na obrazovky veřejnoprávní televize bylo počítat s nimi coby diváky a soutěžícími v různých typech pořadů, a to nejen pouze v případě, že se jedná o tzv. národnostní téma. Měli se více stát objekty

v anketách, diskusích, talk-show, dokumentech atd. Další stranu, tu, která pořady vyrábí, měli zastupovat coby redaktori, moderatori, do budoucnosti i dramaturgové a scenaristi. I proto byl jednou romskou organizaci, v níž jsem pracovala, navržen a realizován rok trvajici mediální kurz pro mladé Romy. A právě celých dvanáct měsíců Česká televize dovolila (za ředitelování J. Puchalského – uvádím kvůli časové zařaditelnosti), konkrétně tehdejší šéfredaktor zpravodajství Zdeněk Šámal, docházet devíti Romům do zpravodajství České televize a posléze si některé z nich vytipovala. Mezi nimi Richarda Samka, který dnes patří ke zkušeným redaktorům a je znám například z kauzy investigativní reportáže z Ruzyňského letiště, kdy s kolegyní Norou Novákovou zkoušeli oba projít přes britské imigrační úředníky do VB.

Ačkoliv se tedy Česká televize může pyšnit čtyřmi Romy pravidelně vystupujícími na obrazovce a podílejícími se na programech této instituce, některé problémy však stále přetrvávají a příslušníci národnostních menšin s leckterými věcmi nesouhlasí. Dodnes platí nevhodný přístup tvůrců pořadů pro národní menšiny, tzv. integrační přístup, tedy aby se příslušníci národnostních menšin v takových pořadech pouze objevovali a aby vedle toho neexistovaly pořady jiného druhu. Výjimku představuje vysílání Ostravského studia, kde se po velkém úsilí podařilo vybojovat existenci magazínu *Babylon*. V rámci objektivitu je třeba zmínit i velmi kvalitní projekt, který mohou diváci spatřit na obrazovkách ČT již prvního dubna roku 2004. Jde o šestidílný animovaný seriál s loutkami pro děti, které jej uvidí v rámci Večerníčku. Poutavým způsobem se tak dozvědí něco o romské historii. Projekt je česko-fínsko-nizozemský a nyní se jedná i o odvysílání v jiných zemích. Vraťme se ale ještě, i přes tyto zjevné snahy, k jisté neochotě vedení ČT navázat systematický dialog s konkrétními menšinami, o nichž a pro něž mj. vysílá nebo by vysílat alespoň měla.

Také Rada vlády pro národnostní menšiny se totiž více než dva a půl roku snaží o soustavný dialog a komunikaci s Českou televizí, ale doposud byla velmi neúspěšná. Dokonce bývalý předseda Rady vlády pro národnostní menšiny, pan Rychetský, obdržel od tehdejšího generálního ředitele ČT, pana Balvína, poměrně arogantní dopis, jasně naznačující, že Česká televize má naprosto jiné priority a o dialog tohoto druhu nestojí.

Dnes se snad konečně situace mění a posouvá kupředu. My všichni příslušníci národnostních menšin doufáme, že současné vedení České televize zváží naši nabídku i dopis (včetně návrhu jmenování členů pracovní skupiny složené z příslušníků národnostních menšin), který leží v ČT už asi čtyři měsíce. Taková pracovní skupina existuje v Českém rozhlasu již nejméně rok a půl a my to vítáme jako vynikající šanci a možnost diskutovat některé problémy za osobní účasti samotných příslušníků národnostních menšin.

Na závěr bych zde ráda alespoň heslovitě vyjmenovala, co je dle mého názoru potřebné učinit pro zlepšení situace:

- Zdokonalení a zkonkretizování zákona, který sice veřejnoprávním médiím ukládá, aby poskytovala příslušníkům menšin prostor na vysílání, ale již nekonkretizuje, jak časté by to mělo být, jakým menšinám, v jaké periodicitě atd. Zůstává tedy jen na libovůli veřejnoprávního rozhlasu a televize, jak si zákon vyloží. Také by měl upravovat sankce v případě neplnění;
- Soustavný monitoring vysílání o menšinách. K tomu je zapotřebí vytvoření pracovní skupiny, ať ve spolupráci s nějakou nevládní organizací nebo se členy Rady pro národnostní menšiny atd. Takové informace jsou potřebné především pro vznik studií a analýz, o něž by se dalo při komunikaci se zástupci jednotlivých médií opřít;
- Vypracování etického kodexu, jímž by se řídili také majoritní novináři;
- Vyhlašování soutěží, které by oceňovaly práci novinářů, jenž mapují problematiku národnostních menšin objektivně.

Takových možností je nespočetně, ale ze všeho nejdůležitější je, aby byla přijata nějaká opatření a především, aby vznikl nějaký tým lidí nebo i jednotlivec, který by vytvořil zmiňovanou pracovní skupinu. Měl by mít dostatečný mandát k vyjednávání, být respektovaný jak představiteli veřejnoprávních médií, tak samotnými příslušníky národnostních menšin a mít dostatečný aparát pro

svoji práci. Ze všeho nejvíc je ale zapotřebí soustavné práce v této oblasti a kvalitních analýz, aby bylo možné zhodnotit dosavadní úspěchy či neúspěchy, vůbec říci, jakého stavu hodláme dosáhnout za pět let, průběžně monitorovat, jak se nám daří plány naplňovat atd.

Stále častěji se také jeví velmi užitečnou spolupráce romských žurnalistů s těmi neromskými. Nabízí se možnost pracovat na některých tématech společně a posléze články otisknout v majoritním i národnostním titulu. Zcela jistě by se tato kooperace z dlouhodobého hlediska vyplatila, což koneckonců dokazují některé případy, kdy se tak zdařilo. Nemá cenu vypočítávat zde možnosti seminářů pro novináře, vydávání příloh v majoritních médiích, jejichž autory mohou být Romové i ne Romové, vždy však tací novináři, kteří se tematikou zabývají dlouhodoběji a jsou schopni ji vnímat komplexněji a zasazovat do širších a hlubších kontextů.

Dovolte mi skončit často používaným, nicméně pravdivým tvrzením, že si všichni uvědomujeme, jak velkou mají média moc. A právě s vědomím toho považuji já osobně za nedostatečné, abychom o tom hovořili pouze na setkáních Rady vlády pro národnostní menšiny nebo na takovýchto seminářích. To totiž k rapidnímu zlepšení současné situace nepovede.

Rozhlasové vysílání pro národnostní menšiny: nezastupitelná úloha veřejné služby

Ruzbeh Oweysi

intendant regionálních studií Českého rozhlasu

Vztah veřejnoprávního rozhlasu k národnostním menšinám velmi přesně definuje zákon o Českém rozhlasu (192/2002 Sb.), který předepisuje že:

§ 2 (odst. 2) Hlavními úkoly veřejné služby v oblasti rozhlasového vysílání jsou zejména:

c) vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na svobodu jejich náboženské víry a přesvědčení, kulturu, etnický nebo národnostní původ, národní totožnost, sociální původ, věk nebo pohlaví tak, aby tyto programy a pořady odrážely rozmanitost názorů a politických, náboženských, filozofických a uměleckých směrů, a to s cílem posílit vzájemné porozumění a toleranci a podporovat soudržnost pluralitní společnosti,

d) rozvíjení kulturní identity obyvatel České republiky včetně příslušníků národnostních nebo etnických menšin

Český rozhlas si svou nezastupitelnou roli na poli vysílání pro menšiny dobře uvědomuje a vysílá řadu pořadů, které potřeby národnostních menšin naplňují a zasluhují jejich zájem. Kromě speciálních pořadů určených přímo některé národnosti rozšiřuje veřejnoprávní rozhlas v průběhu vysílání všech svých stanic prostor pro zpravodajství, aktuální publicistiku a další rozhlasové formy, které umožňují většinové společnosti poznat život a kulturu (nejen) národnostních menšin. Oběma stranám tak poskytuje příležitosti poznávat problematiku i obohacující stránky vzájemného soužití v historickém vývoji i v současnosti. Zejména toto integrační pojetí hodlá Český rozhlas dále podporovat a rozvíjet, aniž by však zmenšoval prostor pro speciální „separované“ vysílání.

Každý provozovatel vysílání si musí umět zcela konkrétně a jasně odpovědět na zásadní otázku: pro koho vysílám? A u veřejné služby se musíme ptát: na které národnostní menšiny se má médium zaměřit (a v jakém rozsahu)? Jedním z východisek jsou objektivně zjištěné údaje Českého statistického úřadu ze sčítání lidu v roce 2001 (184 tisíc Slováků, 39 tisíc Němců, 51 tisíc Poláků). Český rozhlas se ale snaží o skutečně systémový přístup, při kterém oficiální statistika v žádném případě nemůže být jediným ani klíčovým kritériem. Samozřejmě bere ohled i na evidentní skutečnosti, které census neprokázal - v České republice přece nežije pouhých 12 tisíc Romů a jistě zde dlouhodobě pobývají desítky tisíc (možná i stovky tisíc) Ukrajinců, Vietnamců a dalších. Pro lepší orientaci i

nezbytnou zpětnou vazbu se Českému rozhlasu osvědčuje spolupráce s poradní skupinou, kterou programový ředitel zřídil před dvěma lety po dohodě s Radou vlády pro národnostní menšiny.

Dalším podstatným koncepčním východiskem je šíře „portfolia“ programů Českého rozhlasu. Zatímco veřejnoprávní televize disponuje jen dvěma kanály, rozhlas cílí na různé posluchačské skupiny různými typy a formáty svých stanic:

Celoplošné stanice Českého rozhlasu

- zpravodajská: Český rozhlas 1 - Radiožurnál (nejposlouchanější rádio v ČR)
- rodinná: Český rozhlas 2 - Praha
- kulturní: Český rozhlas 3 - Vltava
- analýzy a komentáře: Český rozhlas 6

Doposud předpokládáme, že „celoplošně“, tedy víceméně rovnoměrně ve všech krajích České republiky žijí Romové a Slováci. Situaci ale nelze považovat za neměnnou, např. Ukrajinci už patrně nebudou soustředěni jen do dvou či tří největších měst. Příslušníci ostatních národnostních menšin a cizinci žijí ve větším počtu v jednom nebo více krajích, případně v pohraničních oblastech. Proto i Český rozhlas rozlišuje národnostní servery, které mají své logické místo v celoplošném vysílání a jiné, které je vhodnější šířit regionálně (jako např. polské relace Českého rozhlasu Ostrava).

Největší spory zpravidla vyvolává otázka, zda má rozhlas veřejné služby vysílat spíše separované pořady určené přímo některé minoritě (a v jejím jazyce), anebo jestli má integrovat minoritní témata (nejčastěji v publicistických formách) do celého programu tak, aby byla atraktivní a přínosná i pro posluchačskou majoritu. V případě Českého rozhlasu pochopitelně nejde o volbu „buď-anebo“, ale o rozumnou kombinaci obou těchto přístupů. Další rozšiřování prostoru pro minority spatřujeme hlavně v integraci národnostních témat do běžného zpravodajství a publicistiky. V tomto směru je národnostním komunitám otevřeno zejména regionální vysílání Českého rozhlasu. Naproti tomu zakládání a vysílání nových a nových separovaných pořadů pro stále menší a ještě menší minority má své programové, technické a finanční limity. Zatímco finančních omezení se asi nezbavíme nikdy, ostatní meze by měly padnout při digitálním vysílání - doufejme, že už v blízké budoucnosti.

Pořady Českého rozhlasu pro národnostní menšiny

Český rozhlas 1 - Radiožurnál

- vysílá pořad *Stretnutie* pro slovenskou menšinu (úterý 20:05-21:00);
- pro romskou menšinu vysílá pořad *O Roma Vakeren* v pátek v čase 20:06-21:00 (v lednu 2002 pořad prodloužil z původních 25 na nyníšších 55 minut);
- zpravodajské a publicistické příspěvky s národnostní tematikou vysílá v průběhu celého vysílání.

Český rozhlas 2 - Praha

- vysílá pro slovenskou menšinu kromě aktuální publicistiky čtrnáctideník *Bryndzové halušky* (sobota 21:04-21:30, autorka Miriam Ravingerová) mapující současné hudební dění na Slovensku;
- romskou hudbu zařazuje podle kontextu průběžně.

Český rozhlas 3 - Vltava

- prezentuje kulturní projevy národnostních menšin, umožňuje jim vazbu na mateřskou kulturu, posiluje povědomí o kultuře a historii menšin na území ČR;
- ve vysílání Vltavy nelze mluvit o pořadech výslovně určených pro menšiny, národnostní témata jdou však napříč všemi pořady (kultura má ze své podstaty vždy integrativní úlohu);
- Mimo to připravuje Vltava zvláštní nabídky, např. Dny romské kultury (četba na pokračování, poezie, hudba, diskusní pořady apod.), které mají mimořádný ohlas; v prvním listopadovém

týdnu 2003 vysílala Dny slovenské kultury. Pravidelně vysílá přenosy a záznamy koncertů např. z festivalu Khamoro.

Český rozhlas 6

- Tématikou menšin (včetně národnostních) a spolkového života se zabývá průběžně, v jednotlivých analýzách a komentářích, hlavní publicistické náplni vysílání.
- Speciálně národnostní menšiny bývají velmi častým tématem pravidelného pořadu Zaostřeno na lidská práva (pátek 21:40-22:00).
- Menšinová problematika často prolíná do programové řady zaměřené na spolkový život (občanská sdružení, komunity apod.) - Člověk v obci (středa 21:10-21:40), Člověk a kultura (čtvrtek 21:10-21:40), Člověk a justice (pátek 21:10).
- Pořad Cizinci v Česku (úterý 21:10- 21:40) portrétuje lidi usazené v ČR.

Regionální stanice Českého rozhlasu

Až na dvě výjimky má každý kraj ČR své vlastní veřejnoprávní rádio (ve Zlíně a Liberci má Český rozhlas zatím jen redakce, zpravodajsky ovšem velmi aktivní). Konkrétně to jsou stanice:

Český rozhlas [Brno](#) (pro Jihomoravský a Zlínský kraj)

Český rozhlas [České Budějovice](#)

Český rozhlas [Hradec Králové](#)

Český rozhlas [Olomouc](#)

Český rozhlas [Ostrava](#)

Český rozhlas [Pardubice](#)

Český rozhlas [Plzeň](#) (pro Plzeňský a Karlovarský kraj)

Český rozhlas [Regina](#) (vysílání pro hlavní město)

Český rozhlas [Region, Středočeský kraj](#)

Český rozhlas [Region, Vysočina](#)

Český rozhlas [Sever](#) (pro Ústecký a Liberecký kraj)

Všechny regionální stanice Českého rozhlasu standardně vysílají pořady pro slovenskou menšinu ve slovenštině v pondělí a středu v čase 19:45-20:00 a v úterý a čtvrtek ve stejném čase pro romskou menšinu v češtině a romštině. V jiném čase vysílá tyto pořady pouze Český rozhlas Sever (18:40-18:55).

Regionální stanice a pořady pro příslušníky národnostních menšin

- [Český rozhlas Brno](#) vysílá publicistický čtrnáctideník Spolu pro německou menšinu na jižní Moravě (každou druhou sobotu 16:05-16:30)
- [Český rozhlas Hradec Králové](#) vysílá od března 2003 ve spolupráci s *Radio Wroclaw* týdeník *Radio slucham* pro polskou menšinu (pátek 19:45-20:00).
- [Český rozhlas Ostrava](#) vysílá pořady pro polskou menšinu v polštině ve všední dny v čase 18:45-19:00 a v neděli v čase 18:30-19:00.
- [Český rozhlas Plzeň](#) vysílá kromě standardního slovenského a rómského servisu navíc ve středu a ve čtvrtek v čase 19:30-19:45 pořad pro německou menšinu a v pátek v čase 19:30-20:00 pořad pro Slováky (kratší verzi úterního pořadu Radiožurnálu).
- [Český rozhlas Regina](#)
- [Český rozhlas Region, Středočeský kraj](#)
- [Český rozhlas Region, Vysočina](#)
- [Český rozhlas Pardubice](#)

Na pomezí národnostního a náboženského vysílání je pořad Pražské židovské obce *Šalom* - jednou za 14 dní v neděli 20:30-21:00. Všechny 4 uvedené regionální stanice vysílají tento pořad v rámci společného večerního programu.

Český rozhlas a vysílání pro menšiny

Anna Poláková

vedoucí redakce romského vysílání Českého rozhlasu

Romská redakce v Českém rozhlase vznikla v roce 1992 a začala vysílat v listopadu téhož roku. Já v redakci působím od roku 1998. Pořad O Roma Vakeren byl vysílán na Radiožurnálu jednou týdně a jeho délka byla dvacet pět minut. Předtáčel se v pátek ráno a vysílán byl v pátek večer, takže se nedal aktualizovat. Vysílali jsme také na regionálních studiích, ale to spíše nepravidelně. Některá studia pořad, který byl zpracován v naší redakci nepřebírala - takže Romové žijící v regionech informace týkající se jejich komunity neměli a pokud ano, tak informace zpracovávali redaktoři v regionálních studiích.

Počátky vysílání pro menšiny na Českém rozhlase jsou spojeny se zákonem České národní rady č.484/1991 Sb. o Českém rozhlase. Odborníci zabývající se vysíláním pro menšiny a mnoho nevládních organizací zákon vztahující se na vysílání pro menšiny hodnotí jako nedokonalý, neboť v zákoně není specifikováno kolik prostoru ve vysílání menšiny dostanou. Při určování prostoru ve vysílání záleží na rozhodnutí vedení samotných médií a to také určuje, jaké zázemí bude poskytnuto. K tomuto se váže i další problém při pohledu na informování o menšinách. Příspěvky do vysílání regionálních studií dříve většinou zpracovávali lidé, kteří neměli dostatečné informace o komunitě, o níž informovali a výsledek býval často povrchní a neobjektivní. Bylo zapotřebí, aby informace zpracovávali redaktoři, kteří velmi dobře znají poměry v menšinových komunitách a k tomu je také samozřejmě zapotřebí mít k dispozici zázemí, samostatnou redakci a redaktory, kteří mají specifické znalosti o životě dané komunity. Toho jsme si byli vědomi a za necelý rok po tom, co jsem převzala redakci, se nám podařilo prosadit argumenty týkající se informací pro romskou menšinu a začali jsme vysílat pravidelně do všech regionů ČR a to dvakrát týdně. Dnes je náš pořad již součástí programového schématu regionálních studií Českého rozhlasu. Dalším úspěchem bylo i pravidelné vysílání na stanici Radia Svobodná Evropa, dnes na okruhu Českého rozhlasu 6.

Od ledna minulého roku vysílá romská redakce na stanici Český rozhlas 1 Radiožurnál v prodlouženém čase živě, pravidelně v pátek od 20.05 do 21.00 hod. Každý týden se v živém vysílání vyjadřují hosté k aktuálním tématům. Jednotlivé příspěvky se více zpravodajsky aktualizují, ve vysílání se mapuje celospolečenské dění dotýkající se Romů a jeho soužití s majoritní populací. V tématech se vysílání věnuje oblasti vzdělávání, sociální problematice, emigraci atd. Součástí vysílání jsou také pravidelné rubriky jako právní poradna, zvyky a tradice. Aby bylo vysílání srozumitelné pro všechny posluchače, je vedeno v českém i romském jazyce.

Ke změně došlo i ve výběru hudby, kdy se snažíme aby se romská hudba dostala více do vysílání Radiožurnálu a to i do vysílání mimo naše pořady. Do vysílání jsou pravidelně zařazovány rovněž příspěvky z regionů a redakce navazuje kontakty s dalšími romskými organizacemi, které aktuálně informují o dění v romské komunitě.

Romská redakce spolupracuje se stanicí ČRo 7, Rádio Praha, které připravuje romské vysílání na internet (www.romove.cz). Pozitivní ohlasy na internetové vysílání redakce zaznamenala i od zahraničních posluchačů. Dostáváme ohlasy od Romů z Kanady, Austrálie, Británie a z dalších zemí kde nyní žijí.

Vysílání v ČRo připravuje vedle romské redakce také redakce vysílání pro slovenskou a německou menšinu. Slováci vysílají pravidelně každé úterý na stanici Radiožurnál od 20.05 do 21. hod a dvakrát týdně zajišťují vysílání pro regionální studia Českého rozhlasu a Český rozhlas 6.

Redakce pro německou menšinu vysílá dvakrát týdně 15 minut pro Český rozhlas Plzeň a pro Český rozhlas 6. Redaktoři těchto redakcí zajišťují pravidelné vysílání pro své spoluobčany žijící na území ČR. Z těchto redakcí jsme při mém nástupu byli s vysílacím časem pozadu, ale dnes jsme na stejné úrovni s vysíláním pro slovenskou menšinu, na rozdíl od vysílání pro německou menšinu, na což si zástupci této menšiny stěžují.

K zaměření na cílovou skupinu

Pořad *O Roma vakeren* čili Romové hovoří je publicistický pořad pro romskou menšinu, ve kterém pravidelně informujeme o životě Romů žijících na našem území a samozřejmě i ve světě. Mapujeme celospolečenské dění týkající se soužití romské a většinové populace. Snažíme se oslovovat co nejširší počet posluchačů tím, že je naše vysílání vedeno z poloviny i v českém jazyce, což se nám, podle reakcí které zaznamenáváme, daří vcelku úspěšně. Dostáváme celou řadu ohlasů, posluchači si zvykli reagovat na naše vysílání a jejich reakcemi jsme byli inspirováni na spoustu námětů. Lze konstatovat, že jsme si již vytvořili pravidelný okruh posluchačů, kteří, jak nám píšou, se prostřednictvím naší relace, snaží tříbit svůj vlastní názor a dále pak podávají ve svém okolí návrhy na řešení mnohdy velmi palčivých problémů. V našem vysílání pravidelně informujeme o tom, jak byli úspěšní. Mnohdy plníme i funkci romských poradců a zprostředkovatelů v řešení různých situací, do kterých se naši posluchači dostali.

V roce 2003 bylo od ledna do prosince odvysíláno celkem 50 samostatných pořadů *O Roma vakeren* na ČRo 1 Radiožurnálu, 104 premiérových na vlnách Českého rozhlasu 6 a 103 pořadů v repríze v regionálních studiích ČRo. Posluchači si nás mohou naladit na celém území ČR.

Informace pro vysílání získáváme z ČTK, z romských informačních serverů, které provozují občanská sdružení *Dženo* a *Romea*. Dále spolupracujeme s romskými sdruženími v ČR, vládním i nevládním sektorem, s romskými médii (*Amaro gendalos*, *Romano hangos*, radio *Rota*) a s neromskými médii u nás i v zahraničí. Příspěvky do vysílání také pravidelně zajišťují naši stálí zpravodajové regionálních studií Českého rozhlasu a redaktoři domácí redakce Českého rozhlasu. Aktuální informace nám poskytují i zahraniční zpravodajové ČRo.

Zde je také nutno podotknout a zároveň vyzvednout vedení Českého rozhlasu, že nám oproti minulým obdobím, jak už jsem se zmínila, přidalo vysílací čas, zvýšilo počet relací a umožnilo vstup do vysílání ČRo 1 Radiožurnálu kdykoli během týdne, podle momentální aktuálnosti tématu. Naši redaktoři připravují příspěvky i pro jiné rozhlasové stanice, např. pro Vltavu a pro Prahu (*Dobré jitro*).

Mimo samotné vysílání se redakce zaměřuje i na vyhledávání nových talentů v oblasti redakční práce. Český rozhlas se podílel na některých projektech zaměřených na vzdělávání Romů v médiích, naposledy to byl např. mediální kurz, který pořádal Český rozhlas ve spolupráci s Velvyslancem francouzské republiky v Praze. Kurz absolvovali Romové, kteří se nyní věnují redaktorské a moderátorské práci v médiích a jedna z absolventek v současné době studuje na univerzitě žurnalistiku.

Vysílání pro menšiny a o menšinách považují za velmi důležité, neboť ukazuje reálný život menšin u nás. V dnešní době nestačí pouze přijímat informace, ale je nutné pochopit a vědět i to, jakým způsobem se o nás informuje. Pokud média budou informovat zkresleně a neobjektivně, tak pro nás bude společnost v níž žijeme uzavřená. Zejména my Romové s tímto jevem máme zkušenosti z dob minulého režimu. Následky si romská populace nese dodnes. Každý člověk by měl být plně informován o dění a měl by umět využít informací ve prospěch svůj i své komunity, být tak součástí společnosti, ve které žije a mít možnost ovlivňovat názor společnosti.

Bulharská menšina v ČR

Kiril Dimitrov

zástupce bulharské menšiny

Jako zástupce bulharské menšiny ve vládní komisi pro spolupráci se samosprávou cítím povinnost poděkovat vládě České republiky za to, že po dlouhá léta konečně uznala bulharskou komunitu za menšinu. Také musím poděkovat sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny a jejímu řediteli, panu Andreji Sulitkovi za pravidelné zasílání veškerých materiálů, které nás informují o dění v oblasti národnostních menšin v České republice.

Dovolte mi, abych Vás v krátkosti seznámil s problémy, které se dotýkají větší části bulharských občanů žijících v ČR. Bulharská menšina má na území České republiky deset krajských středisek, a to v Praze, Ostravě, Brně, Olomouci, Plzni a v Mladé Boleslavi. Tato jednotlivá střediska mají svá vlastní sídla a tím je pro ně, na rozdíl od ostatních, snazší rozvíjet bohatou kulturní činnost. Bulhaři z Ústí nad Labem, Mostu, Kladna či Chomutova se setkávají pouze po hospodách a jejich aktivity jsou z finančních důvodů limitovány např. vysokými poplatky za pronájem společenských prostor, mnohdy až 400,- Kč za hodinu. Bohužel nám nikdo nepomáhá ani po finanční stránce, ani s nalezením vhodného sídla, kde bychom mohli provádět tradiční bulharskou kulturní činnost.

Samosprávy v Praze, Olomouci, Ostravě a v Brně mají s bulharskou menšinou dobré vztahy a různými způsoby tamním sdružením vypomáhají, na rozdíl od samospráv v Ústí nad Labem, Mostě, Chomutově či Kladně, kde se neprojevuje žádný zájem o spolupráci, o finanční pomoc a obecně samosprávy v těchto městech nemají o bulharskou menšinu zájem.

Z materiálů, které jsme od Rady vlády obdrželi je zřejmé, jaké finanční prostředky jsou vynakládány pro romskou komunitu, a to především v Ústí nad Labem, kde fungují komise pouze pro romskou komunitu. Sám bulharský velvyslanec v Praze, pan M. Tomov, požádal při osobním setkání s krajským hejtmanem, J. Šulcem, o větší podporu bulharského sdružení hlavního střediska pro Děčín, Lovosice, Teplice, Bílinu a okolí v Ústí nad Labem. Pan Šulc přislíbil, že o těchto problémech bude informovat primátora Ústí nad Labem, pana Gandaloviče, do jehož kompetence tato oblast spadá. Bohužel, do dnešního dne pan primátor neprojevil zájem o osobní setkání se zástupcem bulharské menšiny, jak bylo přislíbeno. Dne 23. 7. 2003 jsme pouze obdrželi dopis od paní L. Jarošové, vedoucí oddělení kultury Magistrátu Ústí nad Labem, že na akci „výchovné a kulturní aktivity“ v prostředcích magistrátu nejsou dostatečné finanční prostředky a že nám kulturní komise rady města naši žádost zamítla.

Romové a majoritní společnost

Jakub Polák

šéfredaktor Amaro Gendalos

Romové a česká majoritní společnost prošli několika fázemi vzájemného soužití. Emancipační snahy Romů v tomto státě navzdory asimilační politice minulého komunistického režimu vygradovaly koncem 80. let. Během převratu v listopadu 1989 se tak mohla téměř okamžitě konstituovat romská reprezentace na celostátní úrovni. Romové byli mezi prvními organizovanými skupinami, které se podílely na vzniku demokratického režimu. V české společnosti byli všeobecně přijímáni jako rovnocenní partneři. Výsledkem bylo zvolení 11 romských zástupců do

ústředních zastupitelských sborů. Již během 2 let se však začaly projevovat prvky nedůvěry, za jejichž příčinu lze považovat složité, nejisté, komplikované společenské změny v ČR. Zásadním krizovým zlomem ve vztahu mezi majoritou a Romy byl rozpad Československa, jehož důsledky z mnoha důvodů postihly Romy citelněji než ostatní občany. Došlo k rozdělení rodin do různých států. V dalších obdobích byli Romové první, kdo přicházeli o práci, došlo k sociálnímu propadu celých rodin, zvláště v důsledku zákona o občanství. Jejich mediální obraz se začal zhoršovat, což dále ovlivnilo probíhající procesy.

Bohužel změnu k lepšímu nepřinesla ani opatření učiněná v rámci implementace Rámcové úmluvy. Ustanovení Rady pro záležitosti romské komunity a přijetí Koncepce integrace romské komunity nezastavilo zhoršování situace Romů a vztahu s majoritou. Menšinový zákon má podobu pouhé vágní deklarace práva neustavuje žádné účinné mechanismy k jejich prosazení. Na emancipační proces měly tyto kroky dopad spíše destruktivní. Účast Romů v zastupitelských sborech v obcích je minimální, jejich zastoupení ve státní správě rovněž. Objevily se některé body, které lze považovat za negativní a které, nepovšimnuty, mohou v důsledcích vést až ke kritickým situacím. Jsou to:

- ***Ideová nevyjasněnost***

Ve vládních materiálech se místo pojmu romská národnost stále více užívá pojmu "romské komunity". Fakt, že při posledním sčítání lidu v r. 2001 se k romské národnosti přihlásilo pouhých 11859 občanů může sloužit jako odůvodnění politiky státu, která jen rozpačitě nakládá se stále více proklamovanými požadavky romských představitelů participace a emancipace. Zatímco Romové jako národnost požívají ochrany Rámcové úmluvy a Listiny základních práva svobod a tedy práv politických, romská komunita může požívat maximálně ochrany sociální. O právech etnických menšin se na rozdíl od Rámcové úmluvy a Listiny základních práva svobod nemluví ani v zákonech, ani ve vládních materiálech.

Pojem integrace Romů do společnosti je nevyjasněný a jeho obsah nebyl s Romy zásadně konzultován. Potom je obtížné najít hranici mezi integrací a asimilací. Na druhé straně je obtížné vyjasnit pojem sociální vyloučení.

- ***Nedostatek komunikace s Romy jako rovnoprávními partnery***

V době, kdy komunikace na platformě vlády začala, bylo možno výběr partnerů považovat za počátek hledání cest, jak vytvořit a obnovovat autentickou romskou reprezentaci. V poslední době se zdá tento trend ohrožen. Orgány státní správy na ústřední i regionální úrovni dávají přednost komunikaci s lidmi, které samy vybírají. Přitom většina z nich jsou zaměstnanci státu či obce. To vede k reálnému nebezpečí, že tito vybraní Romové pro své závislé postavení nebudou přenášet skutečné zájmy Romů do rozhodovací sféry. Tento trend je upevňován systémem grantů pro nevládní organizace, které jsou rozdělovány právě s přihlédnutím k doporučení romských poradců v obcích a romských koordinátorů v krajích.

Není reflektován požadavek Romů na vytváření mechanismu, kterým by byli vyhledáváni romští zástupci samotnými Romy. Přitom je stále se opakující zkušeností, že v každém místě, kde Romové žijí, lze najít Roma či Romku, kteří požívají vážnosti u ostatních a kteří jsou schopni kompetentně přenášet potřeby Romů rozhodovatelům a požadavky majority zpět Romům.

- ***"Socializace" národnostního a etnického principu***

Využíváním sociologizujících pojmů "romská komunita", "sociálně slabí", "sociální vyloučení", či dokonce pojmů s politickým podtextem ("nepřízřusobiví") se otázka politických práv národnosti a etnické skupiny bagatelizuje na "pouhá" práva sociální. Ačkoliv i ta jsou chráněna jak mezinárodními smlouvami tak Listinou základních práva svobod, lze je snadněji problematizovat poukazem na omezené množství finančních a materiálních prostředků, eventuelně osobní či sociální nedostatečnost samotných dotčených osob. To může ve svém důsledku vést až k ohrožení národní identity Romů, neboť romství bude vnímáno jako překážka osobního rozvoje těch

úspěšnějších a důvod k sociálnímu vylučování lidí méně úspěšných, a to fakticky na etnickém principu.

Chápání problémů Romů jako převážně sociálních vede k volbě metod a prostředků, které nejen že nemohou daný stav zlepšit, ale ve své podstatě jsou kontraproduktivní. Podpora paternalistického pečování o Romy ze strany státu a některých charitativních nevládních organizací oslabuje schopnost jednotlivých Romů samostatně řešit vlastní situaci a schopnost romského společenství využít tradičních mechanismů a hledat nové strategie úspěšného přežití včetně zachování romství.

Důsledky

Tyto nedostatky vedou k situaci, kdy státní orgány nejsou schopny:

- předvídat hrozící kritické situace a hledat možnosti efektivních řešení;
- identifikovat aktuálně vzniklé kritické situace a použít předem připravených modelových řešení;
- stanovit dlouhodobé cíle soužití mezi majoritou a Romy a určit strategie, jak k nim dospět;
- hledat efektivní způsoby spolupráce s orgány samosprávy, s nevládními organizacemi a nakonec i vyhledat ty partnery mezi romskými organizacemi, kteří jsou skutečně schopni se na řešení podílet.

Výsledkem je až kritický růst ohrožujících jevů jako jsou nezaměstnanost, nedostatek bydlení, zhoršující se zdraví Romů a ohrožení bezpečnosti nejen Romů, ale i majority. Reakce na ně následuje až v době, kdy je negativní jev již v takovém stádiu, že je obtížně řešitelný. Lze konstatovat dokonce bezmocnost tváří tvář situacím, jejichž řešení je v kompetenci obcí. Stát tak není reálně schopen zajistit implementaci Rámcové úmluvy, zejména pokud jde o:

- podporu podmínek uchování národní identity, zejména tradice a kulturního dědictví Romů (ČI. 5 odst. 1)
- chránit Romy před kroky směřujícími k asimilaci proti jejich vůli (ČI. 5 odst. 3. podporovat ducha tolerance a dialogu mezi kulturami (ČI. 6 odst. 1).
- přijmout vhodná opatření na ochranu proti diskriminaci Romů (ČI. 6 odst. 2). Jde zvláště o oblasti zaměstnání, vzdělávání, bydlení.
- vytvářet podmínky pro účast Romů ve společenském a hospodářském životě a zvláště ve veřejných záležitostech, které se jich týkají (ČI. 15). To se týká nedostatečného počtu volených zástupců v zákonodárných sborech a nedostatečného zastoupení v orgánech státní správy.
- zdržet se opatření, která mají za cíl změnit poměr obyvatel v oblastech obývaných Romy (ČI. 16). To se týká zvl. malých obcí a lokalit.

Možná řešení

Za východisko z tohoto stavu z dlouhodobého pohledu považujeme:

1. podporu emancipace Romů jako národa a etnické skupiny v oblasti kulturní, sociální, hospodářské
2. podporu participace Romů na správě veřejných věcí, zvláště těch, které se jich bezprostředně dotýkají a v těch lokalitách, kde žijí ve větším množství.

Za první krok považujeme společné hledání cest jak emancipace a participace dosáhnout. Vážně se obáváme, že bez skutečného dialogu rovnocenných partnerů na straně majority a Romů bude implementace Rámcové dohody ohrožena.

Pozn. autora: pro Informační a analytické centrum Sdružení Děno zpracovala Jana Chalupová